

SVENSK SKOLA I VÄRLDEN

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

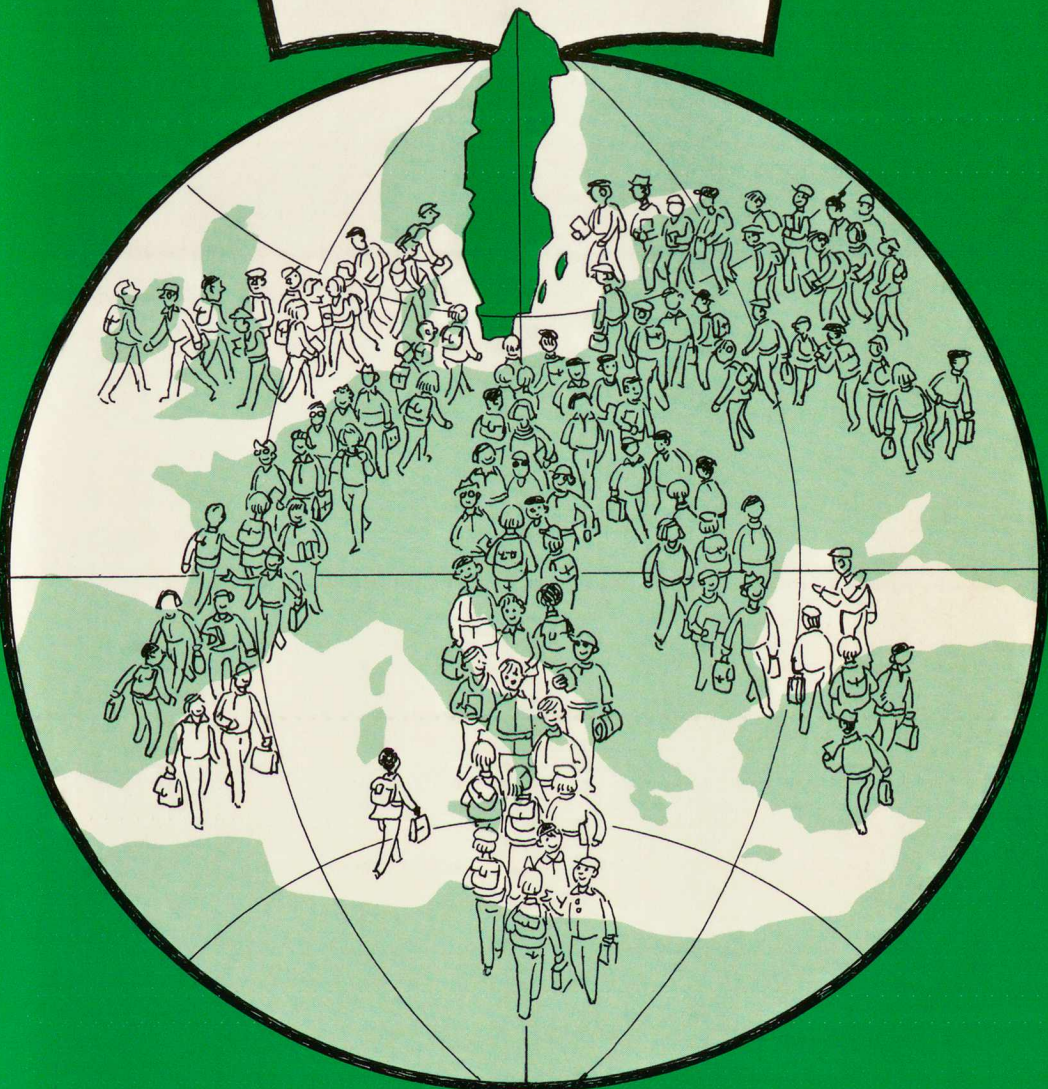

National Library
of Sweden

Betänkande av internationaliseringsutredningen

SOU 1992:93

SVENSK SKOLA I VÄRLDEN

Betänkande av internationaliseringsutredningen

SOU 1992:93

Ref KB Oc

Statens offentliga utredningar

1992:93

Utbildningsdepartementet

Svensk skola i världen

Betänkande av Internationaliseringsutredningen
Stockholm 1992

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malm Morgsgatan 5, Stockholm.

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1992

ISBN 91-38-13168-4
ISSN 0375-250X

Regeringen bemyndigade den 25 juli 1991 dåvarande statsrådet Göran Persson att tillkalla en utredare med uppdrag att utreda vissa frågor om skolans internationalisering och internationella kontakter och om undervisningen av svenska barn och ungdomar i andra länder (Dir. 1991:62).

Med stöd av detta bemyndigande förordnades samma dag generaldirektören Erland Ringborg till särskild utredare samt kanslirådet Bertil Bucht och lektorn Åke Margell till sekreterare i utredningen (U 1991:08) för vissa frågor om skolans internationalisering m.m.

Som experter har vid utformningen av utredningsförslagen också medverkat utredaren Jan Andréasson (studiestödsfrågor) och skolinspektören Per-Erik Eriksson (frågor om statsbidragssystem för utlandsundervisningen). Assistent har varit Inger Borgenheim.

Vi har antagit namnet Internationaliseringsutredningen.

Med beslut den 23 januari 1992 överlämnade regeringen till oss, för att beaktas i vårt arbete, Centrala studiestödsnämndens rapport Från studiehjälp till ungdomsstudiebidrag, i den del rapporten behandlade studiehjälp för utlandsstudier. Ett antal skrivelser rörande svensk utlandsundervisning har också överlämnats till oss.

Vi har under arbetet samrått med en kontaktgrupp bestående av företrädare för berörda myndigheter och organisationer m.fl. enligt vad som redovisas i kapitel 1 av detta betänkande.

Vi får härmed överlämna betänkandet (SOU 1992:93) Svensk skola i världen. Utredningsuppdraget är därmed slutfört.

(Stockholm i september 1992

Erland Ringborg

Bertil Bucht
Åke Margell
Jan Andréasson
Per-Erik Eriksson

Resningen bemärligast den 5 maj 1891 öfverenskommitte
Göran Persson till följande om godset och dess förhållande
vissa hägar och skogens förhållande till och förhållande
konstaterade om godset och dess förhållande till och förhållande
i andra delar. (M. 1891:57)

Med afse på de i förslaget förklarade skogarna i
närstående förslag till utskottet förklarade samt till
skiljaktighet till och förhållande till och förhållande till
redningar. (M. 1891:58) för samtliga om skogens förhållande
seering m.m.

Som uplysning till utskottet förklarade samt till
och till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
och till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
sten till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
genom.

Vi ha ännu inte utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
Med hänsyn till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
oss för utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
taggen till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
pöten beträffande utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
och till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
till oss.

Vi ha under förklarade samt till utskottet förklarade
av förklarade till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
enligt vår förklarade samt till utskottet förklarade

Vi ha hänsyn till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade
skola till utskottet förklarade samt till utskottet förklarade

Stockholm i september 1891

1	Utskottet för utskottet
2	Utskottet för utskottet
3	Utskottet för utskottet
4	Utskottet för utskottet
5	Utskottet för utskottet
6	Utskottet för utskottet
7	Utskottet för utskottet
8	Utskottet för utskottet
9	Utskottet för utskottet
10	Utskottet för utskottet
11	Utskottet för utskottet
12	Utskottet för utskottet
13	Utskottet för utskottet
14	Utskottet för utskottet
15	Utskottet för utskottet
16	Utskottet för utskottet
17	Utskottet för utskottet
18	Utskottet för utskottet
19	Utskottet för utskottet
20	Utskottet för utskottet

Sammanfattning	7
1 Uppdraget och arbetet	21
1.1 Utredningsuppdraget	21
1.2 Utredningsarbetets uppläggning och genomförande ..	21
2 Utgångspunkter	25
3 Utbyten och andra internationella kontakter	29
3.1 Utgångspunkter	29
3.2 Internationella tendenser	31
3.3 Läget i Sverige	33
3.3.1 Skolkontakter	33
3.3.2 Elevkontakter	35
3.3.3 Lärar- och skolledarkontakter	36
3.4 Överväganden och förslag	37
3.4.1 Skolkontakter	37
3.4.2 Elevkontakter	41
3.4.3 Lärar- och skolledarkontakter	44
4 Tillgodoräknande av utlandsstudier	47
4.1 Utgångspunkter	47
4.2 Regler och praxis hittills - aktuella reformer	48
4.3 Överväganden och förslag	50
4.3.1 Allmänna överväganden	50
4.3.2 Förslag	51
5 Studiestöd för utlandsstudier	53
5.1 Nuvarande bestämmelser	53
5.2 CSN:s förslag	54
5.3 Våra överväganden och förslag	55
5.3.1 Utgångspunkter	55
5.3.2 Svenska gymnasisters utlandsstudier för kortare tid	57
5.3.3 Svenska ungdomars längre utlandsstudier	62
5.3.4 Utlandssvenska ungdomars studier	63
6 Undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar	67
6.1 Bakgrund och nuläge	67
6.2 Förändringar i det svenska skolsystemet	68
6.3 Överväganden och förslag	69

6.3.1	Utgångspunkter	69
6.3.2	Syftet med det statliga stödet	74
6.3.3	Behörighet	75
6.3.4	Kategorier för statsbidrag	77
6.3.5	Utlandsskolorna	78
6.3.6	Distansundervisning	99
6.3.7	Kompletterande svensk undervisning	101
6.3.8	Svensk undervisning vid utländsk skola	102
6.3.9	Skolgång i Sverige	103
6.3.10	Ett nytt centralt organ	104
6.3.11	Tillsyn och utveckling	106
7	Vissa övriga frågor om skolan i Sverige	107
7.1	Internationell studentexamen - International Baccalaureate (IB)	107
7.2	Undervisning i olika ämnen på främmande språk - s.k. bilingual education	108
7.3	Insatser för barn och ungdomar som skaffat sig färdighet i främmande språk utomlands	109
8	Kostnader och genomförande	111

Bilagor

<i>Bilaga 1</i>	Utredningens direktiv	113
<i>Bilaga 2</i>	Exempel på internationalisering genom utbyten och andra kontakter	121
<i>Bilaga 3</i>	Val av skolform. Redogörelse för enkät till utlandsföräldrar	129
<i>Bilaga 4</i>	Gällande bestämmelser för utlandsundervisningen	137
<i>Bilaga 5</i>	Utlandsundervisningens framväxt	145
<i>Bilaga 6</i>	Utlandsundervisningens kostnader	155
<i>Bilaga 7</i>	Förslag till förordning om statsbidrag till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar	165

Uppdraget (kap. 1)

Vårt uppdrag, som lämnades sommaren 1991, har gällt internationaliseringen av ungdomsskolan, inkl. insatser för svenska barn och ungdomar i andra länder. De frågor som rör utbildningens mål och innehåll har dock hört till läroplanskommitténs uppdrag.

Utgångspunkter (kap. 2)

Skolan har en nyckelroll när det gäller att ge alla unga en grund för att leva i en alltmer internationaliserad värld. Utbildningens mål och innehåll måste utvecklas med internationalismen som ett förtecken. Läroplanskommitténs förslag i september 1992 lägger här en god grund.

Det ökade intresset för skolans internationalisering har sin bakgrund i utvecklingen i Europa. Men skolans internationaliseringsperspektiv kan aldrig begränsas till det europeiska. Skolan måste försöka klargöra samband och beroenden i ett globalt perspektiv.

Det finns allt fler beröringspunkter mellan den svenska skolans internationalisering och svenska elevers utlandskontakter å ena sidan, insatser för utlandssvenska barn och ungdomar å den andra. En fortsatt internationalisering och ökad rörlighet kan ge nya förutsättningar för lösning av de frågor som vi behandlar.

Det är vanskligt att finansiera reformer, som syftar till ökade möjligheter för svenska ungdomar - inhemska och utlandssvenska - att studera utomlands, genom minskningar av resurserna för skolan och eleverna i Sverige. Våra förslag måste ses i ett vidare perspektiv än enbart utbildningsbudgetens.

Utbyten och andra internationella kontakter (kap. 3)

Utgångspunkter

Utbyten och andra internationella skolkontakter är medel för att förverkliga läroplanernas mål. Detta synsätt återfinns i läroplanskommitténs förslag. Där markeras också rektors särskilda ansvar för de internationella kontakterna, som ofta är ämnesövergripande.

Intresset för skolutbyten o.d. har ökat de senaste åren, i första hand inom ramen för det europeiska samarbetet. EG/EU kan komma att utveckla program inom detta område.

Också i den svenska skolan har intresset ökat för internationella skolkontakter, både i form av resor och med hjälp av bl.a. datakommunikation. Praktiskt taget varje skola har i dag någon form av internationell kontakt. Varje år tillbringar dessutom omkring 3 000 svenska ungdomar i gymnasieåldern ett studieår i utlandet. För lärare och skolledare är det i första hand fortbildning som ger möjligheter till enskilda internationella kontakter.

Våra förslag

1. Skolkontakter

Internationella kontakter måste ses som en del av skolans reguljära verksamhet. Men det finns skäl att uppmuntra kommuner och skolor, som gör utbyten och andra kontakter till mer än allmänna studieresor och som alltså integrerar dem i sitt arbete på att förverkliga målen enligt läroplaner och kursplaner. Vi föreslår

att 15 milj.kr. anvisas för att stödja projekt som ger goda exempel på utnyttjande av utbyten och andra internationella kontakter som en del av undervisningen. Medlen bör disponeras av Statens skolverk. En förutsättning för stöd bör vara att kommunen betalar lika mycket av egna medel.

Varje kommun och varje skola skall självklart bära ansvaret för sina internationella kontakter och för den praktiska hanteringen av dem. Men vår enkät har visat att det finns ett behov av centrala insatser för att underlätta och stödja kommuner och skolor i denna verksamhet. I flera andra länder finns det nationella informations- och serviceenheter med sådana uppgifter. Vi föreslår

att ett centrum för internationell kontaktverksamhet på skolområdet upprättas med uppgift i huvudsak att:

a) tillhandahålla en överblick över svenska skolkontakter med andra länder,

b) ta emot och förmedla önskemål från svenska och utländska skolor om utbytes- och kontaktpartners,

c) informera skolor och kommuner om förutsättningarna för utbyten och andra kontakter med olika länder,

d) ge skolor och kommuner råd och stöd när det gäller genomförandet av utbytes- och andra kontaktprogram samt

e) svara för central administration av nationella utbytesprogram och av kontaktverksamhet inom områden, där det finns särskilda skäl för en nationell samordning.

Ansvarsfördelningen beträffande information om utlandsstudier, internationella kontakter m.m. mellan Svenska institutet, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Verket för högskoleservice (VHS) och Statens skolverk kommer att ses över inom utbildningsdepartementet. Frågan om organisationen för det föreslagna centret bör lösas i anslutning till denna översyn.

2. Elevkontakter

Antalet svenska ungdomar på gymnasienivå, som studerar utomlands, är i dag väsentligt större än antalet utländska elever i Sverige. Samtidigt bygger många internationella program, bl.a. inom EG, på ett direkt utbyte. Förutsättningarna att ta emot utländska elever i gymnasieskolan måste därför förbättras. Vi föreslår

att inordnandet av utbyteslever och andra utländska elever i gymnasieskolans studieorganisation underlättas genom att begreppet "extra elev" återinförs samt

att kommuner som tar emot extra elever inom av statsmakterna prioriterade utbytesprogram m.m. skall få särskilda medel för dessa elever.

Stipendier är en naturlig väg för kommuner att stödja enskilda ungdomars utlandsstudier. En annan väg kan vara att låta "skolpengen" följa med en elev utomlands. Det är självklart värdefullt om en kommun stödjer enskilda elever på detta sätt, men vi är inte beredda att föreslå några föreskrifter. Dock föreslår vi

att det skall ses som en angelägenhet för kommunen att, på samma sätt som den i vissa fall måste betala för sina ungdomars utbildning i annan kommun, bekosta också i vart fall sådan utländsk utbildning som saknar motsvarighet i Sverige.

Den helt övervägande delen av de svenska ungdomar, som studerar ett år utomlands på gymnasial nivå, gör detta i engelskspråkiga länder utanför Europa. I perspektivet av den europeiska utvecklingen är det angeläget att öka de svenska förbindelserna med de icke engelskspråkiga "stora" EG-länderna. Vi föreslår

att diskussioner tas upp med i första hand Tyskland och Frankrike om utbytesprogram eller andra anordningar som ökar möjligheterna för svenska gymnasister att förlägga ett studieår till dessa länder.

3. Lärar- och skolledarkontakter

Även om internationaliseringssträvandena ges hög prioritet i lärarfortbildningen, är det angeläget att förbättra enskilda lärares m.fl. möjligheter till internationella kontakter. De statliga insatserna i detta syfte bör också koncentreras. Vi föreslår

att sammanlagt 15 milj.kr. (inkl. 3,5 milj.kr. som redan disponeras av dels Svenska institutet, dels Statens skolverk) anvisas till stipendier för att främja lärares m.fl. internationella kontakter. Medlen bör disponeras av Svenska institutet. De skall avse stipendier för studieresor eller studiebesök samt för att täcka merkostnader i samband med tjänstgöring i skola utomlands. Medlen skall också kunna användas för att täcka kostnader i samband med deltagande i internationella konferenser o.d.

Tillgodoräknande av utlandsstudier (kap. 4)

Utgångspunkter och nuläge

De flesta internationella överenskommelser om tillgodoräknande gäller fullständiga utbildningar. För oss är huvudfrågan hur ett studieår i annat land skall kunna tillgodoräknas som en del av utbildningen i gymnasieskolan. Att så sker är i dag förhållandevis ovanligt - de flesta som läser ett år utomlands förlänger sin totala studietid med detta år. Det finns inte några bestämmelser om tillgodoräknande, inte heller någon rätt att efter ett utlandsår återvända till den studieväg man lämnat.

Våra förslag

En enkel och tilltalande väg skulle vara att, efter en allmän bedömning av den utländska utbildningens karaktär och nivå, låta ett utlandsstudieår generellt ersätta ett år i gymnasieskolan. En sådan lösning är också möjlig t.ex. vid värdering av en sökandes meriter för tillträde till högskolestudier. Men den är inte möjlig, om det skall vara fråga om att i bokstavlig mening tillgodoräkna den utländska utbildningen som svensk gymnasieutbildning. Då måste man analysera den utländska utbildningens innehåll i förhållande till den studieväg i gymnasieskolan som det är fråga om. En sådan prövning måste alltid göras vid den berörda skolan i det enskilda fallet.

Centrala föreskrifter kan alltså aldrig handla om *hur* utlandsstudier skall tillgodoräknas. Däremot är det viktigt att skapa förutsättningar för att de faktiskt tillgodoräknas så långt det är möjligt. Vi föreslår

att en elev i gymnasieskolan skall ha rätt till ett års ledighet för utlandsstudier,

att skolan, när eleven återvänder, skall eftersträva dels att tillgodoräkna så mycket som möjligt av de utländska studierna, dels att organisera de fortsatta studierna så att hänsyn tas till de kunskaper, som eleven skaffat sig utomlands, och så att omfattningen av kompletterande studier begränsas till det nödvändiga,

att utlandsstudier, för vilka en elev haft ledighet, skall anges i avgångsbetyg från gymnasieskolan samt

att universitet och högskolor vid bedömningen av sökandes förkunskaper skall ta hänsyn till också sådana utlandsstudier på gymnasienivå som inte har formellt tillgodoräknats i gymnasieskolan.

Studiestöd för utlandsstudier (kap. 5)

Nuläge

Studiestöd för utlandsstudier på gymnasienivå utgår i dag generellt till dem som studerar i Norden. I övrigt utgår stöd dels till ungdomar som är bosatta utomlands med sina föräldrar, om minst en av dessa har yrkesmässig anknytning till Sverige, dels till elever i sådan klart yrkesinriktad utbildning som saknar motsvarighet i Sverige.

Frågan om ökade möjligheter till studiestöd på gymnasienivå också utanför Norden har diskuterats de senaste åren, och statsmakterna har uttalat sig positivt i frågan. CSN förde i samband med 1991 års anslagsframställning fram vissa förslag. Dessa har överlämnats till oss.

Våra förslag

1. Svenska gymnasisters utlandsstudier under kortare tid

Vi anser det angeläget att möjligheterna för svenska gymnasister att få studiestöd för ett års utlandsstudier ökas, detta som ett led i strävandena att ge fler svenska ungdomar fördjupade språkkunskaper och fördjupad kontakt med andra länder och kulturer. Vi har övervägt olika sätt att avgränsa den grupp som skulle komma i fråga, t.ex. till att avse deltagare i av statsmakterna sanktionerade utbytesprogram, men vi har stannat för en generell ordning. Vi föreslår

att studiebidrag och ett merkostnadstillägg skall utgå till svenska ungdomar för högst ett års studier på gymnasial nivå utomlands. Studiebidraget skall utgå med samma belopp som i Sverige (dvs. 835 kr. i månaden fr.o.m. den 1 januari 1993) och merkostnadstillägget inledningsvis med 1 150 kr. i månaden.

2. Svenska ungdomars längre utlandsstudier

Vi anser en ökning av möjligheterna till studiestöd motiverad när det gäller internationellt inriktad utbildning. Vi föreslår

att studiebidrag och merkostnadstillägg skall utgå i högst tre år till svenska elever i internationellt inriktad utbildning i annat land, efter prövning av den enskilda utbildningen. Därtill skall stöd även i fortsättningen utgå för dels studier i Norden, dels yrkesinriktad utbildning som saknar motsvarighet i Sverige. SOU 1992: 93
Sammanfattning;

3. Utlandssvenska ungdomars studier

När det gäller utlandssvenska ungdomar innebar CSN:s förslag ett närmande till reglerna för de familjepolitiska stöden och därmed en viss försämring av möjligheterna till studiestöd. Vi anser detta olyckligt. Studiestödet måste kunna utnyttjas också för att främja internationaliseringssyften, som är utbildningspolitiskt motiverade. Samtidigt kan vi inte inom ramen för vårt uppdrag ta upp hela frågan om sambanden mellan studiestöds- och socialförsäkringssystemen. Vi föreslår

att bestämmelserna om studiestöd för studier på gymnasial nivå till utlandssvenska ungdomar ses över tillsammans med bestämmelserna om barnbidrag m.m. för utlandssvenska familjer.

Det statliga stödet till inackordering för gymnasieelever är numera inordnat i det generella stödet till skolan i kommunerna. Vi anser att samma modell bör tillämpas för de svenska utlandsskolorna. Vi föreslår

att för elever i gymnasieundervisning vid svenska utlandsskolor medel motsvarande studiestödets merkostnadstillägg skall anvisas som en del av statsbidraget till skolhuvudmannen samt

att för andra utlandssvenska elever, som är berättigade till studiehjälp, merkostnadstillägg skall utgå, om eleven reser mellan skolan och hemmet eller är inackorderad.

Undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar (kap. 6)

Nuläge

Svenska utlandsskolor finns i dag på ca 40 orter i alla världsdelar. På sex orter bedrivs reguljär högstadieundervisning och på en ort (Bryssel) reguljär gymnasieundervisning. Det sammanlagda elevantalet är ca 1 200. Som följd av en överenskommelse mellan berörda regeringar finns också finska och norska elever i de svenska utlandsskolorna.

Till detta kommer korrespondensundervisning i Hermods regi med ca 500 elever och kompletterande svensk undervisning med ca 2 600 elever på ett stort antal orter. Statsbidrag lämnas även till den svenska sektionen av Lycée International i Saint Ger-

main-en-Laye och till kommuner som tar emot utlandssvenska elever i sin skola.

De samlade statliga bidragen till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar uppgår budgetåret 1992/93 till ca 54 milj. kr.

Utgångspunkter

För att det skall vara möjligt att rekrytera svenskar med barn i skolåldern till arbetsuppgifter i andra länder är det viktigt att det i dessa länder finns tillgång till undervisning som motsvarar den svenska skolans. Med en ökad rörlighet hos svenska familjer blir insatser för att bevara förankringen i det egna språket, den egna kulturen och det egna samhället väsentligare. Detta ger utlandsundervisningen en ökad betydelse.

Samtidigt växer internationella utbildningsalternativ fram. Intresset för internationella skolor har ökat bland utlandssvenska familjer. I detta läge ser vi "kombinationsmodeller" - svenska skolor med internationell inriktning och internationella eller andra utländska skolor med svenska inslag - som intressanta framtidslösningar.

Utifrån tendenserna i svensk skolpolitik kan två slutsatser dras: För det första är riksdagens beslut att garantera de fristående skolorna resurser i princip motsvarande de kommunala skolornas ett starkt skäl för ett motsvarande ökat stöd till utlandsskolorna. För det andra talar samtidigt ett förverkligande av valfrihetens princip även för utlandssvenskarnas del för ett statligt stöd också till andra skolor än svenska, något som skulle inverka negativt på möjligheterna att upprätthålla svenska utlandsskolor.

Den valfrihet, som vi anser vara den väsentliga i detta sammanhang, gäller de utlandssvenska barnens och ungdomarnas kontakt med och möjlighet att återvända till Sverige. Vi vill inte bidra till att riskera eller urholka den valfriheten. Därför utgår vi från att statsbidrag även i fortsättningen bara skall utgå för i någon mening svenska - eller vid nordisk samverkan nordiska - utbildningsalternativ.

Vi anser det angeläget att organisationen och ansvarsfördelningen för utlandsundervisningen anpassas till de senaste årens utveckling i fråga om skolan i Sverige. Det innebär att vi förordar en radikal förenkling av statsbidragssystemet med en ökad frihet för huvudmän och skolor att utnyttja resurserna. Vidare anser vi att statens roll i förhållande till utlandsundervisningen bör utformas efter mönster av dess roll i förhållande till de kommunala och fristående skolorna.

1. Behörighet

Behörighetsreglerna går i dag ut på att försöka definiera utlandssvenska familjers anknytning till Sverige genom att ange sysselsättningar som det i någon mening är ett samhällsintresse att svenska medborgare ägnar sig åt utomlands. Det har emellertid blivit allt svårare att utforma hållbara sådana bestämmelser. Enligt vår bedömning kommer det att bli än svårare med den utveckling som kan förutses på i första hand den europeiska arbetsmarknaden. En ordning som innebär fler och fler svårbedömda fall och mer eller mindre komplicerade prövningar bör undvikas på rent administrativa grunder.

Vi menar dessutom att principerna för statligt stöd bör utgå från elevens behov och intresse, inte från föräldrarnas skäl för att lämna Sverige och sätt att försörja sig i det land där de bor. Barnets anknytning till Sverige bör alltså vara det avgörande.

Vi föreslår

att i underlaget för statsbidrag - i de kategorier som anges nedan - skall ingå barn och ungdomar, som är svenska medborgare, är bosatta utanför Sverige och har svenska som normalt umgängesspråk med minst en av sina föräldrar (vårdnadshavare).

2. Kategorier för statsbidrag

Vi föreslår

att statsbidrag för undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar skall lämnas till:

- a) svenska, i förekommande fall också andra nordiska, utlandsskolor,
- b) distansundervisning,
- c) kompletterande svensk undervisning,
- d) utländska skolor, som anordnar undervisning i svenska eller om Sverige, samt
- e) kommuner eller landsting, som tar emot utlandssvenska elever i sin skola.

Vårt förslag innebär att sådan korrespondensundervisning - med vår terminologi distansundervisning - och sådan kompletterande svensk undervisning, som äger rum vid en utlandsskola, skall vara en integrerad del av verksamheten vid skolan och deltagarna således betraktas som elever där. Statsbidraget till distansundervisning avser därmed bara verksamhet utan anknytning till utlandsskola.

3. Utlandsskolorna

A. Allmänna grunder

Vi föreslår

att utlandsskolornas verksamhet så långt möjligt skall bedrivas enligt grunderna för skolan i Sverige,

att läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan skall tillämpas men jämkningar i timplanerna kunna göras:

- a) för att ge undervisningen en mera internationell inriktning,
- b) för att ge särskilt utrymme åt värdlandets språk och kultur och
- c) för att underlätta samverkan med ett eller flera andra nordiska länder.

B. Etablering

Vi föreslår

att en utlandsskola skall förklaras berättigad till statsbidrag av regeringen.

I praktiken kommer sådana ärenden att handla om inrättande av låg- och mellanstadiundervisning. Varje skola bör kunna ha elever också i högstadie- och gymnasieundervisning. I den mån skolan inte själv kan klara av den undervisning eller handledning som behövs, får den samverka med en eller flera andra skolor - utlandsskolor, skolor i värdlandet eller skolor i Sverige - eller med en organisation för distansundervisning. Tecknet på att en utlandsskola har ett självständigt ansvar också för högstadie- eller gymnasieundervisning blir då att den har rätt att utfärda slutbetyg från grundskolan respektive avgångsbetyg från gymnasieskolan, i förekommande fall också för elever vid andra skolor, med vilka den samverkar. Vi föreslår

att Statens skolverk skall besluta om huruvida en statsbidragsberättigad utlandsskola skall få fullt och självständigt ansvar för högstadie- respektive gymnasieundervisning.

C. Statsbidrag

Vi anser starka skäl tala för att utlandsskolorna får resurser på en nivå i princip motsvarande vad de kommunala och fristående skolorna i Sverige får. Vid en jämförelse har vi inte funnit skäl för att utgå från annat än samma genomsnittskostnad per elev för utlandsskolorna som för de kommunala skolorna. Vi föreslår

att statsbidraget för grundskole- respektive gymnasieundervisning i princip skall motsvara genomsnittskostnaden per elev i motsvarande undervisning i Sverige.

Vi anser att huvudmännen för utlandsskolorna bör ges i princip samma frihet som skolhuvudmännen i Sverige när det gäller att utnyttja statsbidraget. Vi föreslår

att statsbidraget till en utlandsskola skall vara ett allmänt finansiellt stöd till verksamheten vid skolan och att således huvudmännen själv skall få besluta hur de anvisade medlen skall utnyttjas.

Vi anser att statsbidraget bör relateras till antalet elever i respektive undervisning utan någon koppling till undervisningens organisation. Vi har funnit det möjligt att arbeta med ett schablonbelopp per skolform. Vi föreslår

att statsbidraget beräknas med ett schablonbelopp per elev i dels grundskoleundervisning, dels gymnasieundervisning, dels kompletterande svensk undervisning samt

att dessa belopp fastställs i det årliga budgetarbetet, de två förstnämnda utifrån aktuell statistik rörande skolan i Sverige.

Vi utgår från en genomsnittskostnad av 49 000 kr. per elev i grundskole- och 46 000 kr. i gymnasieundervisning. Vi innefattar då alla slag av kostnader som för den svenska skolan täcks av kommunen med hjälp av statsbidrag. Med hänsyn till de mycket skiftande förutsättningarna i fråga om lokaler anser vi det emellertid inte lämpligt att innefatta lokalkostnader i schablonerna. Staten bör här även i fortsättningen täcka en viss andel av de faktiska kostnaderna för nödvändiga lokaler. Vi föreslår

att medel för lokaler skall anvisas särskilt till varje skola med ett belopp motsvarande 75 % av skolans faktiska kostnader för nödvändiga lokaler.

För den kompletterande svenska undervisningen vid utlandsskola räknar vi med ett schablonbelopp av 1 800-1 900 kr. per elev, motsvarande nuvarande genomsnittskostnad.

I dag tas i statsbidragssystemet ingen hänsyn till de betydande skillnaderna i levnadskostnader mellan olika skolorter. En indexering, i första hand avseende personalkostnader, är motiverad. Den kan lättare genomföras vid en ökning av de totala resurserna enligt vårt förslag. Vi föreslår

att kostnadsskillnaderna mellan olika skolorter beaktas genom att en del av schablonbeloppen indexeras.

D. Lärare

I det föreslagna systemet finns inte längre någon koppling mellan statsbidrag och lärartjänster. Vi föreslår

att undervisningen i så stor utsträckning som är möjligt skall fullgöras av innehavare av fasta lärartjänster och

att styrelsen skall bestämma vilka lärartjänster som skall finnas vid en skola.

Utlandsskolorna kan inte fungera som en del av det svenska skolväsendet utan ett samspel med skolan i Sverige i fråga om lärare. De regler som finns om att lärare vid utlandsskola efter ett visst antal år skall tjänstgöra i Sverige bör därför finnas kvar. Utlandsskolornas möjligheter att rekrytera lärare från skolan i kommunerna måste vidare säkras. Vi föreslår

att den som är lärare vid utlandsskola normalt skall tjänstgöra som lärare i skolväsendet i Sverige under minst två av åtta på varandra följande år samt

att den som är lärare i skolväsendet i en kommun bör medges upp till sex års ledighet för tjänstgöring vid utlandsskola.

Vi anser det också viktigt för möjligheterna att rekrytera lärare och rektorer till utlandsskolorna att tjänstgöring där värderas på i princip samma sätt som statlig och kommunal tjänst. Vi föreslår

att värdet av tjänstgöring vid utlandsskola i olika sammanhang i Sverige ses över i särskild ordning.

4. Distansundervisning

Flertalet av dagens korrespondenselever blir i vår modell elever vid respektive utlandsskola. Varje skola får ta ställning till behovet av distansundervisning för sina elever och bekosta sådan undervisning inom ramen för sitt statsbidrag. De skolor som samverkar med andra - och alltså omfattas av beslut av Skolverket om rätt att utfärda betyg - bör ha frihet att välja samarbetspartner också i fråga om distansundervisning. För övriga skolor anser vi att samma ordning bör gälla som för den "rena" distansundervisningen. Vi föreslår

att behöriga elever i grundskole- och gymnasieålder, som inte går i svensk skola, skall ha rätt att kostnadsfritt få material för och delta i distansundervisning samt

att Statens skolverk skall träffa överenskommelse med en huvudman för distansundervisning om att denne skall svara för sådan undervisning för berörda elever.

För grundskolenivån kommer det - i motsats till vad som gäller för gymnasienivån - inte att finnas någon marknad för distansundervisning utöver den som utlandseleverna utgör. I detta läge måste staten ta ett grundläggande ansvar. Vi föreslår

att Skolverkets överenskommelse med en huvudman för distansundervisning också skall syfta till att garantera att ett material för högstadieundervisning per distans finns tillgängligt.

Vi föreslår

att statsbidrag till kompletterande svensk undervisning skall lämnas till huvudman, som inte är utlandsskola, med ett schablonbelopp per behörig elev.

Denna undervisning har högre kostnader per elev än den kompletterande undervisningen vid utlandsskola. Vi anser en viss förstärkning av resurserna motiverad och räknar med ett genomsnittsbelopp av 2 400 kr. per elev.

6. *Svensk undervisning vid utländsk skola*

Modeller liknande den vid Lycée International i Saint Germain-en-Laye bör kunna utvecklas också i andra sammanhang. Vi föreslår

att regeringen, efter prövning av varje särskilt fall, skall kunna besluta om statsbidrag till utländsk skola med svenska elever, som anordnar undervisning i svenska och om Sverige.

7. *Skolgång i Sverige*

Valfrihet för utlandssvenska familjer bör enligt vår mening innefatta också alternativet skolgång i Sverige. Detta bör ta sig uttryck i att kommun, som i sin skola tar emot utlandssvenska elever, får bidrag för dem. Vi föreslår

att kommun eller landsting, som i sin skola tar emot utlandssvenska elever, skall få statsbidrag för dem enligt samma schabloner som de som tillämpas för utlandsskolorna.

8. *Central organisation*

Skolverkets uppgifter i fråga om utlandsskolorna bör vara i princip desamma som i fråga om skolorna i Sverige. Det innebär en tyngdpunkt på tillsyn, uppföljning och utvärdering samt på allmän skolutveckling. Skolverket bör i linje härmed avlastas de administrativa uppgifterna rörande utlandsundervisningen.

Samtidigt finns det behov av ett centralt organ, som kan fungera som länk mellan utlandsskolorna och det svenska skolsamhället, företräda utlandsundervisningen i olika sammanhang och svara för informations- och serviceuppgifter av skilda slag till både utlandsskolor och allmänhet. Vi har inspirerats av den ordning, som införts för folkbildningen, där ett råd som företräder intressenterna i verksamheten har tagit över uppgifter som tidigare låg på Skolöverstyrelsen. Vi föreslår

att en planerad ideell förening, preliminärt kallad Föreningen för Utlandsundervisning (FFU), anförtros fördelningen av statsbidrag och andra administrativa uppgifter samt informations- och serviceuppgifter som rör undervisningen av utlandssvenska barn och ungdomar,

att Statens skolverk skall ha tillsyn över samt svara för uppföljning och utvärdering av utlandsundervisningen,

att utlandsskolorna skall vara skyldiga att lämna det underlag som Skolverket behöver för detta ändamål,

att utlandsskolorna skall omfattas av Skolverkets ansvar för nationell skolutveckling samt

att de medel som Skolverket disponerar för fortbildning skall kunna tas i anspråk också för insatser för personal vid utlandsskolorna.

Vissa övriga frågor om skolan i Sverige (kap. 7)

1. *International Baccalaureate*

Vi anser att studierna för International Baccalaureate (IB) bör likställas med ett nationellt program i gymnasieskolan. Vi föreslår

att för att anordna studier för IB skall en kommun i fortsättningen bara behöva ha godkännande av den centrala IB-organisationen (IBO) i Genève.

2. *Bilingual education*

Det är viktigt att även fortsättningsvis stödja utvecklingen av undervisning på främmande språk i andra ämnen (bilingual education). Vi föreslår

att 1,5 milj.kr. av de för lärarstipendier avsedda medlen (jfr ovan) skall utnyttjas för stöd till fortbildning av lärare i samband med initiativ till att bedriva undervisning på annat språk än svenska.

3. *Hemvändande elever med särskilda språkkunskaper*

Vi anser det viktigt att skolan ger möjligheter att underhålla och vidareutveckla språkkunskaper som förvärvats "på köpet" vid utlandsvistelser. Vi föreslår

att bestämmelser införs om att språkundervisningen så långt möjligt skall organiseras så att hemvändande elevers språkfärdigheter tas till vara och utvecklas från den nivå de har när eleverna inträder i den svenska skolan.

Vi uppskattar merkostnaderna för våra förslag till 144 milj.kr.

Huvuddelen av förslagen kan, under förutsättning att finansieringsfrågan löses, efter proposition och riksdagsbeslut våren 1993 genomföras den 1 juli 1993. Inrättandet av ett informations- och servicecentrum för internationella skolkontakter är dock beroende av fortsatt utredningsarbete. Det nya statsbidragssystemet för utlandsundervisningen kan vidare inte tillämpas förrän inför budgetåret 1994/95.

1.1 Utredningsuppdraget

Vårt uppdrag har gällt internationaliseringen av ungdomsskolan. Det har varit begränsat till frågor om olika medel för att förverkliga skolans internationaliseringsmål och för att stimulera och underlätta rörlighet mellan Sverige och andra länder. Frågor om utbildningens mål och innehåll har tillhört Läroplanskommitténs uppdrag.

Direktiven redovisas i bilaga 1. De kan sammanfattas under fem huvudrubriker:

1. utbyten, andra kontakter och rörlighet,
2. tillgodoräknande av utlandsstudier,
3. studiestöd för utlandsstudier,
4. svensk utlandsundervisning samt
5. vissa övriga frågor om skolan i Sverige.

Vi redovisar några allmänna utgångspunkter i kapitel 2. Därefter behandlar vi vart och ett av de fem nämnda områdena i kapitlen 3-7.

Läroplanskommittén har i september 1992 överlämnat sina förslag till läroplaner för grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. I kommitténs direktiv angavs internationaliseringen som ett område som borde beaktas särskilt. I de frågor rörande utbildningens mål och innehåll, som aktualiserats under vårt arbete, har vi haft överläggningar med och framfört synpunkter till kommittén.

1.2 Utredningsarbetets uppläggning och genomförande

På vårt förslag har ett antal företrädare för berörda myndigheter och organisationer m.m. förordnats att vara experter åt utredningen genom att ingå i en kontaktgrupp. Denna grupp har sammanträtt sex gånger under arbetets gång. I allt väsentligt har de överväganden och förslag, som vi nu för fram, härvid vunnit gehör.

Följande personer har ingått i kontaktgruppen:
förbundsordföranden Nils Arndt, Sveriges Skolledarförbund,
avdelningschefen Gert Berntsson, Lärarförbundet,
jur.kand. Per Blomqvist, Svenska Arbetsgivareföreningen,
byrådirektören Margareta Hallgren, Universitets- och högskoleämbetet, fr.o.m. 1992-07-01 Verket för högskoleservice,

jur.kand. Gunnar Hultquist, Riksförbundet Hem och Skola,
kanslichefen Margareta Höglund, Statens skolverk,
enhetschefen Ulla Rylander, Svenska institutet,
departementssekreteraren Charlotte Svensson, Civildeparte-
mentet,

utredningssekreteraren Kerstin Svensson, Lärarnas Riksför-
bund,

utredaren Eva Thulin Skantze, Landstingsförbundet,
direktören Gudrun Torstendahl, Svenska Utlandsskolors För-
ening (SUF),

sekreteraren Marianne Wedin, Svenska Kommunförbundet,
samt

studeranden Marika Östman, Elevorganisationen.

Vi har haft överläggningar med SUF:s styrelse, med ledningen för Hermods och med ledningen för Statens skolverk. Vi har där-
utöver sammanträffat med företrädare för ett antal organisationer
m.fl., som berörts av vårt uppdrag, bl.a. Stiftelsen för Internatio-
nellt Ungdomsutbyte, vissa s.k. utbytesorganisationer, Föreningen
Norden, ett antal större företag med utlandsanställda, Svenska
Missionsrådet samt Europakontoret inom International Baccalau-
reate Organisation. Vi har samrått med Utrikesdepartementet och
med SIDA.

Delvis i samband med resor för andra uppgifter har vi besökt
de svenska skolorna i Berlin, Bryssel, Fuengirola, London, Mad-
rid, Palma de Mallorca, Paris och Wien samt den svenska sektion-
en av Lycée International i Saint Germain-en-Laye utanför Pa-
ris. Vi har i Bryssel också besökt dels EG-kommissionens sekreta-
riat för att informera oss om aktuella och planerade program på
skolorområdet, dels ledningen för European Schools. I Köpenhamn
har vi besökt Nordiska Ministerrådets sekretariat samt Undervis-
ningsministeriet och i London Department of Education and
Science, British Council samt Central Bureau for Educational Vi-
sits and Exchanges.

Vi har medverkat vid ett antal svenska, nordiska och interna-
tionella konferenser med anknytning till vårt uppdrag liksom vid
studie- och fortbildningsdagar för lärare och annan skolpersonal.

Vi har deltagit i samråd med Centrala studiestödsnämnden
(CSN) m.fl. med anledning av nämndens uppdrag att se över ord-
ningen för information om utlandsstudier. I juni 1992 har vi av-
gett samrådsyttrande till CSN i denna fråga. Detta yttrande har
bifogats CSN:s förslag i frågan i anslagsframställningen för bud-
getåret 1993/94. Vi har vidare haft samråd med Riksrevisionsver-
ket (RRV) med anledning av verkets uppdrag att se över ordning-
en för värdering av utländsk utbildning. I augusti 1992 har vi av-
gett yttrande till Kulturdepartementet över RRV:s slutrapport Att
värdera utländsk kompetens.

Vi har genomfört tre enkäter, nämligen till ett urval kommu-
ner och landsting rörande skolans internationella kontakter (se

avsnitt 3.3.1), till utbytesorganisationerna rörande omfattningen och inriktningen av deras verksamhet (se avsnitt 3.3.2) samt till utlandssvenska familjer med barn i skolåldern rörande deras val av skola och syn på svensk utlandsundervisning i förhållande till andra alternativ (se avsnitt 6.3.1 och bilaga 3). Vi har vidare samlat in vissa uppgifter om verksamhet och ekonomi vid utlandsskolorna direkt från skolorna.

Margareta Brandelius och Carl-Magnus Windén har för vår räkning, utifrån enkäten till kommuner och landsting, ställt samman ett antal exempel på internationalisering genom kontakt- och utbytesverksamhet (bilaga 2). Stellan Ranebo vid Nordiska Ministerrådets sekretariat har hjälpt oss att få en överblick över läget i fråga om skolkontakter via datakommunikation.

Internationaliseringen av den svenska skolan är en del av internationaliseringen av det svenska samhället i stort. Och den i sin tur är en del av internationaliseringen av världssamhället, en process som, med eller utan stöd av politiska beslut, fortgår i alla länder och inom snart sagt alla områden av mänsklig verksamhet.

Såväl ekonomiska band som det gemensamma ansvaret för hur jordens resurser utnyttjas och fördelas knyter länder och folk allt närmare varandra; de utmaningar och problem som detta innebär belystes senast vid FN-konferensen om miljö och utveckling i juni 1992 i Rio de Janeiro. Samtidigt gör satelliter och parabolantenn-er händelser och företeelser världen över till delar av allt fler människors vardag. Utvecklingen av kommunikationerna ger möjligheter till personliga kontakter med andra kulturer och samhällen i en omfattning som för bara någon generation sedan inte kunde anas. Invandrare och flyktingar från utsatta länder ger samhällen som det svenska en mångkulturell prägel, samtidigt som de fungerar som levande påminnelser om att världen är en och till sist odelbar.

Skolan har en nyckelroll när det gäller att ge alla unga en grund för att leva och verka i denna alltmer internationella värld – och i ett Sverige som inte kan isoleras från sin omgivning. Det är också i den internationella "masskulturens" och Inter Rail-kortens tidevarv ofta ungdomen som har lättast att ta till sig och ta del i det svenska samhällets internationalisering. För skolan gäller det att fånga upp och vidareutveckla detta. Så långt möjligt utifrån egna upplevelser och erfarenheter måste varje ung människa genom skolan få insikter i internationella beroenden och samband, förståelse för andra kultur- och samhällstraditioner och kunskaper i språk och om andra länder.

Samtidigt skärps i ett mer internationellt orienterat samhälle kravet på en fast förankring i den egna kulturen och det egna språket. Detta ger en viktig uppgift åt den svenska skolan, samtidigt som det, när rörligheten mellan Sverige och andra länder ökar, ger en ökad betydelse åt den svenska undervisningen för utlandssvenska barn och ungdomar.

Den viktigaste dimensionen av skolans internationalisering ligger givetvis i att utbildningens mål och innehåll utvecklas med internationalismen som ett förtecken. Enligt vår bedömning har de senaste årtiondenas läroplaner för den svenska skolan varit framsyn-tyta i detta avseende. Det internationella perspektivet finns väl framskrivet redan i de gällande läroplanerna för både grundskolan och gymnasieskolan. Det senaste exemplet är den kursplan för

ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan, som började tillämpas i slutet av 1980-talet. Detta hindrar inte att ett nytt "avstamp" för internationaliseringen i skolan nu är motiverat. De kraftfulla signaler i fråga om internationalisering av svensk utbildning, som regeringen just givit i propositionen (1992/93:1) Universitet och högskolor - frihet för kvalitet, måste få genomslag också i ungdomsskolan. Läroplanskommitténs förslag till nya läroplaner i betänkandet (SOU 1992:94) Skola för bildning lägger här en god grund.

Det ökade intresse för skolans internationalisering, som vi kunnat konstatera och som politiskt kommit till uttryck i uppdragen till Läroplanskommittén och till oss, måste ses som en följd av den intensifierade diskussionen om Sveriges förhållande till det europeiska integrationsarbetet och de nya förutsättningar för det arbetet, som skapats genom demokratiseringen i Öst- och Centraleuropa. Självklart skall skolan liksom alla andra delar av vårt samhälle uppmärksamma och ta del i hur Sverige integreras i det Europa som nu formas. Men Sveriges och den svenska skolans perspektiv kan aldrig begränsas till det europeiska, än mindre till bara det västeuropeiska.

Det är nödvändigt att skolan ger kunskaper inte bara om det Europa, som finns utanför EG/EU, utan också om den värld, som finns utanför Europa. Skolan måste lyfta fram och ge insikter i de globala sambanden och beroendena i stort. De grundläggande frågorna om förhållandet mellan rika och fattiga länder, om befolkningsexplosionen, om den gemensamma miljön och utnyttjandet av naturresurserna och om solidaritet och mänskliga rättigheter ger en ofrånkomlig inramning också åt de europeiska integrationssträvandena. Samtidigt kan förvisso dessa frågor ställas och belysas också i ett europeiskt sammanhang utifrån förhållandena i Öst- och Centraleuropa.

Situationen i Ryssland, Polen och de baltiska staterna ger för svensk del ett grannlandsperspektiv åt internationaliseringen. Ett än mer näralliggande sådant perspektiv, som skolan måste hålla levande, är det nordiska. Att Sveriges intresse för och kontakter med andra europeiska länder ökar, gör inte den djupt rotade nordiska gemenskapen mindre väsentlig. Tvärtom kan den vara något att ta fasta på, när de nordiska ländernas kontakter inom det nya Europa skall utvecklas. I kapitel 6 ger vi ett exempel på detta slag av praktisk nordism i skolsammanhang.

Vi vill alltså sammanfattningsvis markera vikten av att skolan, också när en aspekt av internationaliseringen dominerar den allmänna debatten, bevarar ett brett internationaliseringsperspektiv. Skolans uppgift är här ytterst att belysa och försöka klargöra sambanden och beroendena mellan olika geografiskt mer eller mindre väl avgränsade storheter: från orten, kommunen och landsdelen över den svenska nationen, Norden, Östersjöregionen, Västeuropa och Europa till världen som helhet. Sina direkta internationella

kontakter riktar kommuner och skolor av praktiska och ekonomiska skäl i första hand mot mera näralliggande länder. Detta gör det desto angelägnare att skolan i sin undervisning håller det breda internationaliseringsperspektivet levande.

Vi tar så upp ett par frågor som berör vårt utredningsuppdrag som helhet.

Formellt är det lätt att dela upp vårt uppdrag i två huvuddelar efter målgrupper: å ena sidan åtgärder som främjar internationaliseringen av skolan i Sverige och underlättar enskilda elevers utlandsstudier, å andra sidan åtgärder för svenska barn och ungdomar som är bosatta i andra länder med sina föräldrar. I sak finns det emellertid påtagliga beröringspunkter mellan de två delarna. Särskilt två aspekter har aktualiserats i vårt arbete, nämligen följande.

Ju mer av internationellt inriktad utbildning som ges inom ramen för den svenska skolan, desto naturligare blir det att ställa frågan varför inte svenska staten skall stödja likartad utbildning för svenska elever också när utbildningen äger rum utanför Sverige. Och ju generösare möjligheter som öppnas för "vanliga" svenska ungdomar att studera utomlands, desto svårare blir det att dra en gräns mellan denna kategori elever och elever, som betraktas som utlandssvenska. Vi återkommer till dessa frågor i berörda kapitel i det följande, men vi vill här göra det allmänna konstaterandet att en fortsatt internationalisering och ökad rörlighet i första hand inom Europa med all säkerhet kommer att ge nya förutsättningar för lösningar av de frågor som vi behandlar i detta betänkande.

För oss liksom för andra utredningar gäller att vi bara får föreslå reformer som kan finansieras genom omprioriteringar inom det berörda området. Huvuddelen av insatserna för att internationalisera skolan måste också enligt vår mening göras som en del av det reguljära skolarbetet och inom ramen för de resurser som kommuner och skolor förfogar över. Vissa av våra förslag avser emellertid ambitionshöjningar när det gäller möjligheterna för svenska ungdomar – både inhemska och utlandssvenska – att studera utomlands. Enligt vår mening är det vanskligt att finansiera de reformer, som vi föreslår i detta avseende, genom minskningar – om än marginella – av de totala resurserna för skolan och eleverna i Sverige. Den psykologiska olägenheten av att gå fram på den vägen vore i vart fall stor. Risken att internationaliseringen skulle ses som en "lyx", som ställdes mot mer eller mindre eftersträva behov i skolans och kommunernas vardag, är uppenbar.

Mot den bakgrunden tillåter vi oss att föra fram vissa reformförslag utan förslag om motsvarande finansiering. Vi gör det i förvissningen, att det vi föreslår måste ses som led i hela det svenska samhällets anpassning till en mer internationaliserad och rörlig omgivning, och att finansieringen därför måste ses i ett vidare perspektiv än enbart utbildningsbudgetens.

3 Utbyten och andra internationella kontakter

SOU 1992: 93
Kapitel 3

3.1 Utgångspunkter

Alla slag av personliga kontakter med andra länder, folk och samhällssystem kan vidga den enskildes vyer och därmed bidra till internationell förståelse i någon mening. Men utbyten och andra internationella kontakter inom skolans område har en särskild roll: de är *medel* för att förverkliga skolans uppgift att förbereda barn och ungdomar för ett mera internationellt samhälle. Den uppgiften har, som vi förut nämnt, särskilt markerats i direktiven till Läroplanskommittén. Denna kommittés överväganden har därför varit av stor betydelse för oss, och vi har haft möjlighet att med kommitténs sekretariat diskutera de formuleringar i förslagen till nya läroplaner, som har anknytning till vårt uppdrag.

I förslagen till läroplaner för både grundskolan och gymnasieskolan (SOU 1992:94) sägs i avsnittet Skolans värdegrund och uppgifter att det är viktigt att utveckla förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder och att kontakter med skolor och ungdomar i andra länder bidrar till detta. I förslaget till läroplan för gymnasieskolan sägs dessutom, att internationella kontakter, utbildningsutbyte och praktik i andra länder skall främjas. Dessa formuleringar lägger den grund, som vi anser angelägen, för att se skolans internationella kontaktverksamhet som en del i förverkligandet av de centrala målen för utbildningen.

Vårt att notera är också att, enligt förslaget till läroplan för gymnasieskolan, en strävan i skolan skall vara att eleven får kännedom om möjligheter till utbildning, praktik, m.m. i andra länder. Denna formulering understryker vikten av att information om utbildning och arbete i första hand i Europa utvecklas och görs lättillgänglig för dem som arbetar i skolan.

I avsnittet Rektors ansvar sägs att rektor har ett övergripande ansvar för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen. I anslutning till det markeras rektors särskilda ansvar bl.a. för att "skolans internationella kontakter utvecklas" (grundskolan) respektive för att "stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyte i utbildningen" (gymnasieskolan). Med tanke på att internationell kontaktverksamhet inte är något som kan hänföras till vissa ämnen, stadier eller personalgrupper utan i princip kan beröra alla i en skola, är det enligt vår mening väsentligt att skolledningen på detta sätt ges ett uttalat ansvar för att initiera och vidareutveckla sådan verksamhet.

Vi vill när det gäller rektors roll i sammanhanget särskilt peka på följande.

Med det sätt att reglera undervisningstiden i ett minsta antal timmar netto per ämne, som beslutats för gymnasieskolan och som föreslås komma att gälla också för grundskolan, blir frågor om hur olika ämnesövergripande projekt skall "belasta" eller – positivt uttryckt – tillgodoräknas olika ämnen väsentliga. En samlad bedömning av varje enskilt projekt, som går över ämnesgränser, kommer att krävas. Det är uppenbart att skolledningen får en viktig roll när det gäller att samla berörda lärare kring lösningar av sådana frågor i samband med studieresor och andra internationella kontakter, som förutsätter att reguljär undervisning faller bort.

Skolöverstyrelsens servicematerial "Alternativ schemaläggning" (S 91:6) innehåller en modell för hur nettotidssystemet i gymnasieskolan kan hanteras så att utrymme skapas för t.ex. internationell kontaktverksamhet. Ytterligare stöd för skolorna kan emellertid behöva ges från Statens skolverk, i vart fall i form av en motsvarande insats för grundskolans del, när den nya ordningen introduceras också där.

Vi vill inledningsvis även ta upp ett par definitionsfrågor.

"Utbyte" är en term som i detta sammanhang ibland slentrianmässigt används som liktydig med kontaktverksamhet över huvud taget. Vi försöker för vår del, som också framgår av kapitlets rubrik, se utbyte som en kontaktform bland andra. Vi eftersträvar således att använda termen bara när det är fråga om utbyte i egentlig mening.

De läroplansformuleringar, som vi nyss redovisat, täcker självfallet bara sådan kontaktverksamhet, som äger rum i skolans regi och som är en del av det lokalt planerade arbetet på att förverkliga de nationella målen. Sådan kontaktverksamhet berör naturligen normalt både lärare och elever samt skolledare och kanske även andra personalgrupper.

Det förekommer också en hel del internationella kontakter i form av att elever, lärare eller andra studerar eller arbetar en tid i ett annat land. Det är då inte alltid – i vart fall inte vad beträffar elever – fråga om verksamhet som anordnas eller stöds av skolan. Vi menar emellertid att utlandskontakter av detta slag anknyter så nära till skolans mål och uppgifter i fråga om internationalisering, att vi har funnit det ändamålsenligt att behandla dem tillsammans med sådana kontakter som mera direkt är skolangelägenheter. Vi använder i det följande termen skolkontakter för de kontakter som är en del av skolans undervisning, medan vi talar om elevkontakter respektive lärar- och skolledarkontakter, när det är fråga om kontakter individuellt eller i grupp, vare sig kontakterna ordnas eller stöds av skolan eller inte.

Den strävan efter samförstånd och gemenskap över nationsgränser, som kännetecknar dagens Europa, gör sig gällande också inom skolans område. Detta kommer bl.a. till uttryck i en utökad kontaktverksamhet mellan skolor i olika länder, i första hand på – med svensk terminologi – högstadie- och gymnasienivå, men också i viss mån på lägre nivåer.

Den vanligaste formen av kontakter är att en klass med lärare gör en studieresa om några dagar till en skola i ett annat land, ofta i utbytets form. Längre vistelser förekommer också, men mera sporadiskt. Kontakterna är i huvudsak kulturellt och/eller socialt inriktade, och intresset för själva undervisningen i värdlandet mera begränsat.

Att enskilda elever vistas under längre perioder vid en skola i ett annat land är ovanligt i Europa. Det är i första hand ett mönster som har utvecklats i europeiska kontakter med i första hand Nordamerika. Det finns emellertid en strävan också inom Europa att utveckla den formen av kontakter; i flera fall har länder slutit bilaterala avtal om årligt utbyte för ett antal elever.

Också kortare eller längre perioder av lärartjänstgöring i ett annat land förefaller att vara en kontaktform, som ökar, särskilt naturligtvis inom språkundervisningens område. Lärarutbyten och enskilda lärarkontakter kan inte minst vara viktiga som inspirationskällor till kontakter som involverar också elever.

Ett ökat intresse från regeringars sida att främja utbytes- och annan kontaktverksamhet inom skolområdet kan konstateras, i första hand inom ramen för det europeiska samarbetet. I flera länder, bl.a. Storbritannien och Danmark, har särskilda nationella enheter skapats, som har till uppgift att stimulera och underlätta internationella skolkontakter. Uppgifter för sådana enheter kan vara att informera om skolor och utbildningar i andra länder och om förutsättningar för utbyte med dem, att förmedla kontakter mellan skolor, att ge handledning i hur en kontaktverksamhet kan byggas upp och utvecklas och att hantera nationella utbytesprogram o.d.

Norden är traditionellt en sammansvetsad region med ambitioner att upprätthålla och förstärka utbyten och andra kontakter mellan länderna. Nordiska Ministerrådet och Föreningen Norden har båda initierat verksamhet på skolområdet i detta syfte. Nordplus Junior är ett utbytesprogram i Ministerrådets regi för elever och lärare i ungdomsskolan. I Ministerrådets skolprojekt diskuteras möjligheten att för skolsamarbete utnyttja det nordiska universitetsdatanätet, NORDUNET. Ett intressant motiv för detta är att det är värdefullt för skolungdomar att få kontakt med den tekniska miljö, som de sedan möter vid universitet och högskolor i Norden.

Europarådet driver olika projekt för att få till stånd en ökad kontaktverksamhet på skolområdet. Rådet söker med hjälp bl.a. av konferenser sprida idéer mellan länderna om hur kontaktverksamhet kan byggas upp och utvecklas och har för ändamålet nyligen också tagit fram en handbok till hjälp i detta sammanhang.

I EG:s arbete har utbyten och andra kontakter hittills inte spelat någon nämnvärd roll inom skolområdet i stort. Gemenskapens insatser för att främja rörlighet mellan medlemsländerna har för utbildningsområdets del, bortsett från språkutbildningsprogrammet LINGUA, varit begränsade till yrkesutbildningen och den högre utbildningen; på det senare området deltar ju Sverige redan i bl.a. ERASMUS-programmet (European Action Scheme for the Mobility of University Students). Överenskommelsen i Maastricht i december 1991 innebär emellertid att möjligheter öppnats för rörlighetsfrämjande åtgärder också för den allmänna skolans del, dvs. i Sverige grundskolan och de studieförberedande programmen i gymnasieskolan.

För svensk del gäller, oberoende av hur frågan om ett svenskt medlemskap i EG/EU utvecklas, att Sverige som följd av EES-avtalet blir delaktigt i samtliga EG:s samarbetsprogram på utbildningsområdet den 1 januari 1995. Fram till dess kommer man inom EG att diskutera och lägga fast en ny struktur för programmen på utbildningsområdet. Det går alltså inte i dag att säga exakt vilka program på skolans område som kommer att finnas. Man kan emellertid utgå från att den utbytesverksamhet, som redan pågår inom yrkesutbildningsområdet, kommer att fortsätta i någon form och att dessutom insatser för skolan i stort kan bli aktuella även utanför språkutbildningsområdet.

Både Europarådet och EG har också intresserat sig för frågan om datakommunikation för internationella utbyten mellan skolor. Initiativ har tagits till att ställa samman erfarenheter och för att skapa en plattform för gemensam utveckling. Efter en EG-konferens våren 1992 har ett arbete påbörjats i syfte att utveckla ett gemensamt system för kommunikation mellan utbildningar i första hand i EG-länderna.

En skolledarorganisation för internationellt utbyte, ICP (The International Confederation of Principals), bildades 1990 för att främja utbytet mellan skolledare inom gymnasial utbildning. Också European Secondary Heads Association (ESHA) och European Association of Teachers (EAT) är engagerade i skolutbytesprojekt.

3.3.1 Skolkontakter

Kontakter mellan svenska skolor och skolor i andra länder har funnits sedan lång tid tillbaka, men det var först genom den s.k. vänortsrörelsen efter andra världskriget som utvecklingen tog fart, i första hand då på nordisk bas. Särskilt ökade antalet kontakter under 1960- och 1970-talen.

Reformeringen av skolan medförde bl.a. att de internationella inslagen i läroplanerna kom att utökas, vilket ökade intresset för förhållandena i andra länder, men också viljan att etablera kontakter och utbyten. Ett alltmer internationellt massmediautbud bidrog till att stimulera intresset för andra kulturer och folk. Utvecklingsländernas belägenhet kom också att mer påtagligt prägla det allmänna medvetandet, vilket ledde till kontakter med nya kategorier av skolor på nya villkor.

Vi beslöt i inledningen av vårt arbete att försöka få en överblick över omfattningen och inriktningen av skolornas kontaktverksamhet i dag som grund för våra överväganden på detta område. Vi gjorde därför en enkät till ett urval kommuner och landsting om förekomsten av internationella kontakter inom skolan läsåret 1990/91. Kommunerna delades in i tre kategorier: storstäder med förorter, större och medelstora städer samt bruksorter/normalkommuner med glesbygd. Omkring 20 procent av kommunerna valdes slumpvis inom respektive kategori. Till detta kom fyra landsting. Svarsfrekvensen blev hög; hela 95 procent besvarade enkäten.

Den bild enkätsvaren ger är att praktiskt taget varje skola har någon form av kontakt med skola i annat land. Kontakten sker oftast i grupp – en lärare leder en grupp elever – och besöken varar från 2–4 dagar upp till 3 veckor. Längre gruppvisa vistelser förekommer sällan.

Etableringen av internationella kontakter följer inte några givna mönster. Det är vanligt att personliga kontakter i någon form fördjupas och utvecklas. Allmänt sett är skolorna måna om att utnyttja internationella inslag som finns i skolan eller naturligt utvecklas utifrån verksamhet, som bedrivs där: hemspråklärare och utländska gäster liksom teater-, kör- och orkesterverksamhet ger internationella anknytningar, och man söker sedan utveckla detta i undervisningen eller som grund för ett internationellt utbyte.

Omkring fem procent av eleverna i de undersökta kommunerna deltog i någon form av internationell kontaktverksamhet. Svenska besök leder ofta, men långt ifrån alltid, till återbesök. Det finns inga tydliga skillnader mellan olika kommunkategorier vad gäller omfattningen av de internationella kontakterna, men medelstora kommuner och glesbygd synes ha något fler kontakter än storstäder med förorter. Materialet visar också att landstingen

Avståndet spelar givetvis en stor roll för kontakter i form av resor. De svenska skolorna vänder sig främst till skolor i sina nordiska grannländer - Danmark, Norge och Finland i nämnd ordning. Kontakterna med Baltikum, och där främst Estland, utvecklades kraftigt under 1990/91. Detta är det andra stora målområdet för resorna. I tredje hand inriktas kontakterna mot Storbritannien, Tyskland och Frankrike och i viss mån Spanien - i huvudsak beroende på ett intresse för att utveckla språkfärdigheten. Intresset för de forna öststaterna är också omfattande. Kontakter med utvecklingsländerna i form av resor är sporadiska och förekommer främst i grundskolan.

Till grund för kontakterna med de nordiska länderna ligger vänortsverksamheten, som under senare år har vuxit i omfattning. Danmark anges ofta som ett land dit man reser för att inhämta pedagogisk inspiration. Intresset för Baltikum och Östeuropa i övrigt baseras på en önskan att studera pågående samhällsförändringar, som ofta kombineras med en vilja att stödja förändringsarbetet. Det sker genom gåvopaketer med material eller läromedel, hjälp med utbildningsplaner, m.m. Samma inriktning av verksamheten återfinns i kontakterna med utvecklingsländer.

Andra skäl som åberopas när det gäller val av kontaktland är intresset för miljöfrågor, något som ofta återkommer i fråga om kontakterna med östersjöländerna och öststaterna. Fredsfrågor och frågor kring etniska motsättningar lockar också till kontakter.

Särskilt landstingsskolorna har ambitionen att utveckla kontakterna så att ett utbildningsutbyte kommer till stånd. Ledig utbildningskapacitet i Sverige utnyttjas till utbildning av sjukvårdspersonal från andra länder.

Intresset för kontakter med EG-länderna står högt på önskelistan, och stora ansträngningar görs för att utveckla sådana. Det tycks därvidlag finnas ett större intresse för att eleverna skall beredas möjlighet att följa undervisningen under en tid.

Allt fler skolor ser en möjlighet i att ha kontakt med andra länder utan att nödvändigtvis företa en resa. I cirka 20 procent av kommunerna är skolor engagerade i datakommunikation med skolor i andra länder, och fler har för avsikt att starta sådan verksamhet. Kommunerna arbetar med olika system. Det engelska systemet Campus 2000 är det vanligaste, följt av det franska Minitel.

Det tycks främst vara gymnasieskolor som satsar på datakommunikation. Det finns vidare en tendens i materialet att storstäder/förorter och större och medelstora städer oftare satsar på detta slag av kommunikation än vad glesbygdskommuner gör. Huvudsakligen till att kommuner inte satsar mer på datorbaserad kontaktverksamhet anges vara kostnaderna.

Finansieringen av de internationella kontakterna följer inga enhetliga linjer. Huvudkällorna är naturligen tre: kommun, stat och deltagarna själva. Därtill kommer stipendier, sponsormedel, fondmedel, föreningsstöd, etc.

Materialet ger vid handen, att de sammantagna kommunala medlen är de mest betydelsefulla i finansieringen. De svarar för uppskattningsvis hälften av den totala finansieringen. I andra hand kommer olika privata medel, främst då den satsning som deltagarna själva gör. I tredje hand kommer statliga medel, där medel för fortbildning utgör den stora delen.

Finansieringen av de internationella kontakterna sker med stor uppfinningsrikedom. En stor del hade aldrig kunnat genomföras utan en enveten jakt efter medel och utan satsningar från elever och lärare själva.

Det tillhör inte normal budgethantering i kommuner och skolor att ha särskilda konton för internationell verksamhet. Det är inte heller särskilt ofta som detta område tas upp i kommunala skolplaner, arbetsplaner och utvecklingsplaner.

3.3.2 Elevkontakter

Omkring 3 000 enskilda elever reser varje år på eget initiativ till andra länder för studier, oftast på ett år. Till Sverige kommer samtidigt endast drygt 400 utbyteselever för att studera i gymnasieskolan. Det råder således en kraftig obalans i flödet.

Vi har tillfrågat det tiotal organisationer, som sysslar med förmedling och organisation av utlandsvistelser av detta slag, om omfattningen och inriktningen m.m. av deras verksamhet läsåret 1990/91. Det framkom då, att USA var mottagarland för 70 procent av de svenska eleverna, Kanada och Australien/Nya Zeeland för knappt 15 procent, medan resterande 15 procent fördelade sig på ett antal länder, inom och utom Europa. I de dominerande EG-länderna Frankrike, Storbritannien och Tyskland återfanns totalt endast ett hundratal elever.

Bara en av utbytesorganisationerna förmedlar utbyten med en större spridning över världen, medan de andra koncentrerar sig på de nämnda, traditionellt "tunga" mottagarländerna. Flera organisationer uppger att de har ambitionen att bredda verksamheten framför allt till Europa, men att de har stött på problem med att finna värdfamiljer och också - av kostnadsskäl - att få tillgång till utbildningsplatser. Det är i vart fall uppenbart att efterfrågan på platser i Europa f.n. är större än vad organisationerna förmår tillgodose.

Syftet med studierna i annat land är enligt organisationerna primärt önskan att lära känna förhållandena i landet, dess kultur och människor. I andra hand anges skälet vara ambitioner att förbättra språkkunskaperna, att få livserfarenhet och att utveckla sig

själv. När det gäller innehållet i studierna finns ett stort intresse för ämnen som inte har motsvarighet i den svenska timplanen, exempelvis ämnena "debate" och "speech", som återfinns i High School i USA.

Utbytesorganisationerna planlägger studierna tillsammans med eleven och fungerar som mellanhand mellan eleven och skolan. Organisationens kontaktperson samråder med skolan om elevens inplacering och har sedan under utbytesåret regelbundna träffar med både eleven, skolan och värdfamiljen.

I huvudsak är utbyteseleverna nöjda med sina studier och med utlandsvistelsen i stort. Det är få som avbryter studierna, men det kan vara värt att notera orsakerna. Det visar sig t.ex. att avbrottsfrekvensen är dubbelt så hög hos utländska elever i Sverige som hos svenska elever i andra länder. Vi har inte kunnat närmare analysera detta, men organisationerna uppger att de har påtagliga svårigheter att få fram värdfamiljer i Sverige. Det förefaller att saknas en beredvillighet att ta emot gästelever, trots Sveriges generellt sett höga bostadsstandard och stora bostadsyta per invånare.

Orsakerna till svenska elevers avbrott har rangordnats av organisationerna. Problem med värdfamiljen är den klart vanligaste orsaken, följt av problem med studierna. De strikta ordningsreglerna i utländska skolor är något som ofta förvånar svenska elever, och i enstaka fall har brott mot reglerna lett till att svenska elever avstängts från vidare undervisning.

3.3.3 Lärar- och skolledarkontakter

Det är mycket ovanligt att svenska lärare arbetar som gästlärare i andra länder. Gästlärare från andra länder i framför allt språkundervisningen i Sverige är något vanligare.

Studieresor i grupp för lärare förekommer inom ramen för fortbildningen, och dessa resor brukar omfatta från tre dagar upp till en vecka. Detsamma gäller för enskilda resor finansierade med bl.a. de resestipendier, för vilka Svenska institutet sedan ett par år disponerar 1,5 milj.kr. per budgetår. Syftet med stipendierna är att ge svenska lärare möjlighet att etablera kontakt med lärare i andra länder för att få erfarenheter av utländska skolor i olika avseenden. Utlandsbesöken skall främja skolans internationalisering.

Skolledarna tar ofta del i utbytesverksamhet och andra studieresor. De har dessutom egna fortbildningsresor.

Andelen lärare som under läsåret deltar i någon form av internationell kontaktverksamhet uppgår i vårt material till i genomsnitt fem procent. Andelen skolledare är fem gånger så stor.

För lärare och skolledare är studieresan ofta ett led i fortbildning. Särskilt språkresor till Storbritannien, Tyskland och Frankrike är vanliga, men också deltagande i fördjupande kurser och

konferenser i andra ämnen eller kring ämnesövergripande teman. Alla slag av lärare kan få utlandsvistelser av dessa slag finansierade med medel som Statens skolverk disponerar för stipendier för individuellt motiverad fortbildning. Ca 2 milj.kr. går årligen till stipendier för utlandsvistelser.

Lärare och skolledare reser även för att etablera och utveckla kontakter för sin skolas räkning. Det kan vara i anslutning till ett påbörjat projekt vid hemskolan eller som ett led i en planerad utbytesverksamhet.

Här skall även nämnas den särskilda uppgift, som fortbildningsavdelningen vid Uppsala Universitet har, att svara för viss internationell lärarfortbildning och samtidigt verka för att internationella medel för svensk lärarfortbildning kan tas till vara. Avdelningen kan genom sitt omfattande kontaktnät "skräddarsy" kurser i olika länder för kommuner eller skolor som har speciella önskemål för sina lärare, t.ex. i fråga om arbetsliv och samhälle eller miljöfrågor.

Vidare samordnar fortbildningsavdelningen bl.a. den svenska verksamheten inom Europarådets stipendieprogram, Teachers Bursaries Scheme. I propositionen (1991/92:75) om lärarutbildning förordades en utökning av detta program med tanke på Europarådets många nya medlemsländer i Europa.

3.4 Överväganden och förslag

3.4.1 Skolkontakter

A. Kontakter som en del av undervisningen

Vårt förslag: Skolornas utnyttjande av utbyten och andra internationella kontakter som en del av undervisningen stimuleras genom särskilda medel, som fördelas på projekt av Statens skolverk.

Skälen för vårt förslag: Utifrån formuleringarna i förslagen till nya läroplaner (se avsnitt 3.1) måste internationella kontakter ses som en del av skolans reguljära verksamhet. Vår enkät till kommuner och landsting liksom den bild av läge och tendenser, som vi i övrigt har fått under vårt arbete, visar också att sådana kontakter har utvecklats i betydande omfattning med hjälp av tillgängliga resurser. Vi ser det mot den bakgrunden inte som motiverat att föreslå något ekonomiskt stöd till internationella kontakter i allmänhet.

Däremot menar vi att det finns skäl för regering och riksdag att understödja den syn på de internationella kontakterna, som återfinns i läroplansförslagen. Kommuner och skolor, som gör sina utbyten och andra kontakter till något mer än "allmänkultu-

rella" studieresor och integrerar dem i sitt arbete på att förverkliga målen enligt läroplaner och kursplaner, bör således uppmuntras, och de goda exemplen i detta avseende bör lyftas fram. En ansats till detta görs i bilaga 2 i detta betänkande, som innehåller exempel på internationalisering genom kontaktverksamhet, hämtade från vår kommunenkät.

1980-talets satsningar av "öronmärkta" stimulansbidrag på ändamål, som bedömdes som särskilt angelägna från nationell synpunkt, var enligt vår bedömning i huvudsak lyckosamma. De gav effekter också långsiktigt, även efter det att de särskilda medlen avvecklats. Vi menar att den kraftigt schabloniserade resurstilldelning, som är 1990-talets kännetecken, inte får utesluta insatser av detta slag inom områden som regering och riksdag anser väsentliga. Vi föreslår därför att ett belopp om 15 milj.kr. ställs till Statens skolverks förfogande för stöd till projekt med den angivna inriktningen. Det bör ankomma på Skolverket att utforma enklast möjliga rutiner för hantering av medlen. I linje med vad som sägs i våra direktiv bör en förutsättning för stöd vara att respektive kommun är beredd att bekosta minst lika mycket inom ramen för den reguljära skolbudgeten.

B. Insatser till stöd för skolor och kommuner

Vårt förslag: Ett centrum för internationell utbytes- och annan kontaktverksamhet på skolområdet upprättas med uppgift i huvudsak att:

- a) tillhandahålla en överblick över svenska skolkontakter med olika länder,
- b) ta emot och förmedla önskemål från svenska och utländska skolor om utbytes- och kontaktpartners,
- c) informera skolor och kommuner om förutsättningarna för utbyten och andra kontakter med olika länder,
- d) ge skolor och kommuner råd och stöd när det gäller genomförandet av utbytes- och andra internationella kontaktprogram samt
- e) svara för central administration av nationella utbytesprogram och av kontaktverksamhet inom områden, där det finns särskilda skäl för en nationell samordning.

Organisationen för detta centrum tas upp i ett förestående utredningsarbete rörande rollfördelningen mellan Svenska institutet och ämbetsverken inom utbildningsdepartementets område.

Skälen för vårt förslag: Svaren på vår enkät till kommuner och landsting ger klart besked om behovet av ett nationellt informations- och servicecentrum för att underlätta skolans kontaktverksamhet. Som vi nämnt finns det i flera andra länder nationel-

la organ av detta slag. Vi vill särskilt peka på den brittiska Central Bureau for Educational Visits and Exchanges, som varit en inspirationskälla för vårt förslag i denna del.

Självklart skall varje kommun och varje skola bära ansvaret för sina internationella kontakter och för den praktiska hanteringen av dem. Men det är samtidigt uppenbart rationellt att någonstans samla kunskap om och överblick över de utbyten och andra internationella kontakter, som finns, och om förutsättningarna i olika avseenden för att starta och utveckla sådan verksamhet. Det är helt enkelt opraktiskt att varje kommun och varje skola, som vill bygga upp en kontaktverksamhet, skall vara hänvisad till att skaffa sig all information och allt beslutsunderlag, som behövs, genom egna "forskningsinsatser" eller "upptäcktsresor". Det finns också ett behov av råd och stöd till skolor och kommuner när det gäller de många praktiska problem som möter i samband med mottagandet av utländska elever och lärare i den svenska skolan och det svenska samhället. Ett centrum av detta slag är enligt vår mening ett enkelt men väl motiverat sätt för staten att stödja de internationella kontakterna i skolan.

När det gäller vart detta centrum skall knytas organisatoriskt och hur det närmare skall utformas har vi inte kunnat utarbeta ett konkret förslag. Bakgrunden till detta är följande.

Våren 1991 uppdrog regeringen åt Centrala studiestödsnämnden (CSN) att i samråd med Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), Svenska institutet och oss lägga fram förslag om ordningen för den samlade informationen om utlandsstudier. Bakgrunden var den kraftigt ökade efterfrågan på sådan information och den oklara ansvarsfördelningen mellan myndigheter m.fl. engagerade på detta område. CSN har redovisat uppdraget i sin anslagsframställning för budgetåret 1993/94.

Enighet har rått mellan samrådsparterna om att CSN bör få ansvaret för att samordna den individriktade informationen om utlandsstudier, innefattande uppgiften att se till att sådan information med hjälp av ADB görs tillgänglig för vidareinformatörer i främst skolan och högskolan. Samtidigt har emellertid arbetet med detta uppdrag visat på behovet av att klargöra ansvarsfördelningen när det gäller utlandsstudier och internationella kontakter i ett antal avseenden, som ligger utanför uppdraget till CSN. Hit hör i första hand rollfördelningen mellan Svenska institutet och det nyinrättade Verket för högskoleservice (VHS) i fråga om bl.a. kontakt- och utbytesverksamhet på högskoleområdet.

Vi har för vår del kunnat konstatera att samma problem och oklarheter riskerar att komma upp vid en utökning av de internationella kontakterna och samarbetet inom skolans område. När det gäller det centrum, som vi föreslår, finns det således enligt vår mening skäl som talar både för Svenska institutet och för Statens skolverk som huvudman för verksamheten.

För Svenska institutet talar dess traditionella inriktning på just internationell kontakt- och utbytesverksamhet. Det finns också en ambition hos Skolverket att verket skall koncentrera sig på sina huvuduppgifter - nationell skolutveckling, uppföljning och utvärdering. En servicefunktion gentemot skolor och kommuner kan vara svårt att förena med en sådan tyngdpunkt i verksamheten. Samtidigt måste den nationella skolutvecklingen i hög grad drivas med den ökade internationaliseringen som förtecken. Det kan då vara rimligt att det ansvariga verket har också vissa operativa uppgifter som gäller internationella skolkontakter. Exempelvis vore det naturligt att Skolverket inom sitt område - på samma sätt som UHÄ, numera VHS, inom sitt - har det centrala ansvaret för de utbytesprogram som blir aktuella bl.a. inom EG-samarbetet (jfr avsnitt 3.2).

Vi menar mot denna bakgrund - och har framfört det i vårt samrådsyttrande till CSN - att det finns skäl för en mera heltäckande översyn av rollfördelningen mellan Svenska Institutet och de tre verken inom utbildningsdepartementets område: CSN, Skolverket och VHS. Vi anser det praktiskt att frågan om organisationen av skolans internationella kontaktcentrum löses i anslutning till denna översyn. Här bör också sambandet med den 1990 inrättade Stiftelsen för Internationellt Ungdomsutbyte beaktas, bl.a. när det gäller uppbyggnaden av informationssystem rörande utbyte.

Det är i detta läge svårt att göra en konkret beräkning av re-sursbehovet för det föreslagna centret. Vi räknar preliminärt med medel för tre tjänster och vissa kringkostnader, bl.a. för att lägga upp en ADB-baserad databas, sammanlagt ca 2 milj.kr. Det skriftliga material till stöd för kommuner och skolor, som vi förutsätter kommer att produceras, bör i princip kunna finansieras genom intäkter från försäljning.

Vi vill i detta sammanhang också ta upp frågan om stöd till skolor och kommuner när det gäller internationell datorkommunikation. Det är viktigt att de svenska skolorna får del av de möjligheter som öppnas på detta område. Vi förutsätter att Statens skolverk - inom ramen för Regeringens uppdrag till verket 1992-08-20 rörande datapolitiken inom skolområdet - följer det utvecklingsarbete, som pågår på det nordiska och det västeuropeiska planet, och tar initiativ till de insatser från svensk sida som behövs. På en punkt anser vi att konkreta insatser är angelägna nu, nämligen följande.

Kostnaderna för att få tillgång till offentliga datanät har i Sverige varit ett av de problem som mött skolor, som varit intresserade av datakommunikation. Detta kan vara en av orsakerna till att datakommunikationerna med andra länder endast har hälften så stor omfattning i den svenska skolan som i den danska. Genom "mängdrabattavtal" skulle emellertid kostnaderna kunna nedbringas. Skolöverstyrelsen stod vid sin nedläggning i begrepp att

inleda ett samarbete med Televerket i dessa frågor. Skolverket har dock inte sett detta som någon uppgift för sin del, och utvecklingen har därför inte förts framåt under det senaste året.

Det är enligt vår mening angeläget att genom centrala insatser försöka förbättra skolornas förutsättningar för att engagera sig i internationella kontakter via dator. Efter diskussioner med oss har Svenska Kommunförbundet förklarat sig berett att centralt företräda skolorna i detta sammanhang. Vi ser detta med tillfredsställelse och har inte anledning att nu föreslå några åtgärder från statens sida.

3.4.2 Elevkontakter

Vårt förslag: Förutsättningarna för att ta emot utländska elever i gymnasieskolan förbättras genom dels en ordning med "extra" elever, dels möjligheter till särskilda statsbidrag för kommuner, som tar emot sådana elever.

Diskussioner tas upp med i första hand Tyskland och Frankrike med sikte på överenskommelser om utbytesprogram eller eljest ökade möjligheter för svenska ungdomar att studera i respektive land.

Kommunerna uppmanas att för sina ungdomar ge bidrag, motsvarande interkommunal ersättning för svensk gymnasieutbildning, till i vart fall sådan utländsk utbildning på gymnasienivå, som saknar motsvarighet i Sverige.

Skälen för vårt förslag: Som framgått av avsnitt 3.3.2 är i dag elevströmmen på gymnasial nivå betydligt större från Sverige till andra länder än omvänt. Vidare är dominansen för engelskspråkiga länder utanför Europa påtaglig när det gäller svenska ungdomars val av studieland. Vi anser det angeläget att försöka minska båda dessa obalanser.

En förutsättning för att svenska ungdomar skall få studera i andra länder är att den svenska skolan också tar emot ungdomar från dessa länder. Exempelvis bygger EG:s utbytesprogram på utbildningsområdet i princip på en sådan reciprocitet i kontakterna. Detta gör det enligt vår mening nödvändigt att möjligheterna att ta emot utbyteselever i gymnasieskolan förbättras. Styrelsen för en gymnasieskola bestämmer i dag vilka elever som skall tas in i undervisningsorganisationen. Utbyteselever nämns inte särskilt i bestämmelserna, och skolorna är hänvisade till att täcka kostnaderna för sådana elever på "marginalen" av sin reguljära budget. I ett läge när kommunens ansvar för sina egna ungdomar markeras starkt i lagstiftningen och den nyss nämnda marginalen är liten eller obefintlig, behövs enligt vår mening särskilda åtgärder från statens sida för att de nationella intressena beträffande utbytesverksamhet skall kunna tillgodoses.

Tidigare fanns begreppet "extra elev" i gymnasieskolan, men det har försvunnit ur regelverket i samband med de senaste årens reformer. Vi anser att det bör införas igen. På så sätt "legitimeras" förekomsten av bl.a. utbytes- och gästelever från andra länder.

Att de utländska eleverna ges en självständig plats i det studieorganisatoriska systemet bör rimligen stimulera skolorna att anpassa studierna för dessa elever till de enskildas behov. Framför allt bör emellertid ett ekonomiskt stöd vara av betydelse. Självklart skall inte särskild ersättning för utländska elever utgå till en kommun, när det är fråga om en utbytesverksamhet, där kommunen "skickar ut" lika många eller flera elever till skolor i andra länder. Men där det inte är fråga om ett sådant direkt utbyte, bör enligt vår mening staten kunna stimulera kommunernas engagemang genom ett särskilt bidrag.

Vi vill peka på att det de senaste åren har funnits möjligheter för kommuner, som tagit emot elever från annat nordiskt land, att i motsvarande situation få särskild ersättning för det. Från våra utgångspunkter bör ett särskilt stöd till kommuner för utländska elever komma i fråga dels vid bilaterala eller multilaterala utbytes- eller samarbetsprogram, som beslutats eller sanktionerats av statsmakterna, dels när regering och riksdag i övrigt bedömer det som särskilt angeläget för Sverige att ta emot elever från ett visst land, t.ex. som ett stöd till det landet. Med klara riktlinjer från statsmakterna bör Statens skolverk kunna fördela medlen utan någon tyngande administration.

I avvaktan på prioriteringar från statsmakternas sida är det givetvis svårt att bedöma medelsbehovet. Vi räknar preliminärt med en ram om 5 milj.kr. Under förutsättning att ersättningen till kommunen skall motsvara den genomsnittliga kostnaden för en gymnasieelev skulle detta belopp kunna täcka kostnaderna för omkring 100 utländska elever.

Som vi nämnt ovan är det inte sällan svårt att hitta värdfamiljer för utländska elever i Sverige. Vi hoppas att ett ökat engagemang från skolor och kommuner skall kunna förbättra situationen på den punkten och är inte beredda att nu föreslå några särskilda åtgärder. Frågan bör emellertid följas med uppmärksamhet.

Vi går så över till frågan om länder för svenska elevers utlandsstudier.

Vi har ingen anledning att förringa värdet av ett års studier i t.ex. USA eller Australien för svenska ungdomar. Som vi återkommer till i kapitel 5 anser vi det angeläget att generellt stödja ungdomar i gymnasieåldern, som är beredda att förlägga ett studieår utomlands, oberoende av vilket land det är fråga om.

Men vi måste samtidigt konstatera att det i perspektivet av den västeuropeiska integrationen och Sveriges förhållande till den är utomordentligt angeläget att öka antalet svenskar med goda kunskaper i de dominerande europeiska språken utöver engelska och

med goda insikter i kultur- och samhällsförhållanden i de "stora" EG-länderna, i första hand Tyskland och Frankrike. De tyska respektive franska skolorna i Stockholm spelar i sig en viktig roll när det gäller att ge svenska ungdomar möjligheter till sådana kunskaper och insikter inom ramen för en reguljär gymnasieutbildning. Men flera svenskar bör få möjligheter till studieperioder i de berörda länderna.

Vid våra diskussioner med företrädare för utbytesorganisationerna har vi kunnat konstatera att bristen på studieplatser för gymnasieungdomar, som önskar studera ett år i de "stora" språkländerna i Europa, är påtaglig. Detta innebär inte bara att ett antal ungdomars ambitioner att bredda och fördjupa sin omvärldskontakt inte kan tillgodoses. Det är också, som vi ser det, en klar nackdel för det svenska samhället som helhet. Vi tror inte att en förändring på den här punkten kan åstadkommas utan insatser på politisk nivå.

Mot denna bakgrund anser vi att det i utbildningsdepartementets regi bör upptas diskussioner med berörda organ i första hand i Tyskland och Frankrike om utbytesprogram på gymnasienivå. Om det inte skulle finnas förutsättningar för direkta utbyten, bör man i vart fall eftersträva överenskommelser, som ger reella förutsättningar för ett antal svenska gymnasister att förlägga ett studieår till respektive land. En förebild finns här i en överenskommelse mellan Sverige och Frankrike om "Education européenne". Inom dess ram får sedan några år ett antal svenska gymnasister (f.n. drygt 40) möjlighet att tillbringa ett studieår vid franskt lyceum. - De kostnader för staten, som kan uppkomma i detta sammanhang, torde i första hand avse studiestöd. Till den frågan återkommer vi i kapitel 5 (avsnitt 5.3.2).

Vi går så över till frågor om **kommunala insatser till stöd för enskilda elevers utlandsstudier.**

Elevstipendier för individuella utlandsstudier saknas idag praktiskt taget helt i kommunerna. Enligt vår bedömning skulle det emellertid vara en ändamålsenlig väg att stimulera fler elever till - kortare eller längre - studier i andra länder, t.ex. på vänortsbas.

Det kan också hävdas att kommunerna skulle stödja utlandsstudier för sina ungdomar genom att låta "skolpengen" följa eleven också utomlands. Vi anser det självfallet vara värdefullt, om en kommun stödjer enskildas utlandsstudier också på detta sätt, t.ex. när studierna är förenade med undervisningsavgifter. Men vi är inte beredda att förorda några föreskrifter om sådant stöd. I ett avseende anser vi dock att statsmakterna bör ge uttryck för en förväntan på kommunerna, nämligen följande.

I Sverige är det i dag regel att en kommun "köper" sådan utbildning för sina ungdomar, som den inte kan anordna själv, av andra kommuner. I linje med detta ligger enligt vår mening att en kommun bör betala också för i vart fall sådana utbildningar i andra länder, som saknar motsvarighet i Sverige. Som vi återkom-

mer till i kapitel 5 (avsnitt 5.3.3) utgår i dag studiehjälp för sådana utbildningar, i första hand yrkesutbildningar av speciellt slag. Vi ser det som naturligt att också kostnader för undervisningen täcks med svenska medel i de fall då den utländska skolan genom elevavgifter eller eljest gör anspråk på ekonomisk ersättning för att ta emot en svensk elev. Detta bör vara en angelägenhet för elevens hemkommun.

3.4.3 Lärar- och skolledarkontakter

Vårt förslag: Sammanlagt 15 milj.kr. anvisas för stipendier för att främja lärares m.fl. internationella kontakter. I denna summa ingår de medel som Svenska institutet disponerar för resestipendier (1,5 milj.kr.) samt en "utlandsdel" (2 milj.kr.) av de medel som Statens skolverk disponerar för stipendier för individuellt motiverad fortbildning.

De föreslagna medlen disponeras i sin helhet av Svenska institutet efter samråd med Statens skolverk. De skall avse stipendier för studieresor eller studiebesök samt för att täcka merkostnader i samband med tjänstgöring i skola utomlands. Medlen skall även kunna användas för att täcka kostnader för deltagande i internationella konferenser o.d.

Skälen för vårt förslag: Internationaliseringen måste självklart ges hög prioritet i de samlade fortbildningsinsatserna för skolans personal. Vi utgår från att detta kommer att ske utan några särskilda markeringar från vår sida. Vi tycker emellertid att det är angeläget att förbättra enskilda lärares möjligheter till den stimulans i utvecklingen, som studier, studiebesök eller tjänstgöringsperioder i andra länder utgör, utöver vad som kan komma till stånd inom ramen för den reguljära fortbildningen. Vi förordar därför en satsning på dessa ändamål och samtidigt en för de sökande mera rationell ordning för det statliga stödet än den som gäller i dag.

De resestipendier, som Svenska institutet administrerar, och de fortbildningsstipendier, som Skolverket administrerar, kan användas för likartade ändamål. Även om det finns en principiell skillnad mellan fortbildning och mera allmänt utvecklingsmotiverade utlandskontakter, anser vi att det skulle vara en fördel att koncentrera det statliga stödet till en "pott". Den bör då naturligen disponeras av Svenska institutet, men efter samråd med Statens skolverk.

I kapitel 7 (avsnitt 7.2) föreslår vi att en tiondedel av stipendiemedlen även fortsättningsvis skall specialdestineras till lärare som är engagerade i att utveckla "bilingual education". Vi anser det vidare rimligt att en begränsad del av medlen används för stöd även till skolledare och till syo-ansvariga, som inte är lärare.

Ett särskilt ändamål vill vi peka på i sammanhanget. Det förekommer i ökande utsträckning att lärare eller skolledare i personlig egenskap engageras i internationellt skolsamarbete i form av konferenser m.m., detta utan att det är fråga om något som direkt hör till vare sig skolhuvudmannens eller någon facklig organisations ansvarsområde. Det kan t.ex. gälla medverkan från svenska lärare inom olika ämnesområden vid konferenser i Europarådets regi. Enligt vår mening är det angeläget att stödja enskildas deltagande i sådana projekt av detta slag som bedöms vara värdefulla från den svenska skolutvecklingens synpunkt. Också detta ändamål bör kunna tillgodoses inom ramen för de föreslagna medlen.

Kostnaderna för befintliga stipendier uppgår till 3,5 milj.kr. Vårt förslag i kapitel 7 innebär att 1,5 milj.kr. skall avsättas för lärare som är engagerade i "bilingual education". Den allmänna förstärkningen av resurserna för lärares m.fl. internationella kontakter blir därmed enligt vårt förslag 10 milj.kr.

... förväntas ändras till en del i samband med det för-
 kommer i övrigt utvärdering av lära- eller skolboken i gurun-
 till egenkap engagemang i internationella konferenser i form av
 konferenser m.m. Detta innebär att det är följande som gäller:
 den till vare sig konferensutställning eller någon annan utställning
 med ansvarssamtida. Det kan dock gälla utställningar från svenska
 läroplaner som olika konferensutställningar i Europeiska
 regioner. Enligt vår mening är det angeläget att stödja enskilda deltag-
 gande i sådana projekt av detta slag som bedöms vara värdefulla
 från den svenska skolutvecklingens synpunkt. Övrigt detta stöd
 skall dock kunnat tillgodose inom ramen för de förelagda möderna.
 Konferenserna för pedagogiska syften har till 31.12.1981
 Vår försälg i kapitel 7 innebär att 1,2 milj. kr skall avsättas för
 lära- och lärarengagemang i internationella konferenser som är engagemang i
 konferenserna av konferenserna för lära- och lärarengagemang som
 läroplaner eller därmed enligt vår försälg 10 milj. kr.

... förväntas ändras till en del i samband med det för-
 kommer i övrigt utvärdering av lära- eller skolboken i gurun-
 till egenkap engagemang i internationella konferenser i form av
 konferenser m.m. Detta innebär att det är följande som gäller:
 den till vare sig konferensutställning eller någon annan utställning
 med ansvarssamtida. Det kan dock gälla utställningar från svenska
 läroplaner som olika konferensutställningar i Europeiska
 regioner. Enligt vår mening är det angeläget att stödja enskilda deltag-
 gande i sådana projekt av detta slag som bedöms vara värdefulla
 från den svenska skolutvecklingens synpunkt. Övrigt detta stöd
 skall dock kunnat tillgodose inom ramen för de förelagda möderna.
 Konferenserna för pedagogiska syften har till 31.12.1981
 Vår försälg i kapitel 7 innebär att 1,2 milj. kr skall avsättas för
 lära- och lärarengagemang i internationella konferenser som är engagemang i
 konferenserna av konferenserna för lära- och lärarengagemang som
 läroplaner eller därmed enligt vår försälg 10 milj. kr.

Beslut: Internationella konferenser och utställningar
 som rör utbildningsområdet skall stödjas av Statens skolverk
 och av de läroplaner som rör detta område. Detta innebär att
 konferenserna för lära- och lärarengagemang i internationella konferenser
 som är engagemang i konferenserna för lära- och lärarengagemang som
 läroplaner eller därmed enligt vår försälg 10 milj. kr.

... förväntas ändras till en del i samband med det för-
 kommer i övrigt utvärdering av lära- eller skolboken i gurun-
 till egenkap engagemang i internationella konferenser i form av
 konferenser m.m. Detta innebär att det är följande som gäller:
 den till vare sig konferensutställning eller någon annan utställning
 med ansvarssamtida. Det kan dock gälla utställningar från svenska
 läroplaner som olika konferensutställningar i Europeiska
 regioner. Enligt vår mening är det angeläget att stödja enskilda deltag-
 gande i sådana projekt av detta slag som bedöms vara värdefulla
 från den svenska skolutvecklingens synpunkt. Övrigt detta stöd
 skall dock kunnat tillgodose inom ramen för de förelagda möderna.
 Konferenserna för pedagogiska syften har till 31.12.1981
 Vår försälg i kapitel 7 innebär att 1,2 milj. kr skall avsättas för
 lära- och lärarengagemang i internationella konferenser som är engagemang i
 konferenserna av konferenserna för lära- och lärarengagemang som
 läroplaner eller därmed enligt vår försälg 10 milj. kr.

... förväntas ändras till en del i samband med det för-
 kommer i övrigt utvärdering av lära- eller skolboken i gurun-
 till egenkap engagemang i internationella konferenser i form av
 konferenser m.m. Detta innebär att det är följande som gäller:
 den till vare sig konferensutställning eller någon annan utställning
 med ansvarssamtida. Det kan dock gälla utställningar från svenska
 läroplaner som olika konferensutställningar i Europeiska
 regioner. Enligt vår mening är det angeläget att stödja enskilda deltag-
 gande i sådana projekt av detta slag som bedöms vara värdefulla
 från den svenska skolutvecklingens synpunkt. Övrigt detta stöd
 skall dock kunnat tillgodose inom ramen för de förelagda möderna.
 Konferenserna för pedagogiska syften har till 31.12.1981
 Vår försälg i kapitel 7 innebär att 1,2 milj. kr skall avsättas för
 lära- och lärarengagemang i internationella konferenser som är engagemang i
 konferenserna av konferenserna för lära- och lärarengagemang som
 läroplaner eller därmed enligt vår försälg 10 milj. kr.

4.1 Utgångspunkter

Hur utbildning från ett land tillgodoräknas i ett annat land blir en fråga av allt större betydelse vid en ökad rörlighet över nationsgränser. Samtidigt blir generösa regler för tillgodoräknande i sig ett viktigt medel för att stimulera sådan rörlighet.

Att utveckla internationella överenskommelser om tillgodoräknande av utbildning har länge stått på programmet för flera internationella organisationer som är verksamma inom utbildningsområdet, bl.a. UNESCO, Europarådet och Nordiska Ministerrådet. De flesta konventioner och liknande, som finns inom detta område, avser tillgodoräknande inom utbildningsväsendet, t.ex. godkännande av gymnasial utbildning i ett land som grund för tillträde till högskolestudier i ett annat land eller godkännande av "fria" universitetsstudier i ett land som en del av innehållet i en akademisk examen i ett annat.

Inom EG - som ju har en ökad rörlighet av arbetande människor mellan medlemsländerna som ett viktigt mål - har erkännandet av utbildning som grund för yrkesverksamhet stått i centrum. EG:s instrument för att undanröja formella och juridiska hinder för sådan rörlighet är direktiv, som går ut på att ett medlemsland skall erkänna också utbildning från de andra länderna som grund för att få utöva sådana yrken, för vilka krav på viss utbildning är uppställda i landet i fråga. Sådana direktiv gäller redan beträffande yrken, som normalt kräver minst tre års högskoleutbildning, och har nyligen beslutats också beträffande yrken som kräver kortare högskoleutbildning än tre år eller utbildning på gymnasienivå.

EG-direktiven är generella - ingen medborgare i ett annat medlemsland skall kunna diskrimineras från att utöva ett yrke på den grunden att han eller hon har fått sin utbildning i hemlandet. Samtidigt ger dock direktiven varje land möjlighet att uppställa särskilda villkor utifrån den berörda yrkesverksamhetens krav, vilket naturligtvis begränsar deras faktiska räckvidd. Genom EES-avtalet blir dessa EG-direktiv tillämpliga också i Sverige fr.o.m. den 1 januari 1993.

EG:s direktiv om tillgodoräknande återspeglar en hållning, som från början präglade EG:s arbete på utbildningsområdet. Den kan sammanfattas med slagordet "recognize, not harmonize." Den europeiska gemenskapstanken skall med andra ord inom detta område inte förverkligas genom att utbildningarna i olika länder anpassas efter en europeisk mall eller standard eller över hu-

vud taget genom att de innehållsligt närmas till varandra. I stället förbinder sig medlemsländerna att vara generösa med att erkänna utbildning från andra länder som likvärdig med den egna.

Detta synsätt låter sig väl tillämpas när det gäller utbildningar, som är i någon mening fullständiga, och som alltså svarar mot kompetenser, som är erkända och definierade i yrkes- eller examenstermer. Men många av de frågor om tillgodoräknande, som en ökad rörlighet hos unga människor väcker, gäller ju inte jämförelser mellan sådana helheter. De gäller i stället hur något som är en erkänd kompetens i ett land skall kunna förvärfvas med hjälp av kurser eller studietermener också från ett annat land. Den fråga vi har att överväga är av det slaget: om och i så fall hur en studieperiod i utlandet skall kunna tillgodoräknas den enskilde såsom i princip likvärdig med studier i den svenska gymnasieskolan.

4.2 Regler och praxis hittills - aktuella reformer

Det finns i dag inget i gällande bestämmelser som förhindrar tillgodoräknande av utländsk utbildning då en elev återvänder efter ett års studier utomlands. Det finns å andra sidan inte heller något som uppmuntrar till det. Normalt är det skolledningen vid den mottagande skolan som, utifrån en samlad bedömning av utlandsstudierna och deras meritvärde, tar ställning till frågan om tillgodoräknande och om hur den återvändande elevens fortsatta studier skall se ut.

Antalet ämnen är ofta väsentligt större på en studieväg i Sverige än inom motsvarande utbildningar i andra länder. Behovet av att ta igen kunskaper i ämnen, som eleven inte läst under utlandsåret, blir därför normalt så omfattande att eleven i stället väljer att fortsätta studierna, där de avbröts, med ett "förlorat" läsår som resultat.

Även innehållet i de ämnen som studerats under utlandsåret kan skilja sig avsevärt från motsvarande innehåll i "hemårskursen". Särskilda problem gäller i fråga om studier vid High School, där de ämnen eleverna väljer ofta helt saknar motsvarighet i Sverige. Därtill kommer att High School nivåmässigt, med svenska ögon sett, är ett mellanting mellan grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Samtidigt är detta - som framgått i avsnitt 3.3.2 - det vanligaste alternativet för svenska elever som studerar ett år utomlands.

I vart fall måste vi konstatera att tillgodoräknandet av utlandsstudier är förhållandevis begränsat i dag. Den vanligaste formen är att man "tenterar av" språk, som man förkovrat sig i under utlandsvistelsen. De enstaka elever som får fortsätta studierna med sina gamla kamrater, och således inte förlorar ett år, får inom ramen för undervisningen hämta igen vad som förlorats. Detta blir

då i första hand en angelägenhet mellan eleven och de enskilda lärarna.

Studieuppehåll för ett års studier utomlands garanterar i dag inte plats vid hemkomsten ens i samma skola. Det har t.o.m. förekommit att elever tvingats byta kommun för att få återvända till den studieväg de lämnat.

Den nya gymnasieskolan, som införs successivt fr.o.m. höstterminen 1992, ger i ett par avseenden nya förutsättningar för lösning av de frågor som har med tillgodoräkande att göra.

Samtliga program kommer att innehålla utrymme för individuella val och för lokala tillägg. Detta kan utnyttjas planmässigt i samband med utlandsstudier: dels genom att en del av själva utlandsstudierna betraktas som individuellt eller lokalt val, dels genom att utrymmet tas i anspråk för sådan återläsning som kan vara nödvändig efter en utlandsperiod.

Den friare regleringen av undervisningens organisation bör också kunna ge större möjligheter att utforma enskilda elevers studieprogram med hänsyn till deras förutsättningar och behov, t.ex. när det gäller formerna för återläsning.

Också de förändringar i betygssystemet, som kan förutses, är av betydelse i detta sammanhang. Betygsberedningen har nyligen överlämnat sitt förslag (SOU 1992:86). Det innebär att de relativa betygen skall avskaffas och ersättas av målrelaterade. Från tillgodoräknandesynpunkt torde detta vara en fördel genom att det innebär en anpassning till de villkor som gäller för betygsättningen i andra länder. Med de klarare målbeskrivningar, som är en förutsättning för det nya betygssystemet, ges ett bättre underlag för att bedöma vilka studier i ett annat land som kan tillgodoräknas.

Här skall också nämnas den förändring av regleringen beträffande tillträde till högskolan, som nyligen föreslagits i propositionen (1992/93:1) Universitet och högskolor - frihet för kvalitet. Den centrala regleringen av behörighet och urval till högskoleutbildning föreslås där minskas drastiskt. I förslaget till högskolelag sägs endast att den grundläggande högskoleutbildningen väsentligen skall bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan *eller motsvarande kunskaper* (kursiverat här). Universitetens och högskolornas frihet när det gäller att ställa upp krav för behörighet för olika utbildningar föreslås också öka väsentligt.

Detta kan komma att, åtminstone på sikt, leda till att den i dag starka kopplingen mellan å ena sidan studievägar, årskurser, ämnen och betyg i gymnasieskolan, å andra sidan högskolans tillträdeskrav minskar. Med andra ord kan det bli vanligare att i högskolesammanhang betrakta utländsk utbildning på gymnasienivå som likvärdig med svensk utan att det därför behöver vara fråga om ett formellt tillgodoräkande av utbildningen som svensk gymnasieutbildning.

För gymnasieskolornas och högskolornas möjligheter att bedöma meritvärdet av olika utlandsstudier är det givetvis viktigt, att det finns lättillgänglig information om utbildningssystem och utbildningar i berörda länder. Vi har i kapitel 1 nämnt två aktuella förslag som bör vara av betydelse i detta avseende. Vi syftar dels på RRV:s förslag om en samordning av värderingen av i första hand invandrarens och flyktingars utbildning och kompetens, dels på CSN:s förslag om en klarare ansvarsfördelning mellan berörda myndigheter m.fl. beträffande information om och kring studier i utlandet. I båda dessa sammanhang lär informationssystem och informationsmaterial komma att utvecklas, som bör bli av stor betydelse för bedömningar i gymnasieskolan och högskolan i fråga om meritvärdet av utländska studier. Vi erinrar också om vårt förslag i kapitel 3 (avsnitt 3.4.1) om ett centrum till stöd för skolans internationella kontakter.

4.3 Överväganden och förslag

4.3.1 Allmänna överväganden

En värdering och ett tillgodoräknande av utländska studier kan göras enbart utifrån studietidens längd och en allmän bedömning av utbildningens karaktär och nivå. Att låta ett års studier i ett land, vars utbildning på gymnasienivå är känd och "accepterad" i Sverige, ersätta ett års studier på något av de nationella gymnasieprogrammen i Sverige är således i princip fullt möjligt. Vi har erfarit att man i vissa länder – däribland Norge – har slagit in eller är beredd att slå in på denna tvivelsutan enkla och tilltalande väg.

Vi anser det emellertid inte möjligt att tillgripa denna lösning, om det skall vara fråga om att också i bokstavig mening tillgodoräkna utlandsstudierna som en del av den svenska gymnasieutbildningen på ett visst program. I så fall måste det rimligen finnas en garanti för att de utländska studiernas innehåll, tillsammans med innehållet i vederbörande elevs svenska studier, åtminstone i stort svarar mot vad som krävs på detta program. Dessa krav – i form av en garanterad minsta undervisningstid för olika ämnen – kommer också i den nya svenska gymnasieskolan enligt 1991 års riksdagsbeslut att vara förhållandevis detaljerade. Och följaktligen går det inte att, för vad vi här kallar ett bokstavligt tillgodoräknande, komma ifrån en närmare analys av innehållet i utlandsstudierna och därmed en prövning av varje enskilt fall.

I våra direktiv sägs att vi skall pröva om det behövs några särskilda föreskrifter om tillgodoräknande av utländsk utbildning och i så fall utarbeta förslag till föreskrifter. Våra resonemang hittills leder till en säker slutsats härvidlag: De centrala föreskrifter, som kan utformas i detta avseende, kan aldrig gälla hur olika utländska studier skall tillgodoräknas. Däremot är det viktigt att

genom nationella föreskrifter eller riktlinjer skapa förutsättningar för att utlandsstudier på gymnasial nivå faktiskt tillgodoräknas så långt det är möjligt. Det är också viktigt att stimulera gymnasieskolorna att utnyttja flexibiliteten i den nya studieorganisationen - dels för att inrymma studieperioder utomlands i den enskilde elevens studieprogram, dels för att lägga upp återvändande elevers studier med hänsyn till individuella behov och förutsättningar.

För säkerhets skull vill vi göra klart att vad vi nu diskuterar enbart är sådana utlandsstudier som den enskilde genomför på egen hand. I de fall då en svensk gymnasieskola samarbetar med en utländsk skola, så att en del av en reguljär gymnasieutbildning förläggs utomlands, uppstår givetvis inte några problem i fråga om tillgodoräknande.

4.3.2 Förslag

Vårt förslag: En elev på ett program i gymnasieskolan skall ha rätt till högst ett läsårs ledighet för utlandsstudier. När eleven återvänder, skall skolan eftersträva dels att tillgodoräkna så mycket som möjligt av utlandsstudierna, dels att organisera de fortsatta studierna så att hänsyn tas till de kunskaper, som eleven förvärvat utomlands, och så att omfattningen av kompletteringsstudier begränsas till vad som är nödvändigt. I avgångsbetyg från gymnasieskolan skall utlandsstudier, för vilka en elev haft ledighet, anges till sin huvudsakliga omfattning och inriktning.

Universitet och högskolor skall vid bedömningen av vilka kunskaper, som motsvarar vad som uppnås på nationella program i gymnasieskolan, ta hänsyn till enskilda sökandes studier på gymnasienivå utomlands också i de fall då dessa studier inte har formellt tillgodoräknats i gymnasieskolan.

Skälen för vårt förslag: Enligt 5 kap. 16 § skollagen (1991:1107) har den som påbörjat ett nationellt program i gymnasieskolan rätt att fullfölja detta program i den berörda kommunen. Någon möjlighet till studieuppehåll för t.ex. utlandsstudier ges inte i gällande bestämmelser. Rektor kan enligt gymnasieförordningen medge viss ledighet, men bara för enskilda angelägenheter och annat som kräver ledigheter av mindre omfattning. Utlandsstudier har uppenbarligen hittills betraktats som liktydigt med studieavbrott.

Vi tycker att det är synnerligen rimligt att samhället stödjer enskilda ungdomars ambitioner i fråga om utlandsstudier på det sättet att de garanteras sin plats på berört program i gymnasieskolan i respektive kommun, när de kommer tillbaka. En föreskrift som klart anger att rätten att fullfölja ett program skall gälla också, om en elev gör ett års uppehåll för studier på gymnasienivå

utomlands, bör därför införas. En förutsättning bör givetvis vara att eleven gjort anmälan till styrelsen för utbildningen.

Som vi redan klargjort är det inte möjligt att utforma några mera konkreta föreskrifter om tillgodoräknande av utlandsstudier. Det är däremot mycket viktigt att statsmakterna ger uttryck för sin vilja att skolorna, enkannerligen skolledningarna, skall göra reella bedömningar av de enskilda fallen och härvid eftersträva att tillgodoräkna så mycket som möjligt av de kunskaper och färdigheter som inhämtats utomlands. Som vi nämnt bör också en bättre information om utländska utbildningar komma att utvecklas till stöd för bl.a. skolornas bedömningar.

När det gäller de organisatoriska instrument som står till skolornas förfogande har vi redan pekat på den roll som det individuella tillvalet, det lokala tillägget och en mera flexibel arbetsorganisation kan spela i sammanhanget. Vi vill, när det gäller det sistnämnda, peka på de möjligheter att smidigt tillgodose kompletteringsbehov i enskilda ämnen, som en samverkan med den kommunala vuxenutbildningen kan innebära. Det viktiga är enligt vår mening att man kommer ifrån ett traditionellt tänkande i hela läsåret och i stället tar fasta på de möjligheter som en mera kursorienterad studieorganisation kan ge.

Föreskrifter om skolornas skyldighet att tillgodoräkna utlandsstudier så långt det är möjligt och att organisera de fortsatta studierna med största möjliga hänsyn till den enskildes förutsättning- och faktiska behov bör införas i gymnasieförordningen.

De kunskaper och erfarenheter som en elev har skaffat sig under utlandsstudier utgör en viktig del av den samlade kompetens som eleven har förvärvat under sin studietid, oavsett hur mycket av utlandsstudierna som direkt kan tillgodoräknas. För arbetsgivare och andra avnämare är det viktigt att få en så fullständig bild som möjligt av elevens kunskaper och färdigheter. Det bör därför av avgångsbetyget från gymnasieskolan klart framgå, om en elev har haft studieuppehåll för studier utomlands och vilken karaktär och omfattning dessa studier haft. Regeringen bör uppdraga åt Statens skolverk att utfärda de föreskrifter som behövs på denna punkt.

Vi har i avsnitt 4.2 antytt en tänkbar utveckling av sambandet mellan gymnasieskola och högskola, som kan underlätta ett faktiskt tillgodoräknande av utländsk gymnasial utbildning för tillträde till högskolan. Det är i nuvarande skede av arbetet med att reformera högskolan svårt att utforma några mera konkreta rekommendationer på denna punkt. Men vi anser att statsmakterna bör markera vikten av att universitet och högskolor verkligen tar till vara möjligheterna att för behörighet tillgodoräkna inte bara utländsk gymnasieutbildning i allmänhet utan också svenska elevers utlandsstudier, även i de fall de inte har direkt tillgodoräknats i gymnasieskolan.

5.1 Nuvarande bestämmelser

Ungdomar under 20 år i gymnasial utbildning får studiehjälp. Den som är över 20 år eller som studerar i högskolan får studiemedel.

Bestämmelserna om rätt till studiehjälp för studier utomlands är betydligt mer restriktiva än de bestämmelser som sedan 1989 gäller beträffande studiemedel för utlandsstudier på högskolenivå. Enligt 3 kap. 22 § studiestödslagen får studiehjälp beviljas svensk medborgare för studier utom riket, om studierna inte med lika stor fördel kan bedrivas vid svensk läroanstalt. Ett undantag gäller dock för de fall då studierna bedrivs i ett annat nordiskt land.

För studier *inom Norden* kan studiehjälp beviljas på i stort sett samma villkor som för studier i Sverige. Vid studier *utom Norden* är rätten till stöd beroende av om eleven bor tillsammans med sina föräldrar eller inte.

Om en studerande bor utomlands med sina föräldrar, beviljas han eller hon studiehjälp under förutsättning att minst en av föräldrarna är verksam i svensk utrikestjänst, missionstjänst, svenskt eller internationellt biståndsarbete, internationell organisation eller är anställd av svenskt företag i utlandet. Om inte någon av föräldrarna har sådan sysselsättning eller om föräldrarna är bosatta i Sverige eller i annat land än studielandet, kan studiehjälp beviljas först efter ingående prövning av studieinriktningen. Det krävs att motsvarande utbildning inte finns i Sverige och att den är klart yrkesinriktad.

Studiehjälpen består av det generella studiebidraget och av det inkomstprövade extra tillägget, som beviljas efter samma regler som till elever i Sverige. Man kan också få inackorderingstillägg och ersättning för dagliga resor. Reglerna för dessa stöd skiljer sig något från de regler som gäller vid studier i Sverige. Den som studerar inom Norden och är inackorderad får det högsta inackorderingstillägget, 2 150 kr./mån. (1992/93), medan den som är inackorderad i ett utomnordiskt land endast får inackorderingstilläggets grundbelopp, 1 070 kr./mån. Ersättning för dagliga resor mellan skolan och bostaden kan beviljas med högst 1 070 kr./mån. beroende på de verkliga reskostnaderna.

För att få studiehjälp för studier utomlands måste man lämna in en ansökan till Centrala Studiestödsnämnden (CSN). Även studiebidraget måste sökas - till skillnad från vad som gäller, om man studerar i Sverige.

Budgetåret 1985/86 beviljades studiehjälp till cirka 300 elever i utlandet. Därefter steg antalet och uppgick 1989/90 till knappt 800. Under de två senaste budgetåren har dock antalet åter sjunkit till följd av en regelskärpning, som innebar krav på att man skall ha varit folkbokförd i Sverige under de två senaste åren. Antalet studiehjälpstagare utomlands var budgetåret 1991/92 drygt 600. Av de berörda studerade drygt 15 procent i annat nordiskt land och knappt 85 procent utanför Norden. Ungefär hälften av dem som fick studiebidrag fick även inackorderingstillägg eller ersättning för dagliga resor, och ca fem procent fick extra tillägg. Ungefär två tredjedelar av dem som fick studiehjälp bodde utomlands med sina föräldrar, medan den återstående tredjedelen alltså vistades utomlands på egen hand. Budgetåret 1991/92 utbetalades 7,5 milj.kr. i studiehjälp för utlandsstudier.

5.2 CSN:s förslag

CSN har efter en utvärdering av den statliga studiehjälpen lämnat förslag till omfattande förändringar av det ekonomiska stödet till ungdomar under 20 år i gymnasial utbildning. Utvärderingen och förslagen presenterades i en rapport, Från studiehjälp till ungdomsstudiebidrag, som lämnades till regeringen i augusti 1991. I rapporten lämnas även förslag till vissa förändringar avseende studiehjälp för utlandsstudier. Denna del av CSN:s rapport har av regeringen överlämnats till oss för att beaktas i vårt arbete.

I den utvärdering som presenteras i rapporten konstaterar CSN att studiehjälpen under de 25 år den funnits fått en allt starkare familjepolitisk inriktning, medan de utbildningspolitiska målen tonats ned. CSN anser att detta bör gälla även framgent. Studiehjälpens huvudmål bör vara att, tillsammans med andra familjepolitiska stöd, bistå föräldrarna i deras skyldighet att svara för sina barns försörjning under barnens utbildning i gymnasieskolan. Föräldrarna har alltså det grundläggande ansvaret för sina barns försörjning.

Vad gäller det generella studiebidraget har CSN föreslagit ett antal förenklingar av reglerna med inriktningen att alla ungdomar, som tas in i gymnasieskolan, i princip skall få studiebidrag. Förslagen syftar även till att ytterligare anpassa reglerna för studiebidraget till de regler som gäller för barnbidrag. Redan nu utgår för övrigt studiebidraget med samma belopp och efter i stort sett samma regler som barnbidraget.

Närmandet till barnbidraget är ett led i CSN:s strävan att förstärka den familjepolitiska inriktningen och att samordna studiehjälpen med andra familjepolitiska stöd. Detta tar sig även uttryck i förslaget att slå samman det inkomstprövade extra tillägget med bostadsbidraget.

Om CSN:s förslag till förändringar genomförs, kommer av den statliga studiehjälpen endast att återstå studiebidraget. CSN föreslår att detta skall benämnas *ungdomsstudiebidrag*.

Av CSN:s förslag har statsmakterna hittills tagit ställning till en del, medan de flesta fortfarande bereds i regeringskansliet. Vissa förändringar genomfördes den 1 juli 1992. Sålunda upphörde då möjligheten att få lån i och med att studiehjälpens två studielån avskaffades. Vid samma tidpunkt överfördes ansvaret för stöd åt inackorderade elever till elevernas hemkommuner. Det statliga inackorderingstillägget finns dock tills vidare kvar för elever vid folkhögskolor, fristående skolor och riksinternatskolor.

CSN lämnade även vissa förslag till förändringar av studiestödet vid *studier utomlands*, som vi kommer att beröra närmare i fortsättningen. Sålunda bör enligt CSN:s förslag ungdomsstudiebidrag kunna utgå för upp till ett års studier på gymnasial nivå utomlands. CSN föreslår dessutom ett närmande till barnbidraget vad gäller tidsgränser för rätt till stöd, då ungdomar vistas utomlands med sina föräldrar. En elev som bor utomlands med sina föräldrar skall enligt förslaget ha rätt till ungdomsstudiebidrag om utlandsvistelsen är avsedd att vara högst ett år (numera sex månader). Barn till missionärer och präster skall ha rätt till bidrag om utlandsvistelsen är avsedd vara högst tre år. Barn till statligt anställda skall ha rätt till bidrag oavsett utlandsvistelsens längd. Slutligen föreslår CSN att det nuvarande inackorderingstillägget och ersättningen till dagliga resor – med i huvudsak samma omfattning och syfte som i dag – skall finnas kvar som ett tillägg till bidraget.

5.3 Våra överväganden och förslag

5.3.1 Utgångspunkter

Studiestödsfrågan måste enligt vår mening ses i perspektivet av ambitionerna att öka Sveriges och det svenska utbildningssystemets kontakter med omvärlden och att ge fler ungdomar fördjupade kunskaper i språk och fördjupad förtrogenhet med andra länder, folk och samhällen. En ökning av möjligheterna till utlandsstudier på gymnasienivå lägger inte minst en god grund för en ökad rörlighet på högskolenivån. I perspektivet av den utveckling inom högskolans område, som skisserats senast i propositionen (1992/93:1) *Universitet och högskolor – frihet för kvalitet*, är därför enligt vår mening även insatser för gymnasieelever väsentliga. Vi konstaterar också att svenska ungdomars faktiska möjligheter att studera en tid utomlands i dag i praktiken styrs av familjeekonomin – med den skevhet i rekryteringen till utlandsstudier som det innebär.

En utgångspunkt för våra förslag blir mot denna bakgrund att möjligheterna för svenska gymnasister att få studiestöd för utlandsstudier på gymnasial nivå bör utökas. En andra utgångspunkt måste vara att samma utbildningspolitiska ambitioner skall gälla också för utlandssvenska ungdomar, dvs. ungdomar som är bosatta utomlands, normalt tillsammans med minst en av sina föräldrar.

I kapitel 6 (avsnitt 6.3.3) förordar vi att svenska barn och ungdomar i andra länder skall, oavsett föräldrarnas sysselsättning, ingå i underlaget för statsbidrag till svensk utlandsundervisning. Vi ser det som naturligt att de utlandssvenska elever, vilkas undervisning i så fall får stöd av statsmedel, också får studiestöd. Så blir inte fallet för alla, om dagens studiestödsbestämmelser består, än mindre om CSN:s förslag om ett närmande av reglerna för studiehjälp till reglerna för barnbidrag skulle genomföras.

Om det alls skall vara någon skillnad mellan principerna för statsbidrag till undervisning och principerna för studiestöd, bör enligt vår mening i vart fall inte studiestödsreglerna vara de mer restriktiva. Vårt förslag i kapitel 6 innebär att statsbidrag för undervisning skall utgå enbart till svenska utlandsskolor eller för svenska inslag i utländska skolor. Samma skäl för en sådan avgränsning finns knappast när det gäller studiestödet. Låt oss ta ett näralliggande exempel. I kapitel 7 (avsnitt 7.1) föreslår vi att utbildningen för International Baccalaureate (IB) skall betraktas som ett reguljärt alternativ i den svenska gymnasieskolan. Det innebär att eleverna automatiskt får studiestöd. I det läget förefaller det oss mycket rimligt att också svenska IB-elever i skolor utomlands får sådant stöd.

Vi redovisar i det följande våra förslag med uppdelning på tre huvudkategorier: a) svenska gymnasister som gör studieuppehåll för begränsade studier utomlands, b) svenska ungdomar som genomgår en i princip hel gymnasial utbildning utomlands och c) utlandssvenska ungdomar som studerar på gymnasienivå. Vi är medvetna om att gränserna mellan dessa kategorier inte är kristallklara och att de, som vi antytt i kapitel 2, förvisso inte kommer att bli klarare. Vi har ändå funnit det praktiskt att arbeta med denna grovindeling.

För tydlighetens skull vill vi klargöra att vad vi här diskuterar är utlandsstudier, som inte äger rum som en del av den reguljära utbildningen i en svensk gymnasieskola. I sådana fall utgår givetvis studiestöd i vanlig ordning.

Vårt förslag: Studiebidrag (ungdomsstudiebidrag) och ett merkostnadstillägg skall utgå till svenska ungdomar för högst ett års studier på gymnasial nivå utomlands. En förutsättning skall vara att den utländska utbildningen håller en godtagbar standard och avser heltidsstudier under minst tre månader.

Studiebidraget skall utgå med samma belopp som vid studier i Sverige (fr.o.m. den 1 januari 1993 835 kr. i månaden). Merkostnadstillägget skall utgå med 1 150 kr. i månaden per den 1 juli 1993 och justeras med hänsyn till kostnadsutvecklingen.

Skälen för vårt förslag: De flesta av de ungdomar som i dag studerar utomlands på gymnasial nivå gör detta i någon utbytesorganisations regi (se avsnitt 3.3.2). För föräldrarna innebär dessa studier stora ekonomiska uppoffringar. Förutom att studiehjälp inte utgår har man utgifter för resor, försäkringar, skolavgifter och studiemateriel samt för andra extra kostnader som en utlandsvistelse medför. Om man inte tar emot en gäststuderande i sitt hem, får man också vanligen erlägga en högre avgift till den förmedlande organisationen.

Reglerna för en del familjepolitiska stöd är knutna till reglerna för studiehjälp på så sätt att en förmån endast utgår om barnet får studiehjälp. Det gäller exempelvis för barnbidragets flerbarnstillägg och för förlängt bidragsförskott. Detta innebär för en flerbarnsfamilj att det barn, som under ett år vistas utomlands, inte ingår i underlaget för flerbarnstillägg. Ensamstående föräldrar med barn över 18 år får inte förlängt bidragsförskott under utbytesåret.

Enligt föräldrabalken upphör föräldrarnas underhållsskyldighet, om barnet avbryter sin gymnasiala skolgång efter att ha fyllt 18 år. Ett studieår utomlands jämställs därvid med studieavbrott. Även om de gymnasiala studierna i Sverige därefter återupptas, återinträder inte underhållsskyldigheten. Det kan här påpekas att CSN har föreslagit en ändring av reglerna i föräldrabalken på denna punkt.

Regering och riksdag har vid flera tillfällen, senast vid 1990/91 års riksmöte, uttalat sig positivt om ökade möjligheter till studiehjälp vid utlandsstudier, men hänvisat till de statsfinansiella begränsningarna och till pågående översynsarbete. De senaste uttalandena i frågan refereras i våra direktiv.

Vi delar - utifrån den grundsyn som vi redovisat ovan - uppfattningen att det är angeläget att ge studiestöd åt de ungdomar som deltar i utbytesverksamhet eller, utan att det är fråga om direkt utbyte, studerar utomlands för en begränsad period. Vi erinrar om vårt förslag i kapitel 4 (avsnitt 4.3) att elever i gymnasieskolan skall ha rätt till högst ett års studieuppehåll för detta ändamål. Vi vill också peka på att ökade möjligheter till studiestöd un-

danröjer de nyss nämnda negativa konsekvenserna för de familjepolitiska stöden av att något barn i en familj studerar utomlands.

Det finns här anledning att erinra om den förändring som 1989 genomfördes i fråga om studiemedel, alltså det stöd som främst går till studerande på högskolenivå. Tidigare var reglerna för studiemedel i stort sett desamma som i dag gäller för studiehjälp. Man kunde bara få stöd, om den utbildning som man avsåg att genomgå inte fanns i Sverige. Den 1 januari 1989 ändrades bestämmelserna radikalt så att man nu kan få studiemedel för i stort sett vilken utländsk utbildning som helst av en godtagbar standard. Dessa förändringar har lett till en mycket kraftig ökning av antalet studiemedelstagare i utlandsstudier. Under läsåret 1987/88 fick CSN in 1 800 ansökningar om studiemedel för utlandsstudier - under läsåret 1991/92 kom det in ca 11 000 ansökningar. Knappt 9 000 studerande fick studiemedel för utlandsstudier under 1991/92.

Förändringarna av studiemedelsreglerna har alltså lett till en kraftig expansion. Enligt vår bedömning finns det - åtminstone för överskådlig tid - inte anledning att räkna med en sådan volymökning vid en förändring av stödet på den gymnasiala nivån. Intresset för gymnasiala utlandsstudier är rimligen mindre än intresset för högskolestudier i annat land. Den enskildes bundenhet till familj och bostadsort måste generellt sett antas vara större på gymnasienivå än på högskolenivå. Möjligheterna för gymnasister att studera utomlands inom ramen för utbytesprogram är också i varje fall på kort sikt begränsade, även om vi, som framgått i avsnitt 3.4.2, hoppas på en utveckling av sådana program i första hand med Tyskland och Frankrike.

Det skall också påpekas att vad vi nu diskuterar är en i tiden begränsad utlandsvistelse under eller i anslutning till studier i den svenska gymnasieskolan. Detta är en väsentlig skillnad gentemot ordningen på högskolenivå, där utlandsstudier i princip har likställts med studier i Sverige inom ramen för det totalt tillåtna antalet terminer med studiestöd. Till frågan om studiestöd för hela gymnasiala utbildningar återkommer vi i följande avsnitt.

Vi måste här även erinra om våra överväganden och förslag i kapitel 4 (avsnitt 4.3) om tillgodoräknande i den svenska gymnasieskolan av studier utomlands. Den frågan har självfallet stor betydelse för frågan om studiestöd och för kostnadskonsekvenserna av en vidgad rätt till studiehjälp för utlandsstudier: Ju mer av de utländska studierna som kan tillgodoräknas i gymnasieskolan, desto mindre förlängs den enskildes sammanlagda studietid och desto mindre blir anspråken på studiestöd.

Genom att föreslå att ett studieår på gymnasial nivå i annat land skulle tillgodoräknas "rakt över" i Sverige hade vi kunnat göra ett förslag om rätt till studiehjälp för högst ett års utlandsstudier kostnadsneutralt. Som framgått i kapitel 4 har vi inte ansett det möjligt att presentera en så enkel lösning. Vi ser emeller-

tid framför oss att möjligheterna att tillgodoräkna utlandsstudier blir större i den nya, mera flexibla gymnasieskolan. Och vi föreslår en skyldighet för skolorna att organisera återvändande elevers studier på ett sådant sätt att de kunskaper och färdigheter, som förvärvats utomlands, tas till vara och "återläsningen" av ämnen eller moment minimeras. En sådan ordning bör bidra till att reducera den totala studietiden och därmed belastningen på studiestödssystemet.

Med tanke på de teoretiska kostnadskonsekvenserna av en generösare ordning för studiehjälp för utlandsstudier har vi, trots vad som nu sagts, övervägt hur en begränsning av antalet studerande och därmed av kostnaderna skulle kunna åstadkommas. Man bör dock hålla i minnet att varje begränsning, som innebär att enskilda fall måste prövas eller vägas mot varandra, innebär en ökad administrativ börda jämfört med en ordning med enkla, direkt kontrollerbara och "automatiskt" tillämpbara kriterier.

En begränsning skulle kunna bestå i vissa *landramar*. Stöd skulle kunna ges endast vid studier i vissa länder eller med olika belopp beroende på i vilket land studierna äger rum. Exempelvis skulle man på detta sätt kunna försöka stimulera studier i europeiska länder, där andra stora språk än engelska talas. Vi avvisar emellertid detta alternativ. Studiestödet har hittills inte använts på detta styrande sätt, och det är enligt vår mening en styrka, som man bör värna om. Om studier i vissa länder skall stimuleras, vilket vi som framgått anser att det kan finnas goda skäl för, bör det enligt vår uppfattning ske genom utbytesprogram eller särskilda studieorganisatoriska åtgärder och, vad gäller stöd till individer, genom stipendier.

Detta vårt ställningstagande innebär även att vi anser den nu gällande ordningen olämplig, att den som studerar i ett annat nordiskt land får ett dubbelt så högt inackorderingstillägg som den som studerar utanför Norden. Denna skillnad infördes av CSN för att stimulera yngre elever till studier i andra nordiska länder. Även om vi sympatiserar med syftet, anser vi att stödet bör vara enhetligt. Det nordiska utbytet bör kunna stimuleras på annat sätt.

Vi har även övervägt möjligheten att finansiera ett ökat stöd på gymnasienivå genom *avvägningar mellan studiestödssystemen*, exempelvis på så sätt att gymnasiala studier utomlands skulle minska det antal terminer under vilka en studerande kan få studiemedel. Vi har dock funnit att detta skulle leda till stora principiella problem, och besparingskonsekvensen skulle därtill vara osäker.

Vi har också övervägt att i viss mån ändra *gränsdragningen mellan studiehjälp och studiemedel* så att den som studerar utomlands på gymnasial nivå under högst ett år skulle få studiemedel i stället för studiehjälp. Detta skulle då motiveras med de höga kostnaderna för utlandsstudierna och med att det inte kan begäras

att föräldrarna skall stödja sina barn för längre tid än tre år i en gymnasial utbildning. Kostnaden skulle i stället ytterst bäras av eleven själv genom studielån. Vi har dock avvisat även detta alternativ, därför att merparten av de ungdomar som blir aktuella är under 18 år. Statsmakterna har, som vi nämnt ovan, anammat CSN:s förslag att lån inte skall beviljas till ungdomar under 20 år för gymnasiala studier. Detta måste rimligen gälla även vid utlandsstudier. Dock vill vi klargöra att enligt vår mening studiemedel bör vara det normala alternativet för ungdomar som efter avslutad treårig gymnasieutbildning i Sverige studerar utomlands, även om dessa studier inte utan vidare kan hänföras till högskolenivån.

Slutligen har vi även övervägt en *avgränsning till vissa typer av utbildningar eller vissa utbytesprogram eller motsvarande*. Om någon begränsning skall komma i fråga, är det enligt vår mening en sådan som ligger närmast till hands. Tankar i denna riktning finns i våra direktiv. Där sägs att det är naturligt att ge studiestöd till elever som deltar i internationella utbytesprogram, som är godkända av statsmakterna. Här kan erinras om att CSN 1987 föreslog en rätt till studiestöd för studerande inom program ordnade av utbytesorganisation som träffat överenskommelse med Konsumentverket.

Som skäl för detta alternativ kan anföras att kostnaden kan begränsas och uppskattas med ganska stor säkerhet, samt att stöd bara skulle komma i fråga, när ungdomarna bedriver sina studier i "kontrollerade" former. Vi tycker emellertid att det är angeläget att utrymme ges för stöd även till elever som söker sig utomlands i andra former och på egen hand och förordar därför i första hand inte heller någon avgränsning av detta slag.

Sammanfattningsvis förordar vi att studiehjälp skall utgå till var och en som bedriver studier utomlands på gymnasial nivå upp till ett år, under förutsättning att utbildningen håller en godtagbar standard och är på heltid under minst tre månader.

Vi övergår så till den **närmare utformningen av stödet**.

Studiehjälpen vid utlandsstudier bör rimligen i sin helhet utgöras av ett bidrag. Samtidigt är det knappast rimligt att det bidrag som går till gymnasiestuderande under 20 år är högre än det bidrag – ca 2 000 kr. i månaden – som ingår i studiemedlen. Mot den bakgrunden är vi inte beredda att förordar ett stöd som sammanlagt är större än ca 2 000 kr. per månad.

Studiebidraget i studiehjälpen är för närvarande 750 kr. per månad och skall enligt riksdagens beslut höjas till 835 kr. per månad den 1 januari 1993. Det bör – på samma sätt som vid studier i Sverige – utgöra basen i studiestödet vid utlandsstudier.

Inackorderingstillägget har haft till syfte att täcka en del av de merkostnader som uppstår i en familj, om barnen inte kan bo kvar i hemmet under gymnasieutbildningen utan måste inackordera sig på annan ort. På likartat sätt anser vi att det för ungdom-

mar som studerar utomlands är motiverat med ett tillägg till studiebidraget för att täcka en del av de avsevärda merkostnader som därvid uppstår för familjen.

Det statliga inackorderingstillägget har utgått med olika belopp beroende på avståndet mellan skolan och föräldrahemmet. Ett av motiven för beslutet att överföra ansvaret för inackorderingskostnader till kommunerna har varit att kostnaderna varierar kraftigt mellan olika elever och mellan olika delar av landet. Ett decentraliserat ansvar gör det möjligt att bättre avpassa stödet efter dessa variationer.

Vid utlandsstudier kan merkostnaderna förmodligen variera ännu mera än vid studier i Sverige. Detta talar i och för sig för en differentiering av det tillägg som skall bidra till att täcka dessa kostnader. CSN har också från studiemedelshanteringen erfarenhet av att differentiera stödet efter kostnaden i studielandet. Vi anser ändå att övervägande skäl talar för att merkostnadstillägget skall utgå med ett enhetligt belopp oberoende av var man studerar. Som skäl för detta kan anföras att stödet för gymnasieungdomar, till skillnad från studiemedlen, inte är avsett att täcka alla merkostnader, samt vidare att kostnaderna förmodligen kan variera avsevärt även inom ett och samma studieland. Dessutom är ett enhetligt belopp väsentligt lättare både att administrera och att informera om. Vi vill också erinra om att dagens inackorderingstillägg utgår med ett enhetligt belopp vid utlandsstudier utanför Norden.

Merkostnadstillägget bör enligt vår mening vara av ungefär samma storlek som det belopp som betalas ut vid inackordering i Sverige. Dagens inackorderingstillägg vid utlandsstudier är 1 070 kr. per månad, utom vid studier i ett annat nordiskt land, då man får 2 150 kr. Vi har tidigare förordat att det sammanlagda studiestödet bör vara ungefär lika stort som studiemedlens studiebidrag, dvs. ca 2 000 kr. per månad.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1993/94 har CSN föreslagit att det statliga inackorderingstillägget skall avskaffas helt, men att stödet, om det behålls, skall anpassas till det lägsta stöd som en kommun är skyldig att ge till elever som behöver inackordering i de fall stödet ges kontant. Enligt bestämmelserna i skollagen är detta belopp 1/30 av basbeloppet per månad. Vi anser att detta är en lämplig utgångspunkt vid fastställande av storleken på stödet vid utlandsstudier och föreslår därför att merkostnadstillägget skall vara 1 150 kr. per månad per den 1 juli 1993. Med studiebidragets 835 kr. blir därmed det totala studiestödet 1 985 kr. per månad. Vi förutsätter att merkostnadstillägget i framtiden anpassas efter kostnadsutvecklingen.

Det är självfallet mycket svårt att bedöma hur mycket intresset för utlandsstudier kommer att öka vid ett genomförande av vårt förslag. Vi utgår från det nuvarande antalet elever som tillbringar ett år i studier på gymnasial nivå utomlands, dvs. ca 3 000. Det

förefaller inte orealistiskt att räkna med en ungefär 50-procentig ökning av detta antal, till ca 4 500.

Utifrån en bedömning av bl.a. utrymmet för individuella och lokala val i gymnasieskolan (jfr avsnitt 4.2) antar vi *rent beräkningsmässigt* att hälften av dessa elever kommer att kunna tillgodoräkna sig utlandsstudierna i sådan omfattning att de förlänger sin totala studietid med 3/4 år, medan den andra hälften inte kommer att kunna tillgodoräkna sig mera än att det i praktiken blir fråga om en förlängning med ett helt år. Detta skulle ge sammanlagt ca 4 000 studiestödsår. Varje sådant år kostar med de föreslagna beloppen – och under förutsättning att merkostnadstillägget bara utgår under 10 månader – ca 21 500 kr. Den totala merkostnaden skulle då bli ca 86 milj.kr.

I ett sent skede av vårt arbete har Synskadades riksförbund fäst vår uppmärksamhet på de särskilda svårigheter, som möter synskadade studerande som vill studera utomlands. Vi har inte haft möjlighet att ta upp frågan hur merkostnader för läromedel och hjälpmedel i sådana fall skall täckas. Vi anser det emellertid angeläget att den frågan prövas i det fortsatta internationaliseringsarbetet.

5.3.3 Svenska ungdomars längre utlandsstudier

Vårt förslag: Studiebidrag och merkostnadstillägg skall utgå i högst tre år till svenska elever i internationellt inriktad utbildning i annat land efter prövning av den enskilda utbildningen. Därtill skall stöd även i fortsättningen utgå för dels studier i annat nordiskt land, dels yrkesinriktad utbildning som saknar motsvarighet i Sverige.

Skälen för vårt förslag: Vi har ingen anledning att föreslå någon förändring i den rätt till studiehjälp som gäller i fråga om gymnasiala studier i Norden och i fråga om sådan utbildning, i första hand yrkesinriktad, som det saknas motsvarighet till i Sverige. Vi erinrar här om vår diskussion i avsnitt 3.4.2 om kommunalt "skolpengsstöd" i sådana fall.

Från allmän internationaliseringssynpunkt tycker vi att också svenska ungdomar, som är beredda att på egen hand förlägga en "vanlig" utbildning på gymnasienivå till ett land utanför Norden, bör uppmuntras. Vi ser det härvid som naturligt att generositeten ökas i första hand beträffande internationellt inriktade utbildningar.

Vi har redan pekat på IB-utbildningen som ett exempel, där det finns skäl att stödja inte bara svenska elever, som bor med sina föräldrar i Sverige eller i annat land, utan också sådana som är beredda att på egen hand gå igenom utbildningen utomlands. Det kan nämnas att svenska elever vid ett annat slag av internationell

utbildning, nämligen United World College, redan uppbär studiehjälp med stöd av att denna utbildning saknar motsvarighet i Sverige. Också andra internationella skolor bör emellertid - oavsett hur de förhåller sig till utbildning som finns i Sverige - komma i fråga, exempelvis Europaskolorna och skolor, som blir aktuella inom ramen för stödet till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar (se kapitel 6, särskilt avsnitt 6.3.8). Vi förutsätter att CSN får ansvar för att i samråd med Statens skolverk och Föreningen för Utlandsundervisning (se avsnitt 6.3.10) bedöma vilka utländska utbildningar av detta slag som bör berättiga till studiestöd.

Gränsen mellan en utlandssvensk och en svensk, som väljer att studera två eller tre år utomlands, är naturligtvis inte helt klar. Det finns därför beröringspunkter mellan de överväganden vi redovisat här och den översyn av stödet till utlandssvenskar, som vi förordar i följande avsnitt. Det bör dock vara möjligt att genomföra de nu diskuterade förbättringarna utan att resultat av översynen avvaktas.

5.3.4 Utlandssvenska ungdomars studier

Vårt förslag: Bestämmelserna om studiestöd för studier på gymnasial nivå till utlandssvenska ungdomar ses över tillsammans med bestämmelserna om barnbidrag m.m. för utlandssvenska familjer.

För elever i gymnasieundervisning vid svenska utlandsskolor anvisas medel motsvarande studiestödets merkostnadstillägg som en del av statsbidraget till skolhuvudmannen. För andra utlandssvenska elever, som är berättigade till studiestöd enligt dagens bestämmelser, utgår merkostnadstillägg, om eleven reser mellan skolan och hemmet eller är inackorderad.

Skälen för vårt förslag: Ungdomar som bor utomlands med sina föräldrar kan i dag få studiehjälp. De kan få studiebidrag och dessutom inackorderingstillägg, om de inte bor tillsammans med föräldrarna under skoltiden, och ersättning för resor, om de måste resa dagligen. 1990 skärptes reglerna genom ett krav på att den som får studiehjälp måste ha varit folkbokförd i Sverige under de två senaste åren. CSN föreslog i sin översyn av studiehjälpen 1991 en ytterligare skärpning, så att reglerna skulle bli desamma som för svenskt barnbidrag. Jämfört med de nuvarande bestämmelserna skulle denna förändring främst gå ut över barn till anställda i svenska företag utomlands.

Knappt 200 barn till utlandssvenska föräldrar anställda i svenska företag får nu studiehjälp varje år. Införs samma regler som för barnbidraget, skulle stödet endast kunna utgå, om föräldrarnas avsikt är att stanna utomlands i högst sex månader. Om ut-

landsvistelsen är avsedd att vara under längre tid än sex månader, skulle man inte få något stöd alls.

Som framgått redan i avsnitt 5.1 ser vi det, med den inriktning som våra förslag har, som olyckligt, om möjligheterna till studie-stöd för utlandssvenska ungdomar minskas. Vår inriktning är i stället att de bör ökas. Vi anser dock att detta bör gälla både för familjer med ungdomar i gymnasial utbildning och för familjer med barn i grundskolan.

Vid studier i Sverige utgår studiehjälp, med studiebidrag och olika tillägg, bara för studier på gymnasial nivå. Egentligen finns det dock ingen påtaglig skillnad mellan det studiesociala stöd som går till gymnasiestuderande och det stöd som går till familjer med barn på grundskolenivå. Studiebidraget motsvaras av barnbidrag och förlängt barnbidrag. Även inackorderingstillägg och ersättning för dagliga resor har sin motsvarighet på grundskolenivå. Enligt skollagen är hemkommunen skyldig att sörja för kostnadsfri skolskjuts och för kostnader för inackordering, om sådan blir nödvändig. Fr.o.m. den 1 juli 1992 har kommunen ansvar för inackordering och skolresor också för elever på gymnasial nivå, även om dessa skyldigheter inte är lika långtgående som för grundskoleleverna. De olika familjepolitiska stöden (bostadsbidrag, flerbarnstillägg, bidragsförskott, barnpension) utgår numera både då barnen går i grundskolan och då de går i gymnasieskolan.

Utifrån dessa förhållanden i fråga om det studiesociala stödet vid studier i Sverige är det svårt att motivera att stödet till utlandssvenskar skall vara olika på grundskolenivå och gymnasial nivå. Det mesta talar för att stödet bör vara utformat på ett likartat sätt. Detta talar i sig för det av CSN föreslagna närmandet till barnbidragsreglerna.

Samtidigt kvarstår våra invändningar mot de föreslagna begränsningarna. Dessa invändningar gäller självfallet både för studiehjälp och för barnbidrag. Från våra utgångspunkter är det svårt att motivera att barn till präster och missionärer skall få barnbidrag/studiebidrag vid utlandsvistelse upp till tre år och barn till statsanställda vid hur lång utlandsvistelse som helst, medan övriga inte skulle få något bidrag alls vid en utlandsvistelse över sex månader. Som vi redovisat i avsnitt 5.3.1 ser vi det som naturligt att alla elever i undervisning, som omfattas av statsbidrag enligt vårt förslag i kapitel 6, också får studiestöd. Som även framgått i föregående avsnitt kan vi se starka skäl för att också svenska elever vid t.ex. internationella skolor i utlandet får sådant stöd. Det vore då märkligt, om elever, vilkas föräldrar bor utomlands, i vissa fall skulle vara undantagna från denna möjlighet beroende på karaktären och längden av föräldrarnas utlandsvistelse.

Samtidigt är vi medvetna om att både de nuvarande reglerna beträffande utlandssvenskar och CSN:s förslag har sin grund i överväganden som berör exempelvis hela socialförsäkringssystemet, skatte- och folkbokföringsregler m.m. Inom ramen för våra

direktiv kan vi inte föreslå förändringar på detta område. Vi anser dock att principerna för familjestöd och studiestöd till utlandssvenskar måste ses över. Målet bör från våra utgångspunkter vara att studiestödet skall kunna utnyttjas också för att främja internationaliseringssyften, som är utbildningspolitiskt motiverade. Vi har i avsnitt 5.3.2 berört olägenheten av vissa kopplingar mellan regler för studiestöd och regler för familjepolitiska stöd. Sådana kopplingar bör också ses över i detta sammanhang med sikte på att utlandsstudier skall främjas och situationen för berörda ungdomars familjer underlättas.

Vi vill i det här sammanhanget beröra också en fråga som gäller konsekvenserna av ett närmande till EG/EU, i första hand *EES-avtalet*.

Inom ramen för EES-avtalets bestämmelser om fri rörlighet för personer finns också ett regelsystem för att säkerställa den sociala tryggheten för dem som flyttar mellan länderna. En av de principer som därvid skall tillämpas är den s.k. likabehandlingsprincipen, som innebär exempelvis att en medborgare från ett annat EES-land som arbetar i Sverige skall ha rätt till samma sociala förmåner som svenska medborgare. Rätten gäller även för barn och andra familjemedlemmar. Principen gäller bl.a. för familjeförmåner och därmed även för barnbidrag. Detta betyder alltså att en svensk medborgare som arbetar exempelvis i Tyskland skall få barnbidrag från Tyskland och inte från Sverige. Den intressanta frågan här är då om dessa bestämmelser även skall gälla för studiehjälpens studiebidrag.

I EG-länderna är det vanligt att barnbidrag utgår för alla barn upp till en ålder av 16 eller 18 år. I de flesta länder utbetalas barnbidraget även för äldre barn som fortsätter att studera. I Sverige avlöses barnbidraget vid 16 års ålder av studiebidrag, som utbetalas längst till och med vårterminen det år då barnet fyller 20 år. I EG-länderna är den övre åldersgränsen för barnbidraget ofta betydligt högre, t.ex. 25 år i Belgien, Luxemburg och Nederländerna, 26 år i Italien och 27 år i Tyskland.

Med hänsyn till dessa förhållanden och den starkare familjepolitiska inriktning, som den svenska studiehjälpen fått, finns det skäl att överväga studiebidraget i EES-perspektivet. Vi har aktualiserat frågan hos utredningen (S 1991:03) om socialförsäkringen och EG, som väntas presentera ett betänkande senare i år. I vad mån detta påverkar lösningen av de frågor, som vi behandlat här, undandrar sig vårt bedömande. Det är emellertid viktigt att EG-aspekterna beaktas vid beredningen av våra förslag.

På en punkt har vi funnit det möjligt att lägga fram ett reformförslag i fråga om stödet till utlandssvenskar, nämligen följande.

Som nämnts har ansvaret för stöd avseende inackordering för gymnasieelever i Sverige decentraliserats till kommunerna, bl.a. för att stödet bättre skall kunna anpassas till de varierande kost-

naderna och behoven. Statens stöd för inackordering har inordnats i sektorsbidraget till skolan. I kapitel 6 (avsnitt 6.3.5 punkt C) föreslår vi ett schabloniserat statsbidragssystem för de svenska utlandsskolorna. Vi anser övervägande skäl tala för att samma modell som för inackorderingstillägget i Sverige tillämpas för motsvarande stöd till gymnasieelever vid utlandsskolorna. I stället för att utbetalas till eleven bör alltså medel motsvarande merkostnadstillägget ingå i statsbidraget till huvudmannen, som får möjlighet - och ansvar för - att täcka även inackorderingskostnader. På detta sätt kan en viss förbättring åstadkommas för eleverna vid utlandsskolorna utan att den översyn vi föreslår behöver avvaktas.

För utlandssvenska elever vid andra skolor utanför Sverige än svenska utlandsskolor får tills vidare de gällande principerna för rätten till studiestöd tillämpas. Dock bör utöver studiebidraget det föreslagna merkostnadstillägget utgå även för dessa elever i de fall de måste resa mellan föräldrahemmet och skolan eller inackordera sig på skolorten.

6.1 Bakgrund och nuläge

Svensk undervisning i utlandet har sedan början av första världskriget bedrivits vid svenska skolor, och statliga bidrag till denna undervisning har i olika former utgått sedan år 1908. Med en kraftig ökning av svensk industriell verksamhet i olika länder i kombination med en ökad svensk diplomatisk representation och en ökad biståndsverksamhet har behovet av svensk undervisning i utlandet för medföljande barn och ungdomar ökat sedan mitten av 1960-talet.

Utlandsundervisningen omfattar innevarande läsår skolor på nästan 40 platser i fyra världsdelar. Högstadiundervisning i skolförhållanden bedrivs på sex platser, nämligen Bryssel, London, Paris, Fungirolo, Madrid och Nairobi, och självständig gymnasieundervisning fr.o.m. innevarande läsår i Bryssel. Som följd av en överenskommelse mellan berörda regeringar finns också finska och norska elever i de svenska utlandsskolorna.

Därtill kommer olika former av distansundervisning på högsta- och gymnasienivå med hjälp av korrespondensläromedel från Hermods. Statliga bidrag utgår även för undervisning vid den svenska sektionen av Lycée International i Saint Germain-en-Laye (utanför Paris) och till kommuner som i sin skola tar emot utlandssvenska elever.

För läsåret 1991/92 beräknas elevantalet i utlandsskolorna till drygt 1 200. Antalet elever i korrespondensundervisning beräknas till ca 500 och i kompletterande svensk undervisning till ca 2 600.

Statsbidrag från anslaget Bidrag till svensk undervisning i utlandet m.m. utgår för närvarande till följande kostnadslag och ändamål med anknytning till utlandsskolorna:

- ★ kostnader för lärarlöner som i princip motsvarar lönen för motsvarande lärartjänster vid svensk grundskola (grundresurs) samt för kompletterande undervisningstimmar (kompletteringsresurs),

- ★ reseersättningar,
- ★ lokalkostnader med 60 % av årskostnaden för nödvändiga undervisningslokaler,
- ★ särskilt driftbidrag med 16 % av lönekostnader och vissa pensionskostnader,

Vidare utgår medel från det nämnda anslaget till följande kostnadslag och ändamål:

★ kostnader för korrespondensundervisning och för material för denna undervisning enligt avtal mellan Statens skolverk och Hermods,

★ kompletterande svensk undervisning,

★ svensk undervisning vid internationell skola (f.n. bara Lycée International i Saint Germain-en-Laye),

★ bidrag till kommun i Sverige som i sin grundskola eller gymnasieskola har tagit emot barn med utlandssvenska föräldrar.

Till detta skall läggas omföring till statsbudgetens inkomsttitel Statliga pensionsavgifter netto av medel motsvarande pensionskostnader för sådan lärare vid utlandsskola som har pensionsrätt enligt förordningen (1991:1427) om tjänstepension för vissa arbetstagare med icke-statlig anställning.

Det samlade statliga bidraget till svensk undervisning i utlandet m.m. uppgår för budgetåret 1992/93 till ca 54 milj.kr.

En mindre anslagspost disponeras av Svenska institutet för bidrag till Riksföreningen Sverigekontakt för förmedling och distribution av läromedel m.m. till svenskundervisning på alla nivåer i utlandet.

I bilaga 4 återges den aktuella lydelsen av förordningen (1978:571, ändrad 1988:830 [omtryck] och senare) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet. I bilaga 5 redovisas relativt utförligt den nuvarande ordningens framväxt genom utredningar och beslut, och i bilaga 6 ges en översikt över nuvarande statsbidrag och kostnader för utlandsundervisningen.

6.2 Förändringar i det svenska skolsystemet

Det svenska skolsystemet har under de senaste åren varit föremål för en omfattande decentralisering och avreglering. I riksdagens beslut (1988/89:UbU7, rskr. 95) med anledning av propositionen (1988/89:4) om skolans utveckling och styrning betonades kommunens övergripande och samlade ansvar för att de nationella målen för skolverksamheten förverkligas.

Riksdagen har också med anledning av propositionen 1989/90:41 (UbU9, rskr. 58) beslutat om avveckling av den statliga regleringen av tjänster som lärare och skolledare m.fl. inom det offentliga skolväsendet.

I december 1990 beslutade riksdagen (UbU4, rskr. 76) med anledning av proposition 1990/91:18 om ansvaret för skolan om en långtgående decentralisering på skolans område. Inom ramen för dessa ställningstaganden låg beslut om ett nytt och friare statsbidragssystem i form av ett finansiellt stöd till kommunerna som ett sektorsbidrag för det offentliga skolväsendet för barn, ungdom och vuxna, dvs. kommunernas grundskola, gymnasieskola och vuxenundervisning. Genom riksdagsbeslut våren 1992 (1991/92:FiU29, rskr. 350) med anledning av proposition

1991/92:150, del II, Kommunal ekonomi kommer statsbidragen för det offentliga skolväsendet att fr.o.m. den 1 januari 1993 anvisas inom ramen för ett samlat finansiellt stöd till kommunerna.

SOU 1992: 93
Kapitel 6

Riksdagens beslut våren 1991 (UbU16, rskr. 356) med anledning av proposition 1990/91:85 Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen innebär en skyldighet för kommunerna att erbjuda alla ungdomar en gymnasieutbildning på nationella och individuella program. Skyldigheten att betala interkommunal ersättning regleras liksom ansvarsfördelningen mellan primärkommuner och landstingskommuner. De enskildas efterfrågan skall så långt möjligt styra utbildningsutbudet.

Riksdagen har våren 1992 (UbU22, rskr. 346) fattat beslut med anledning av regeringens proposition 1991/92:95 om valfrihet och fristående skolor. Beslutet innebär att fristående skolor godkända för vanlig skolplikt ges förutsättningar att verka på i stort sett samma villkor som de kommunala grundskolorna. En fristående skola skall tilldelas medel för verksamheten av den kommun, där skolan är belägen. Varje skola skall härvid tilldelas ett belopp per elev, som motsvarar kommunens genomsnittskostnad per elev i den egna grundskolan. Vid tilldelning skall kommun kunna dra av högst 15 procent, motsvarande kostnader för uppgifter som de fristående skolorna inte har att fullgöra.

För sådana elever i den fristående skolan, som inte är hemmahörande i kommunen, skall kommunen ha rätt till ersättning för sina kostnader från elevens hemkommun.

6.3 Överväganden och förslag

Vi har samlat våra förslag när det gäller insatser för undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar i ett förslag till förordning, som redovisas som bilaga 7. Motiveringarna för de olika bestämmelserna där återfinns i allt väsentligt i texten i det följande. De förändringar i fråga om betalningsströmmar, som vårt förslag till statsbidragssystem innebär jämfört med nuvarande system, illustreras samlat i figurerna 3 och 4 (s. 91 f).

6.3.1 Utgångspunkter

Svenskt - internationellt

Det grundläggande motiv för svensk utlandsundervisning, som kan utläsas både ur historiken i bilaga 5 och ur våra direktiv, är följande: För att det skall vara möjligt att rekrytera svenskar med barn i skolåldern till arbetsuppgifter i andra länder är det viktigt att det i dessa länder finns tillgång till undervisning som motsvarar den svenska skolans. Vi menar att detta motiv står sig väl.

Fler och fler svenskar kan antas komma att arbeta utomlands. För familjer, som räknar med att vistas utomlands för enbart en begränsad period, är det självklart ett intresse att barnen håller kontakten med svensk skola och utbildning, så att återkomsten till hemlandet blir lättare. Även för barn i mera permanent utlands-svenska familjer, som kanske flyttar mellan flera olika länder, är det angeläget att bevara en förankring i det egna språket, den egna kulturen och det egna samhället. Den svenska utlandsundervisningen får enligt vår mening en ökad betydelse i detta perspektiv av ökad rörlighet.

Samtidigt medför den ökade rörligheten att flera internationella skolor och utbildningsprogram utvecklas, som tar sikte på att förbereda för en internationell miljö och på att ge kunskaper som är gångbara i olika länder. Också enskilda länders skolsystem och utbildningar anpassas till en mera internationellt präglad omgivning. Sammantaget ger denna utveckling anledning till nya avvägningar mellan internationalism och nationell identitet när det gäller insatser för svenska barn och ungdomar utomlands. För vår del ser vi här "kombinationsmodeller" - svenska skolor med internationell inriktning och internationella eller andra utländska skolor med svenska inslag - som intressanta framtidslösningar, och vi vill genom våra förslag underlätta en utveckling i den riktningen.

Vi vill också peka på möjligheten till nordiska lösningar i sammanhanget. Nordiskt samarbete finns sedan gammalt på utlandsundervisningens område. Samverkan mellan nordiska länder kan ge underlag för utlandsskolor, när antalet elever från det enskilda landet är otillräckligt. Men nordiskt samarbete på detta område kan också bidra till att stärka den nordiska gemenskapen och den nordiska identiteten gentemot omvärlden. Den formellt svenska men i praktiken och till namnet skandinaviska skolan i Bryssel är här ett utmärkt exempel.

I detta sammanhang skall nämnas den enkät till vissa större kategorier utlandssvenska föräldrar (anställda i SAF-anslutna företag, SIDA-anslagna och UD-anslagna) på orter med svensk utlandsskola, som vi gjort i syfte bl.a. att utröna intresset för de svenska skolorna i förhållande till andra alternativ. Enkäten redovisas utförligare i bilaga 3. Den visar, inte oväntat, på ett större intresse för internationella skolor, i första hand givetvis på gymnasie- och högstadienivå, än vad som kom till uttryck, när en motsvarande enkät gjordes av utlandsskoleutredningen (SOU 1977:21) i mitten av 1970-talet. Vi kan också notera ett påtagligt intresse för alternativen "internationell skola med svenska inslag" och "svensk skola med internationell inriktning".

Av enkäten framgår att de svenska utlandsskolorna är väl förankrade i SAF-gruppen och SIDA-gruppen, däremot i mindre utsträckning i UD-gruppen. Detta hänger med all säkerhet samman med att utlandsvistelserna i de förra grupperna normalt är

begränsade i tiden och att familjernas ambition att hålla beredskap för att återvända till Sverige därför är högre. Vi gör den allmänna bedömningen att det är främst utlandsvistelser av detta slag som kommer att bli allt vanligare för svenska familjer, bl.a. som följd av den västeuropeiska integrationen.

Nya signaler i svensk skolpolitik

Insatserna för svenska barn och ungdomar utomlands måste samtidigt ses i perspektivet av utvecklingen av skolan i Sverige. Väsentliga inslag i de senaste årens skolpolitiska beslut och signaler, som vi bedömer det, nya förutsättningar för synen på utlandsundervisningen liksom på insatser för utlandssvenska barn och ungdomar över huvud taget.

Som vi redovisat i avsnitt 6.2 har riksdagen beslutat att fristående skolor på grundskolenivå skall ges i princip samma förutsättningar för sitt arbete som de kommunala skolorna. De fristående skolorna skall bl.a. garanteras resurser per elev motsvarande minst 85 procent av genomsnittskostnaden per elev i respektive kommuns egen grundskola.

Detta innebär en avsevärd ökning av bidragsnivån för de fristående skolorna. Att de jämföras med de kommunala skolorna är ett led i strävandena att öka den reella valfriheten för elever och föräldrar. Också inom det offentliga skolväsendet skall enligt statsmakternas beslut elevers och föräldrars möjligheter att välja skola liksom olika skolors möjligheter att skapa sin egen profil öka. Principen att en skolpeng skall "följa" eleven är en hörnsten i den aktuella skolpolitiken, på gymnasienivån lagfäst i den meningen att de enskilda elevernas efterfrågan skall styra utbudet och att varje kommun skall "köpa" av andra kommuner den utbildning för sina ungdomar, som den inte själv kan ge.

Konsekvenser för utlandsundervisningen

Överförda till ett utlandsperspektiv ger dessa tendenser enligt vår uppfattning grund för två - delvis motstridiga - slutsatser:

1. De svenska utlandsskolorna är ett slags fristående skolor. Deras uppgift är att förmedla undervisning motsvarande den som ges i den svenska skolan, och det statliga stödet till dem är mera konkret kopplat till svenska nationella intressen än vad fallet är med stödet till fristående skolor, som bygger på en allmänt positiv syn på alternativ och valfrihet. Mot den bakgrunden ser vi det som mycket svårt att motivera att utlandsskolorna inte skulle ges stöd på i princip samma nivå som de fristående skolorna i Sverige garanteras.

2. I realiteten är naturligtvis inte utlandsskolorna samma slags alternativ till de kommunala skolorna som de fristående skolorna är. Alternativ till utlandsskolor är i stället, för de familjer som bor utomlands, i första hand internationella eller nationella skolor i värdlandet eller internatskolor i Sverige. Valfrihetsprincipen talar alltså, fullt genomförd också för de utlandssvenska familjerna, för ett statligt stöd inte bara till svenska utlandsskolor och svenska internatskolor utan också till sådana utländska skolor, som svenska familjer finner lämpliga för sina barn och ungdomar.

Dessa två slutsatser strider mot varandra i den meningen att en större generositet också gentemot utländska skolor med svenska elever självklart kan påverka underlaget för svenska skolor och därmed möjligheterna att upprätthålla svenska alternativ. Valfrihet mellan olika alternativ i utlandet kan, enkelt uttryckt, inte skapas utan att valfriheten när det gäller att bevara kontakt med Sverige – och skapa beredskap för att återvända till utbildning eller arbete där – i viss mån begränsas.

Vi inser att en fortsatt internationalisering kan öka kraven på en valfrihet för svenska familjer utomlands, som innefattar också utländska skolor. Vi bäddar i själva verket för en sådan diskussion genom ett av de förslag vi nu för fram. I kapitel 7 (avsnitt 7.1) föreslår vi att utbildningen för International Baccalaureate, som redan anordnas på tre orter i Sverige, i fortsättningen skall betraktas som ett reguljärt alternativ i gymnasieskolan, likställt med de nationella programmen. Det förhållandet att en internationell utbildning på detta sätt anordnas med stöd av offentliga medel i Sverige ger naturligtvis argument för ett motsvarande stöd till samma utbildning i ett annat land, i den mån den tar emot svenska elever. Vi inser också att svenska föräldrar på orter utan någon utlandsskola inom "räckhåll" kan anse att rättviseskäl talar för ett statligt stöd även till den undervisning i utländsk skola, som deras barn är hänvisade till.

Vi vill emellertid inte med våra förslag bidra till att riskera eller urholka valfriheten för svenska familjer och ungdomar när det gäller kontakt med och möjlighet att återvända till Sverige, eftersom vi uppfattar detta som ett av huvudsyftena med den svenska utlandsundervisningen. *Vi utgår därför i våra förslag från att särskilda statsbidrag även i fortsättningen bara skall utgå för i någon mening svenska utbildningsalternativ.*

Vi vill däremot ta upp valfrihetsfrågan från ett par andra utgångspunkter.

Ett alternativ för utlandssvenska familjer kan vara att låta barnen gå i skola i Sverige, t.ex. vid en riksinternatskola eller inackorderade på annat sätt. I dag lämnas i särskild ordning statsbidrag till den kommun, som i sin skola tar emot utlandssvenska elever. Vi anser att det är viktigt att bevara valfriheten för utlandssvenska familjer i detta avseende. Detta bör säkras genom att ett särskilt statsbidrag även i fortsättningen lämnas till kommuner i Sve-

rige för elever av detta slag. Vi anser det principiellt riktigt att detta alternativ i fråga om skolgång behandlas likvärdigt med alternativet utlandsskola. Därför föreslår vi att bidragen för ändamålet skall hanteras tillsammans med bidragen till den egentliga utlandsundervisningen. Därigenom kan de statliga insatserna smidigt anpassas efter vad de utlandssvenska familjerna faktiskt föredrar för sina barn.

Förskola - skola

Av stor betydelse när det gäller att göra valfriheten för utlandssvenska familjer reell är enligt vår uppfattning möjligheterna till insatser för de utlandssvenska barnen redan i förskoleåldern. Det är uppenbart att sådana insatser lägger en naturlig grund för utlandsundervisningen och därmed också gör det lättare att välja alternativet svensk skola, när barnen når skolpliktig ålder. Inte minst har detta betydelse i länder där man börjar skolan tidigare än i Sverige.

Förskoleverksamhet av varierande omfattning och intensitet bedrivs i dag vid de flesta utlandsskolor. Statsbidrag utgår emellertid inte, och konsekvensen blir i vissa fall förhållandevis betungande avgifter. Det ligger inte inom ramen för vårt uppdrag att föreslå någon reform i detta avseende, men vi vill peka på den stora betydelse, som förskoleverksamheten har, för möjligheterna att bevara och utveckla en "svensk skolväg" för de utlandssvenska barnen. I förlängningen av den förstärkning av insatserna för utlandsundervisningen, som vi föreslår i detta betänkande, borde därför enligt vår uppfattning ligga ett statligt stöd också till svenska förskolor i utlandet. Det skulle i vart fall med all säkerhet bidra till en ekonomiskt och socialt bredare rekrytering av elever till utlandsskolorna och därmed ge reell valfrihet åt flera svenska föräldrar och barn.

Utlandsundervisningen en del av svensk skola

Utlandsundervisningen är - om än storleksmässigt inte så betydande - en del av det svenska skolväsendet. Därför anser vi det naturligt och angeläget att organisationen och ansvarsfördelningen för den så långt möjligt utformas efter mönster av vad som gäller för skolan i Sverige.

Statsbidragen till utlandsundervisningen bör således enligt vår uppfattning - på samma sätt som det hittillsvarande sektorsbidraget till kommunernas skolor - vara schabloniserade och elevrelaterade, dvs. de bör anvisas i princip per skolform utan uppdelning på olika slag av resurser eller "deländamål", och de bör beräknas i förhållande till antalet elever utan hänsyn till hur undervisning-

en faktiskt organiseras. Genom den frihet att utnyttja tillgängliga medel, som detta ger skolorna och deras huvudmän, underlättas en anpassning till de lokala förutsättningarna och de faktiska behoven. Samtidigt kan såväl den lokala som den centrala administrationen förenklas.

Det är vidare angeläget att statens roll i förhållande till utlandsskolorna utformas efter mönster av dess förhållande till de kommunala och fristående skolorna. Detta anknyter till vad som sägs i våra direktiv om att Skolverket bör avlastas den centrala administrationen av utlandsundervisningen. Att Skolverket innefattar utlandsskolorna både i sin uppföljning och utvärdering av skolan i stort och i bl.a. därpå grundade centrala utvecklingsinsatser är väsentligt för utlandsskolornas kvalitet och likvärdighet med skolorna i Sverige. Dessa uppgifter bör emellertid inte förenas med ansvar för hanteringen av statsbidrag och andra ärenden som gäller verksamhetens drift och skoladministrativa utveckling.

Med den mångfald av geografiskt spridda och vanligen små enheter, som utlandsundervisningen bedrivs vid, behövs det samtidigt ett centralt organ, som kan fördela statsbidragen, företräda utlandsskolorna i förhållande till anslagsbeviljande myndigheter och svara för olika slag av information och service till skolorna men också till allmänheten och till olika intressenter i utlandsundervisningen. Ett sådant organs kansli blir – för att anknyta till det svenska organisationsmönstret – något av ett skolkontor i den världsomspännande "skolkommun", som utlandsundervisningen kan liknas vid, dock med den väsentliga skillnaden att denna tänkta kommun inte har något direkt drift- eller arbetsgivaransvar för skolorna. Vi föreslår i avsnitt 6.3.10 att ett nytt centralt organ, preliminärt kallat Föreningen för Utlandsundervisning (FFU), skall anförtros dessa uppgifter.

6.3.2 Syftet med det statliga stödet

Vårt förslag: Det statliga stödet till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar skall syfta till att bereda dessa undervisning i eller motsvarande grundskolan och, så långt möjligt, gymnasieskolan eller, om de går i utländska skolor, undervisning i svenska och om Sverige.

Skälen för vårt förslag: Vi erinrar om vår principiella diskussion i föregående avsnitt. I linje med den syn på utlandsundervisningens huvudsyfte, som vi redovisade där, innebär vårt förslag att svenska statens stöd till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar även fortsättningsvis skall avse dels undervisning som bedrivs enligt svenska – eller vid nordisk samverkan "nordiska" – läroplaner, dels undervisning som syftar till att ge svenska

elever i utländska skolor möjlighet att bevara och utveckla kunskaper i svenska och om Sverige.

Att i första hand undervisning på den obligatoriska skolans nivå kommer i fråga är naturligt. Också på gymnasienivån bör emellertid ambitionen vara att tillgodose efterfrågan; i praktiken lär det bli fråga enbart om undervisning på studieförberedande program.

6.3.3 Behörighet

Vårt förslag: I underlaget för statsbidrag till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar ingår barn och ungdomar, som är svenska medborgare, är bosatta utanför Sverige och har svenska som normalt umgängesspråk med minst en av sina föräldrar (vårdnadshavare).

Skälen för vårt förslag: Gällande bestämmelser om vilka elever som är behöriga till - eller snarare statsbidragsgrundande för - utlandsundervisningen redovisas i bilaga 4. Som framgår där gäller för kompletterande svensk undervisning enbart att minst en av föräldrarna skall vara svensk medborgare, medan för utlandsskolorna och korrespondensundervisningen kriterierna är betydligt mer sofistikerade.

Från utgångspunkten, att utlandsundervisningen är motiverad av det svenska samhällets intresse av att svenskar med barn i skolåldern kan rekryteras till olika slag av utlandstjänst, har frågan hur den statsbidragsgrundande kategorin skall avgränsas diskuterats en hel del genom åren (se bilaga 5). Ambitionen har hela tiden varit att definiera vilka slag av sysselsättningar som det i någon mening är ett samhällsintresse att svenska medborgare ägnar sig åt utomlands.

I takt med att ägarförhållanden i näringslivet blivit mer komplicerade och enskilda arbetande människor i största allmänhet blivit mer rörliga har det emellertid blivit svårare att avgränsa en sådan sfär av sysselsättningar. Om en idogt arbetande svensk egen företagare säljer glass och förfriskningar till svenska semestergäster på en sydeuropeisk badstrand, skall hans företag då anses ha "nära anknytning till Sverige"? Och går det att hävda att forskarens och kulturarbetarens gärningar ligger mera i Sveriges intresse än advokatens eller konsultens? Flera exempel på gränsfall, som visar på svårigheten att i regler fånga in en alltmer komplicerad verklighet, återfinns i redovisningen av Skolöverstyrelsens utredning 1986 (se s. 152).

Vi är övertygade om att fler och fler fall kommer att bli svåra att kategorisera och att utvecklingen i första hand på den europeiska arbetsmarknaden kommer att göra det än vanskeligare än hittills att utforma hållbara bestämmelser av nuvarande slag. Om an-

talet svårbedömda fall eller dispensansökningar blir stort, finns det givetvis, även om syftet bakom reglerna är aldrig så lofvärt, skäl att ifrågasätta hela ordningen på rent administrativa grunder.

Bakom formuleringsmödorna har legat ambitionen att inte med statsbidrag stödja undervisning för barn till personer som varken betalar skatt till Sverige eller bedriver någon yrkesverksamhet som har anknytning till svenska intressen. Ytterst handlar det givetvis om dem som lämnat Sverige av bl.a. skatteskal. Det är inte svårt att med allmänmoraliska argument hävda denna principiella hållning. Samtidigt måste vi konstatera att sådana skäl för att lämna Sverige rimligen har förlorat i styrka med den utveckling av det svenska skattesystemet, som har ägt rum de senaste åren. Mot en fortsatt restriktiv hållning måste också under alla förhållanden ställas både svårigheten att formulera regler, som står sig i sak på en mera rörlig arbetsmarknad, och det angelägna i att undvika en ordning som innebär mer eller mindre komplicerade och diskretionära prövningar av enskilda fall. Vi vill i detta sammanhang erinra om tankegångarna i 1964 års utlands- och internatskoleutredning (se s. 145).

Vi menar också att regelsystemet bör utgå i första hand från elevens behov och intresse. Det kan faktiskt ses som en angelägenhet för det svenska samhället att ett barn, som genom medborgarskap tillhör detta samhälle men flyttat utomlands med sina föräldrar, ges möjligheter till svensk undervisning utan hänsyn till av vilket skäl föräldrarna har lämnat Sverige och till hur de försörjer sig i det land där de bor. Det finns också fall där barnets medicinska eller sociala situation varit av mer eller mindre avgörande betydelse för en familjs flyttning till annat klimat eller annat land. Vi anser mot denna bakgrund att barnets, inte föräldrarnas, situation bör vara det som avgör om barnet skall ingå i underlaget för de statsbidrag, som vi diskuterar här.

Utöver det självklara kravet på bosättning utomlands har vi fört in ytterligare ett krav, nämligen att svenska skall vara barnets normala umgängesspråk med minst en av vårdnadshavarna. Detta är ett sätt att slå fast att den undervisning som stöds skall svara mot ett faktiskt behov. I debatten jämförs ibland insatserna för utlandsundervisning med de insatser för invandrare och flyktingar i Sverige, som hemspråksundervisningen utgör. Vi tycker - utan alla jämförelser i övrigt - att det är logiskt att ställa i princip samma krav på bruk av det egna språket i det ena fallet som i det andra. Detta innebär beträffande kompletterande undervisning en skärpning av kraven i förhållande till vad som gäller i dag. De som här påbörjat studier enligt gällande bestämmelser bör få fullfölja dessa.

Vi vill tillägga att vi - utifrån de kontakter med utlandsskolor och andra intressenter som vi haft - bedömer att antalet barn, som i dag inte är statsbidragsgrundande men skulle bli det som följd av den föreslagna regeländringen, inte är så stort. Däremot

bedömer vi det, som redan antytts, som troligt att antalet familjer, på vilka den nuvarande kategoriseringen inte utan vidare är tillämplig, kommer att öka, i första hand i Västeuropa.

6.3.4 Kategorier för statsbidrag

Vårt förslag: Statsbidrag lämnas för: a) svenska, i förekommande fall också andra nordiska, utlandsskolor, b) distansundervisning, c) kompletterande svensk undervisning och d) utländska skolor som anordnar undervisning i svenska och om Sverige. Därutöver lämnas statsbidrag till kommuner och landsting som tar emot utlandssvenska elever i sin skola.

Skälen för vårt förslag: De principiella övervägandena bakom detta förslag har redovisats i avsnitt 6.3.1, och de olika kategorierna redovisas utförligare i de följande avsnitten (6.3.5–6.3.9).

Den enda förändringen enligt vårt förslag i förhållande till vad som gäller i dag är att utlandsskolebegreppet vidgas till att också formellt innefatta verksamhet som redan i många fall bedrivs vid skolorna. Både korrespondensundervisning – vi använder i fortsättningen den modernare och ”medieneutrala” termen distansundervisning – och kompletterande svensk undervisning bör sålunda kunna vara integrerade delar av en utlandsskolas verksamhet, i den mån de bedrivs vid eller i regi av skolan i fråga, och deltagarna i denna undervisning bör då betraktas som elever vid skolan. På så sätt markeras utlandsskolornas roll som centra i den samlade utlandsundervisningen.

De distanselever, som har en utlandsskola som bas för sina studier och åtnjuter handledning där, blir således enligt vårt förslag i princip likställda med de elever vid skolan som deltar i reguljär undervisning. En av fördelarna med detta är att utlandsskolan får en större frihet att utforma insatserna för varje enskild elev efter förutsättningar och resurser, t.ex. så att deltagande i undervisning i vissa ämnen varvas med distansstudier i andra. Förslaget är därmed en del i våra strävanden att ge den enskilda skolan och dess personal större frihet i val av organisation och pedagogik. Det särskilda statsbidraget för distansundervisning kommer därmed i vår modell att enbart avse insatser för vad som i dag är ”rena” Hermodselever, dvs. undervisning som bedrivs utan anknytning till utlandsskola.

Kompletterande svensk undervisning är en väg att ge svenska elever i utländska skolor möjlighet att bevara och utveckla kunskaper i svenska och om Sverige. Den kan enligt vårt förslag bedrivas antingen vid en utlandsskola eller med en särskild lokal huvudman. Vi anser det angeläget att denna till antalet elever största och också mest spridda del av den svenska utlandsundervisningen ges en ökad stadga genom en ”kursplan” från Statens skolverk.

Inte minst är ett sådant centralt dokument av betydelse som stöd för organiserande av kompletterande svensk undervisning på de många orter, där möjligheter att anknyta till en utlandsskola eller till någon annan pedagogisk organisation helt saknas.

Samma syfte som med den kompletterande svenska undervisningen kan uppnås genom att, efter överenskommelse med huvudmannen för en internationell eller utländsk skola, organisera svenska inslag i undervisningen där. På så sätt får ju den svenska undervisningen "automatiskt" stöd av en pedagogisk miljö. Utifrån bl.a. erfarenheterna av den ordning som tillämpas vid Lycée International i Saint Germain-en-Laye bör sådana samverkansmodeller kunna utvecklas och förverkligas också på andra håll.

Vad gäller alternativ i Sverige har vi inte bedömt det som realistiskt att föreslå att riksinternatskolorna rent administrativt skall behandlas som en del av undervisningen av utlandssvenska barn och ungdomar. Vi vill emellertid påpeka att dessa skolor - till den del de tar emot utlandssvenska elever - och utlandsundervisningen måste ses som "kommunicerande kärn". Ett samråd i planering och utveckling är därför motiverat, med strävan att tillgodose familjers och ungdomars önskemål som ledstjärna. Man kan också tänka sig en mera direkt samverkan mellan riksinternatskolor och utlandsskolor inom den modell för utlandsskolverksamheten som vi föreslår.

6.3.5 Utlandsskolorna

A. Allmänna grunder

Vårt förslag: Utlandsskolornas verksamhet bedrivs så långt möjligt enligt grunderna för skolan i Sverige. Läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan tillämpas. Jämkningsplanerna kan göras för att ge undervisningen en mera internationell inriktning, för att ge särskilt utrymme åt värdlandets språk och kultur och för att underlätta samverkan med ett eller flera andra nordiska länder.

Skälen för vårt förslag: Utlandsskolorna bör ses som en del av det svenska skolväsendet. Grundskoleförordningen och gymnasieförordningen bör därför ligga till grund för deras verksamhet, med den anpassning till de särskilda förutsättningarna som är nödvändig.

Det bör också enligt vår mening klarare än hittills slås fast att utlandsskolorna skall följa läroplanerna för den svenska skolan. Samtidigt finns det skäl för att dessa skolor skall kunna jämka timplanerna utöver vad som blir generellt möjligt enligt de nya läroplanerna. De tre särskilda skäl för jämkning, som vi föreslår, anknyter till vad som redan i dag är praxis vid åtskilliga utlands-

skolor. De ligger också i linje med de allmänna riktlinjer för utlandsskolornas utveckling som vi berört i det föregående. Inom ramen för grundläggande föreskrifter av regeringen om jämkningar av dessa tre skäl bör det ankomma på Statens skolverk att meddela närmare föreskrifter med sikte på att central prövning av enskilda fall skall kunna undvikas.

B. Etablering

Vårt förslag: En utlandsskola förklaras berättigad till statsbidrag av regeringen. Statens skolverk beslutar om huruvida en statsbidragsberättigad skola skall få fullt och självständigt ansvar för högstadie- respektive gymnasieundervisning.

Skälen för vårt förslag: Det är enligt vår mening rimligt att regeringen inom ramen för det årliga budgetarbetet och efter förslag i vederbörlig ordning från FFU (se avsnitt 6.3.10) tar ställning till om nya utlandsskolor skall få statsbidrag. I praktiken kommer sådana ärenden att handla om etablering av låg- och mellanstadiеundervisning.

Naturligtvis måste någonstans en gräns gå mellan vad som kan betecknas som en skola och vad som måste betraktas som "enskild undervisning". I det nuvarande systemet gäller att minst tio elever på låg- och mellanstadierna tillsammans krävs för att en lärartjänst skall få inrättas och bidrag skall lämnas. Vi anser att normalt minst tio elever bör krävas för att en skola skall kunna få statsbidrag. Vi tycker emellertid att det, med ett statsbidrag som relateras till antalet elever, inte är nödvändigt att fastställa en absolut gräns. Varje ärende om bidrag till en ny skola bör prövas för sig med hänsyn till såväl huvudmannens egna planer och satsningar som det allmänna svenska intresset av skolan i fråga.

Enligt vår mening kan också, med ett elevrelaterat statsbidrag och en ökad frihet för utlandsskolorna att utnyttja tillgängliga medel, frågan om att etablera högstadie- eller gymnasieundervisning avdramatiseras. Varje utlandsskola bör kunna ha elever även på dessa nivåer. Men en större eller mindre del av den erforderliga undervisningen eller handledningen behöver därför inte äga rum vid skolan. Den kan i stället organiseras genom att "moderskolan" samverkar med en eller flera andra skolor - utlandsskolor, skolor i värdlandet eller skolor i Sverige - eller med en huvudman för distansundervisning.

I den mån utlandsskolor samverkar måste en av skolorna ha ett samordningsansvar, och den skolan bör då också ha rätten att utfärda slutbetyg respektive avgångsbetyg även för de andra skolornas elever. Det bör vara en uppgift för Statens skolverk att utifrån en samlad bedömning av en skolas verksamhet, lärarresurser och förutsättningar i övrigt avgöra om den skall få rätt att utfärda

slutbetyg respektive avgångsbetyg. Denna rätt blir då det yttre tecknet på att skolan har ett fullt och självständigt ansvar för undervisning enligt respektive läroplan (för gymnasieskolans del avseende ett eller flera program).

Skolverket måste också pröva om en skola, som inte är av den storleken eller karaktären att den kan få ett självständigt ansvar av det nu nämnda slaget, genom samverkansöverenskommelser har skapat förutsättningar för att ge eleverna undervisning av god kvalitet. Om så inte är fallet, bör skolverket ha rätt att hänvisa eleverna i fråga till den reguljära distansundervisningen (se avsnitt 6.3.6). Av Skolverkets beslut om en utlandsskolas befogenhet att utfärda slutbetyg respektive avgångsbetyg måste alltid framgå i vad mån denna befogenhet innefattar också elever vid andra skolor, med vilka den berörda skolan samverkar.

C. Statsbidrag

Vårt förslag: Statsbidraget för grundskole- respektive gymnasieundervisning skall i princip motsvara genomsnittskostnaden per elev i motsvarande undervisning i Sverige.

Statsbidraget utgör ett allmänt finansiellt stöd till verksamheten vid utlandsskolan. Huvudmannen beslutar själv hur de anvisade medlen skall utnyttjas.

Statsbidraget beräknas med ett schablonbelopp per elev i dels grundskoleundervisning, dels gymnasieundervisning, dels kompletterande svensk undervisning. Schablonbeloppen fastställs i det årliga budgetarbetet, de två förstnämnda utifrån aktuell offentlig statistik rörande skolan i Sverige.

Medel för lokaler anvisas särskilt med ett belopp motsvarande 75 % av respektive skolas faktiska kostnader för nödvändiga lokaler.

Kostnadsskillnader mellan olika skolorter beaktas genom att en del av schablonbeloppen indexeras.

Skälen för vårt förslag: Det offentliga skolväsendet i Sverige finansieras av kommunerna med hjälp av statsbidrag. En försiktig uppskattning pekar mot att statens andel av finansieringen, vilken har minskat något under det senaste decenniet, för närvarande uppgår till mindre än hälften av de samlade driftkostnaderna för undervisningen. För utlandsskolornas del var det genomsnittliga statsbidraget läsåret 1991/92 ca 30 % av de samlade driftkostnaderna. En översikt för de olika skolorna lämnas dels i tab. 1, dels i fig. 1.

Till svensk undervisning i utlandet utgår från det offentliga endast statsbidrag. Återstoden täcks av elevavgifter samt bidrag från respektive skolhuvudman närstående organisationer och andra finansiärer. Några skolor, vilka drivs av SIDA, intar en särställning

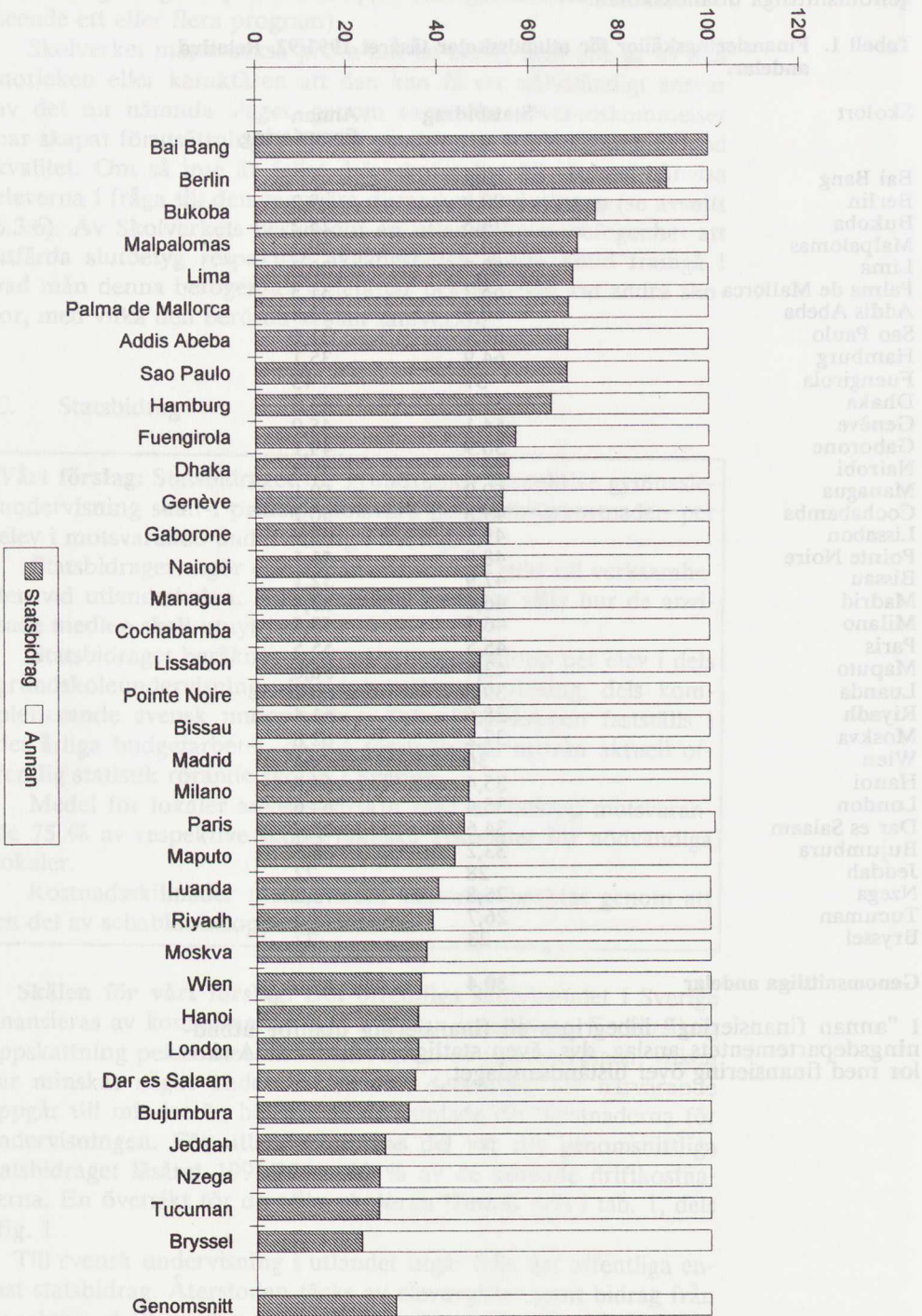
genom att SIDA bidrar med medel över biståndsbudgeten. I de fallen är således de samlade statliga insatserna större än för den genomsnittliga utlandsskolan. SOU 1992: 93
Kapitel 6

Tabell 1. Finansieringskällor för utlandsskolor läsåret 1991/92. Relativa andelar.

Skolorort	Statsbidrag	Annan finansiering
Bai Bang	100	
Berlin	90,8	9,2
Bukoba	74,8	25,2
Malpalomas	70,8	29,2
Lima	69,7	30,3
Palma de Mallorca	68,7	31,3
Addis Abeba	68,6	31,4
Sao Paulo	68,4	31,6
Hamburg	64,9	35,1
Fuengirola	57	43
Dhaka	55,5	44,5
Genève	54,1	45,9
Gaborone	50,9	49,1
Nairobi	50,2	49,8
Managua	59,9	50,1
Cochabamba	49,3	50,7
Lissabon	49,1	60,9
Pointe Noire	48,9	51,1
Bissau	47,9	52,1
Madrid	46,6	53,4
Milano	46,5	53,5
Paris	45,5	55,5
Maputo	43,4	56,6
Luanda	39,8	60,2
Riyadh	38,6	61,4
Moskva	37,2	62,8
Wien	36	64
Hanoi	35,4	64,6
London	35,4	64,6
Dar es Salaam	34,6	65,4
Bujumbura	33,2	66,8
Jeddah	28	72
Nzega	26,8	73,2
Tucuman	26,7	73,3
Bryssel	23	77
Genomsnittliga andelar	30,4	69,6

I "annan finansiering" inbegripes all finansiering utanför utbildningsdepartementets anslag, dvs. även statligt stöd till SIDA-skolor med finansiering över biståndsanslaget.

Figur 1. Finansieringskällor för utlandsskolor läsåret 1991/92. Relativa andelar. SOU 1992: 93
Kapitel 6

Utlandsundervisningens beroende av elevavgifter och andra enskilda bidrag för sin verksamhet innebär ett problem. I flera fall är det av stor betydelse för svenska exportföretag att det finns svenska utlandsskolor för de anställdas barn. Vederbörande företag kan här bidra till skolverksamheten genom att helt eller delvis svara för elevavgifter och andra finansiella insatser. För missionsverksamheten krävs insatser av enskilda organisationer eller medlemsgrupper för att på liknande sätt finansiera skolverksamheten. Den grupp föräldrar, som får göra de största personliga uppoffringarna för att ge sina barn och ungdomar svensk utlandsundervisning, är självklart de som är egna företagare eller som är anställda hos arbetsgivare som inte har anledning att bidra till svenska skolor. De får själva i allt väsentligt svara för elevavgifter och motsvarande ekonomiska insatser.

Som framgått av avsnitt 6.3.1 anser vi att starka skäl talar för att utlandsskolorna garanteras resurser på i princip samma nivå som skolorna i Sverige. Även om vissa utlandssvenskar formellt har anknytning till kommun i Sverige, talar övervägande praktiska skäl för att det offentliga stödet till utlandsskolorna i sin helhet kanaliseras genom staten.

Tilldelningen av statsbidrag till det offentliga skolväsendet i Sverige har under de senaste åren kraftigt avreglerats. Olika bidragsposter har fr.o.m. budgetåret 1991/92 sammanförts till ett sektorsbidrag för grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. De olika beräkningsgrunderna redovisas i samband med bidragsbeslutet, men innebär ingen styrning av undervisningsvolymen till de olika skolformer som omfattas av sektorsbidraget. Det står huvudmännen fritt att inom ramen för tilldelade medel organisera undervisningen som de finner lämpligt. Fr.o.m den 1 januari 1993 kommer statsbidraget till det kommunala skolväsendet att ingå som en del i ett generellt statsbidrag till kommunerna, och de kommunala huvudmännens frihet ökar därmed ytterligare.

Vi vill för utlandsskolornas del gå i samma riktning. Statsbidrag bör beräknas för olika undervisningsformer och kategorier, men huvudmannen bör få disponera de samlade medlen utan någon detaljreglering.

Utlandsskolorna arbetar i dag under mycket skiftande ekonomiska villkor. De ekonomiska insatserna från brukare och intressenter är många gånger betydande. Som exempel kan nämnas skolan i Jeddah, där enskilda intressenter för ett budgetår stöder skolverksamheten med drygt 1,6 milj.kr., motsvarande mer än 80 000 kr. per elev.

En annan omständighet, som enligt vår uppfattning bör beaktas, är den stora spännvidden, mätt i kronor per elev, av de statliga insatserna. Bakgrunden är bland annat själva bidragssystemet, som - trots kompletteringsbidragets tillkomst - med sina tröskel-effekter skapar olika bidragsnivåer. Tillkomst eller bortfall av en-

staka elever kan påverka antalet lärartjänster vid de ofta små utlandsskolorna och därigenom markant förändra skolans situation. Ett mer elevrelaterat bidragssystem skulle ge en mindre spridning av statsbidraget, mätt i kronor per elev.

Det är naturligt att i detta sammanhang också överväga en indexreglering, som skulle göra det möjligt att beakta de delvis stora skillnaderna i levnadskostnadsnivå mellan olika skolorter.

Det är således vår uppfattning att staten för utlandsskolorna i princip skall täcka de slag av kostnader som för skolorna i Sverige täcks av stat och kommun tillsammans. Den tunga posten här är personalkostnader, i första hand löner och olika former av sociala avgifter för lärare och skolledare. Till detta kommer kostnader för lokaler, läromedel, skolmåltider, skolskjutsar m.m.

Finns det då några väsentliga skillnader i fråga om olika slag av kostnader mellan utlandsskolorna och skolorna i Sverige?

De svenska skolorna och utlandsskolorna har jämförbara kostnader för löner jämte sociala avgifter för skolpersonal och för vissa transporter i form av skolskjutsar.

I det svenska skolväsendet föreligger det en skyldighet för huvudmännen att bereda undervisning, i egen regi eller på annat sätt, för alla barn och ungdomar som bor inom respektive kommun eller landsting. För detta måste huvudmännen hålla en lokal- och personalreserv. För utlandsskolorna föreligger inte någon sådan skyldighet. Detta bidrar till att lokalkostnaderna för utlandsskolorna är väsentligt lägre än för skolan i Sverige.

De svenska skolorna har en skyldighet att meddela undervisning i hemspråk till de behöriga elever, vars föräldrar begär det. Skolorna är också skyldiga att meddela dessa elever undervisning i svenska som andraspråk. För utlandsskolorna finns av naturliga skäl inte motsvarande elevkategori och därmed uppgift, men de måste i stället satsa särskilda resurser på undervisning i svenska för elever som varit hemifrån länge. Dessutom gör många utlandsskolor, som vi berört ovan, särskilda insatser när det gäller undervisning i och på värdlandets språk.

Enligt vår bedömning har utlandsskolorna generellt sett en elevpopulation som präglas av ett visst positivt urval. Detta innebär att de i regel inte tvingas att satsa betydande resurser på specialundervisning och elevvård för tunga elevgrupper. Samtidigt uppstår problem, när enstaka barn och ungdomar med stora pedagogiska och elevsociala behov är elever vid en utlandsskola. De samordningsvinster som normalt kan göras vid de större skolorna i Sverige finns då inte.

När det gäller skoladministrationen har för de svenska skolornas del en stor del av personalhanteringen, budgetarbetet och kostnadsbevakningen tidigare legat på skolförvaltningarna. Genom decentralisering av verksamheten har emellertid numera dessa funktioner förts ut till de enskilda rektorsområdena eller sko-

lorna och kräver där insatser som i princip är jämförbara med dem som åvilar ledningarna för utlandsskolorna.

De allra flesta utlandsskolorna är till sin struktur närmast jämförbara med små svenska skolor i glesbygd. Dessa skolor har inga stordriftsfördelar, och det är mot den bakgrunden allmänt accepterat, att de har en högre kostnad per elev än större skolanläggningar i tätorterna.

Vi gör den samlade bedömningen att det inte finns skäl för att räkna med annat än samma genomsnittskostnad per elev för utlandsskolorna som för skolorna i Sverige. I Sverige skall lokalkostnaderna täckas inom de schablonresurser som tilldelas rektorsområdena eller de enskilda skolorna. Detta innebär att de utgör en av många kostnadsposter, vilka varje år av skolledningarna måste bedömas i ett helhetsperspektiv. Allför dyra lokaler inkräktar på utrymmet för andra angelägna behov såsom volymen lärarledd undervisning, kvantitet och kvalitet på läromedel, etc.

Lokalkostnaderna vid utlandsskolorna är starkt beroende – förutom av skolornas karaktär och storlek – av en rad olika faktorer såsom markpriser, hyresnivåer, byggnadsstandard, kapitaltjänst- och driftskostnader m.m. Det finns inget automatiskt samband mellan dessa kostnader och levnadskostnaderna i stort. Trots att starka principiella skäl talar för att innefatta också medel för lokaler i det schabloniserade bidraget har vi med hänsyn till dessa stora variationer i förutsättningarna stannat för att föreslå att bidrag till lokalkostnader skall lämnas särskilt.

Det statliga bidraget till lokaler uppgår i dag till 60 % av de faktiska kostnaderna för nödvändiga undervisningslokaler. Liksom andra finansieringsposter uppvisar lokalbidraget relativt sett stora variationer. Den skola, i vars budget lokalbidragets andel av den samlade finansieringen är lägst (3,2 %), finansieras till nästan tre fjärdedelar med medel från enskilda. Också skolor, där lokalbidraget svarar för en större andel av den samlade finansieringen, har ett betydande stöd från enskilda finansiärer.

Även vid förverkligande av vårt förslag om en generell höjning av statsbidraget till utlandsskolorna kommer också i framtiden lokalkostnaderna att vara kännbara. Samtidigt anser vi det nödvändigt att lägga ett visst tryck på skolorna att finna rationella lösningar av sina lokalfrågor. Ordningen att staten bidrar med en viss procent av de faktiska kostnaderna är enligt vår mening ändamålsenlig och bör bestå. Som ett led i den samlade förstärkningen av stödet till utlandsskolorna föreslår vi dock att bidraget till kostnader för lokaler ökas till 75 % av de faktiska kostnaderna för de lokaler som är nödvändiga för att verksamheten skall kunna bedrivas.

Vi anser det än mer vanskligt att innefatta medel för lokalförbättringar eller förvärv av fastigheter i schablonbidragen till utlandsskolorna. Vi har övervägt att föreslå en särskild fond för utlandsskolornas fastighetsförvärv och fastighetsförbättringar. En

sådan fond skulle emellertid få en mycket ojämn belastning över tiden. Vi finner det lämpligare att regeringen i stället har en beredskap att pröva enskilda ärenden från fall till fall. Vi vill tillägga att förutsättningarna för utlandsskolorna att få bidrag från företag och andra enskilda intressenter enligt vår bedömning är särskilt goda när det gäller utgifter av investeringskaraktär.

För grundskolan i Sverige låg genomsnittskostnaden per elev kalenderåret 1991 på ca 49 000 kr., varav ca 26 000 kr. hänförs till undervisningskostnader, dvs. i allt väsentligt löner och övriga kostnader för lärarpersonal. De genomsnittliga lokalkostnaderna uppgick till ca 11 000 kr., medan kostnaderna för bl.a. administration, läromedel, skolmåltider och elevvård svarade för återstående ca 12 000 kr. per elev. Det är viktigt att påpeka att dessa belopp för personalkostnader inkluderar ca 40 % i lönekostnadspålägg, vilka i sin tur innefattar pensionsavgifter.

Som följd av riksdagens beslut (1991/92:UbU22, rskr. 346) med anledning av regeringens proposition 1991/92:95 om valfrihet och fristående skolor torde föreskrifter komma att meddelas som innebär att kommunen skall utgå från den genomsnittliga kostnaden per elev på varje *stadium* av grundskolan, när bidraget till de fristående skolorna fastställs. Beträffande utlandsskolorna anser vi inte någon sådan differentiering motiverad.

Bakgrunden till riksdagens beslut var ett underlag som entydigt pekade mot att lågstadieelever i medeltal kostar mindre än mellanstadieelever, och dessa i sin tur mindre än högstadieelever. Vårt material pekar inte i samma riktning. En samlad analys av finansieringen av de ca 40 utlandsskolorna mätt i kronor per elev ger följande utfall:

Totalkostnad Kr./elev	Antal skolor			
	20 000- 39 999	40 000- 59 999	60 000- 79 999	> 79 999
LM	5	13	3	8
LMH	1		5	

LM = Skolor med låg- och mellanstadium.

LMH = Skolor med låg-, mellan- och högstadium.

Mot denna bakgrund anser vi det rimligt att för utlandsskolornas del räkna med 49 000 kr. per elev för grundskolan som helhet.

För gymnasieskolans del är bilden mer komplicerad, eftersom denna skolform omfattar såväl linjer med mycket kostnadskrävande lokaler och utrustning, där undervisningen sker i mindre grupper, som teoretisk klassrumsundervisning i större grupper. Den

genomsnittliga totala bruttokostnaden uppgick för kalenderåret 1991 uppgick till nästan 54 000 kr. per elev. Denna beräkning grundar sig på ett genomsnitt av utbildningsvägar, till vilka staten bidrar med som minst ca 4 000 kr. och som mest med ca 55 000. De studievägar som är representerade vid utlandsskolorna ligger i statsbidragsintervallet 18 000–21 000 kr. per elev och läsår. Till detta skall läggas de kommunala kostnaderna, motsvarande ca 55 % av bruttokostnaden för en årselevplats på dessa studievägar. Vidare skall, enligt vårt förslag i avsnitt 5.3.4, i gymnasieschablonen inkluderas medel motsvarande merkostnadstillägg inom ramen för studiestödet. Vi har sammantaget funnit det rimligt att för gymnasieundervisningen vid utlandsskolorna räkna med en genomsnittlig kostnad per elev av 46 000 kr.

Elever i den gymnasiala korrespondensundervisningen bedriver, efter vad vi erfarit, i regel sina studier på heltid. För vissa elever är förutsättningarna för att bedriva heltidsstudier begränsade. En sådan begränsning kan ligga i tillgången på kompetenta handledare i alla ämnen under ett läsår. Vi har mot denna bakgrund övervägt att föreslå en uppdelning av eleverna efter medelstudietid/läsår, innebärande att huvudmannen skulle få ett schablonbelopp för heltidsstuderande och ett för deltidstuderande elever. Med hänsyn till dels svårigheterna att få tillförlitliga data över de olika elevpopulationerna, dels den synnerligen marginella effekt en differentiering skulle få på den samlade finansieringen och dels slutligen det administrativa merarbete den skulle kräva avstår vi emellertid från att föreslå en sådan ordning. Genom att en utlandsskola får ett "fullt" bidrag för varje elev på gymnasienivå markeras enligt vår mening också skolans ansvar för att ge varje elev fullödigt stöd, om än i andra och mer varierade former än den vanliga heltidsundervisningens.

Vi räknar alltså sammanfattningsvis för grundskolan med 49 000 kr. och för gymnasieskolan med 46 000 kr. per elev. I första hand genom ett utlandsskolorna har betydligt lägre lokalkostnader än skolorna i Sverige blir det reella utfallet av vår modell ca 3 000–5 000 kr. lägre.

Statsbidraget till kompletterande svensk undervisning utgår budgetåret 1992/93 med ca 5 100 kr. per veckotimme, vartill kommer ett allmänt driftbidrag med 635 kr. per elev. Även när det gäller detta bidrag förekommer det på grund av bidragssystemets utformning variationer i form av trappstegseffekter. Bidraget uppgår genomsnittligt till 1 800–1 900 kr. per elev. Vi föreslår, i linje med vår strävan att förenkla, också här en schablonisering. Vi räknar med ett i princip oförändrat belopp per elev för den kompletterande svenska undervisning som äger rum vid utlandsskola. Då skall beaktas att denna undervisning i regel inte förorsakar några särskilda lokalkostnader. Den kompletterande undervisningen utanför utlandsskolorna behandlar vi i avsnitt 6.3.7.

Den personal som tjänstgör vid utlandsskolorna är i hög grad beroende av levnadskostnadsnivåerna på de olika skolorterna. Vi anser det rimligt att i statsbidragssystemet ta hänsyn till detta. För statligt anställda tjänstemän har Statens utlandslönenämnd tagit fram underlag för skattefria tillägg till tjänstemän som är stationerade i olika länder. Dessa tjänstemän åtnjuter emellertid fri bostad, något som i regel inte är fallet för skolpersonalen vid utlandsskolorna.

Det privata näringslivet har i likhet med staten ett intresse av att tillförsäkra sina utlandsanställda likvärdiga och rimliga levnadsvillkor och arbetar för den skull med olika databaser, vilka regelbundet uppdateras mot förändringar i levnadskostnader, inkl. bostadskostnader, på olika orter. Vi har funnit att detta material bättre svarar mot våra behov av att anpassa bidragen till utlandsskolorna efter levnadskostnadsnivåerna på de olika skolorterna.

Det är enligt vår mening i första hand lönerna till lärare och rektorer som bör indexeras. Av det skälet räknar vi med en indexering bara för "undervisningskostnader", däri inbegripet också kostnaderna för kompletterande svensk undervisning. Lokalkostnaderna skall ju enligt vårt förslag behandlas i särskild ordning. Återstående kostnader, avseende bl.a. läromedel, bedömer vi som mindre känsliga för skillnader i levnadskostnadsnivå.

En övergång från ett icke indexerat system till ett indexerat erbjuder stora svårigheter, om det skall ske inom en oförändrad kostnadsram. I det läget skulle de negativa effekterna av omfördelningen kunna slå ut de positiva. Förutsättningen för att över huvud taget diskutera en övergång till ett system, i vilket delar av statens bidrag indexeras, är därför enligt vår mening dels att bidragsramen vidgas i enlighet med vårt förslag, dels att den föreslagna förenklingen och schabloniseringen av statsbidragen förverkligas.

Eftersom de tidigare statsbidragen till lärarlöner m.m. har varit helt odifferentierade, dvs. har utgått med Sverige som bas, är det möjligt att använda dessa data som jämförelsetal och reduktionsbas. Tillämpade på tillgängligt material innebär det t.ex. att skolan i London får ett index av 149 vid beräkning av lärarlöner m.m., medan motsvarande tal för skolan i Nairobi är 67. Vi har då både beaktat de internationellt vedertagna nyckeltalen för levnadskostnader och hyresnivån för lämplig möblerad bostad. I vårt vägda index ingår levnadskostnaderna med faktorn 0,7 och bostadskostnaden med faktorn 0,3. Det har inte varit möjligt för oss att i detta sammanhang beakta andra faktorer såsom skillnader i skattesystem och förändrad sparbenägenhet vid utlandsstationering m.m.

Sammanfattningsvis kommer en utlandsskolas statsbidrag att innehålla en indexerad bidragsdel, beräknad skolformsvis, en icke indexerad bidragsdel, likaledes beräknad skolformsvis, samt en lokalbidragsdel. En beräkning av de olika bidragsdelarna på grundval av statsbidraget för budgetåret 1991/92 men med den av oss

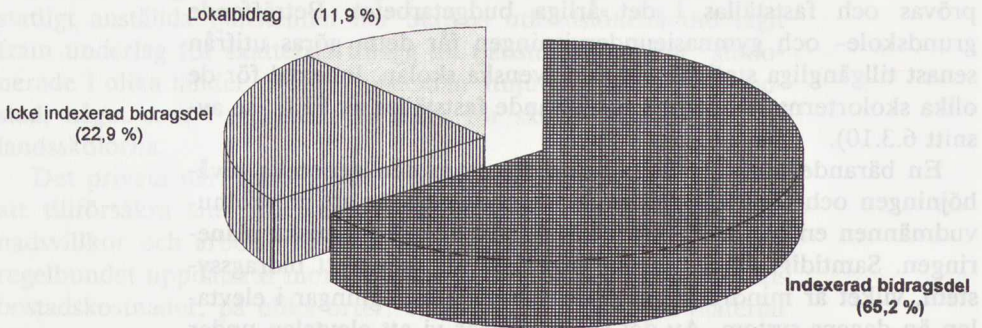
föreslagna modellen, ger ett fördelningsmönster som redovisas i figur 2.

När det föreslagna systemet genomförts, bör schablonbeloppen prövas och fastställas i det årliga budgetarbetet. Beträffande grundskole- och gymnasieundervisningen får detta göras utifrån senast tillgängliga statistik för den svenska skolan. Indexetal för de olika skolorterna bör kunna fortlöpande fastställas av FFU (se avsnitt 6.3.10).

En bärande tanke i våra förslag, förutom den generella nivåhöjningen och förenklingen av bidragssystemet, är att ge skolhuvudmännen en bättre framförhållning vid den ekonomiska planeringen. Samtidigt finner vi det angeläget att skapa ett bidragssystem, vilket är mindre känsligt för tillfälliga svängningar i elevtalen än dagens system. Av det skälet förslår vi att elevtalen under de tre närmast föregående läsåren skall utgöra grund för beräkning av bidragen för grundskole- och gymnasieundervisning för ett visst läsår. I så fall kan också utbetalningarna i denna del förenklas, eftersom beräkningsunderlaget är väl känt. Huvuddelen av statsbidragen kan således utbetalas så snart regleringsbrevet har offentliggjorts. Det bör ankomma på FFU att besluta om olika rutiner i samband med utbetalning m.m. av statsbidrag.

De samlade förändringarna av statsbidragssystemet enligt vårt förslag illustreras i fig. 3 och 4. I fig. 3 visas alla de bidragsdelar och betalningsströmmar som ingår i dagens statsbidrag och i fig. 4 de betalningsströmmar som följer av vårt förslag.

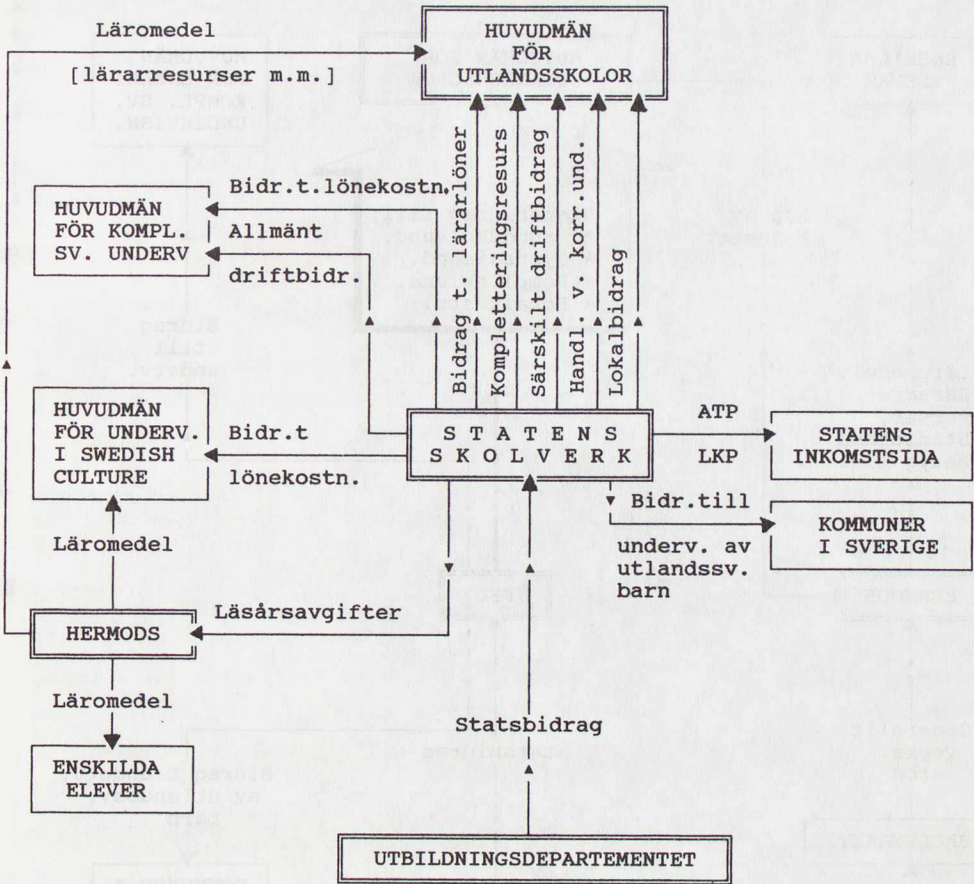
Figur 2. Relativa andelar av förslag till nytt statsbidrag

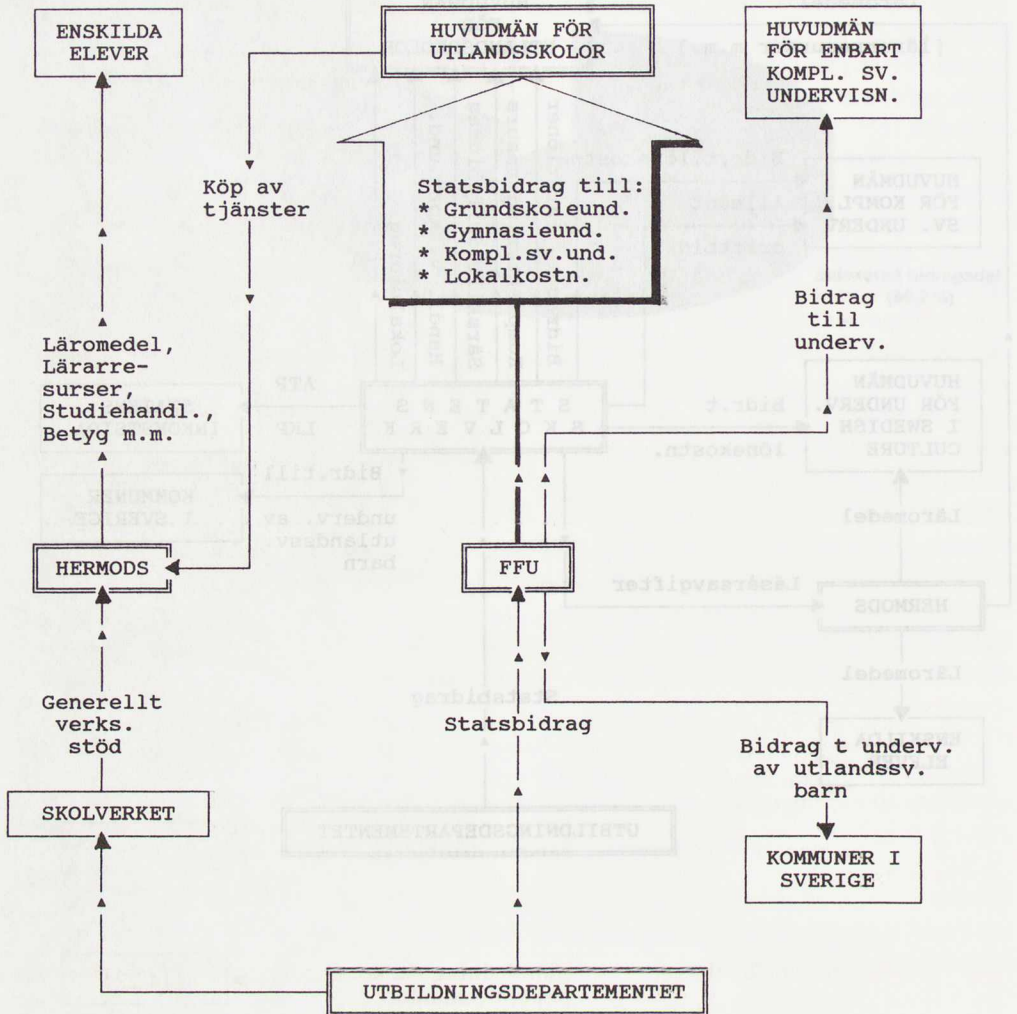
Eftersom de tidigare statsbidragen till läroplaner m.m. har varit helt och hållet oberoende har man i Sverige som helhet varit tvungen att använda sig av läroplaner som inte varit förfärdiga vid utgåvan av boken. Tillräckligt material innebär dock inte att man kan använda sig av läroplaner som är utgivna i London m.m. man använder sig av utgåvor som är utgivna i Nairobi är 67. Vi har så både beaktat de ekonomiska och tekniska nyckeltalen för levnadskostnader och hyreskostnader för läroplaner som är utgivna i vårt land och för läroplaner som är utgivna i andra länder. Detta innebär att levnadskostnaderna med faktorn 0,7 och hyreskostnaderna med faktorn 0,3. Det är inte helt självklart för oss att i detta sammanhang beakta andra faktorer såsom utbildningsnivå och föräldrautbildning vid utlandsstudier m.m.

Sammantaget kommer en utlandsstudie statsbidrag att innehålla en indexerad bidragsdel, beräknad skuldförhållanden, en icke indexerad bidragsdel, beräknad skuldförhållanden, samt en lokalbidragsdel. En beräkning av de olika bidragsdelarna på grundval av statsbidrag för budgetåret 1991/92 med den av oss

Figur 3. Statsbidragsdelar och betalningsströmmar med nuvarande statsbidragsbestämmelser. SOU 1992: 93
Kapitel 6

Figur 4. Statsbidragsdelar och betalningsströmmar enligt internationaliseringsutredningens förslag.

De ekonomiska konsekvenserna av dels det tillämpade bidragssystemet, dels det av oss föreslagna systemet tillämpat på en utlandsskola med undervisning på alla tre stadierna av grundskolan och med - i dagens termer - korrespondensundervisning på gymnasienivån illustreras i fig. 5 och 6.

Figur 5. Exempel på fördelning av statsbidrag till en skola enligt gällande regelsystem.

[Hänvisningar i förekommande fall till förordningen om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet, se bilaga 4.]

REGEL	RESURSSLAG	UTFALL KRONOR
§ 24: <i>Låg- och mellanstadiet</i> två tjänster som lärare, om elevantalet uppgår till minst 15 i årskurserna 1-6	1 tjänst som lärare 1	169 936
	1 tjänst som lärare 2	169 936
		+
§ 26: <i>Högstadiet</i> tre tjänster som lärare, om elevantalet uppgår till minst 20	3 tjänster som lärare 16	573 091
		+
§§ 28 a och b: <i>Låg- och mellanstadiet</i> fem veckotimmar för varje påbörjat femtal elever i intervallet 15-44 elever. <i>Högstadiet</i> en veckotimme för varje elev i intervallet 14-19 elever och en veckotimme för varannan elev i intervallet 20-35 elever. <i>Kompletteringsresurserna kan högst omfatta 30 veckotimmar.</i>	Kompletteringsresursen	134 750
		+
§ 33: 16 % av vissa löne- och pensionskostnader	Särskilt driftbidrag	189 545
		+
§§ 34-36: 22 veckotimmar vid 20 elever	Handledning vid korrespondensundervisn.	114 224
		+
§ 32: 60 % av årskostnaden för de lokaler som behövs för undervisningen	Lokalbidrag	411 528
Delsumma		1 763 010
Sociala avgifter	(ca)	295 600
Insatser från Hermods	(ca)	350 000
SUMMA		2 408 610
	<i>Bidrag per elev (82)</i>	<i>ca 29 400</i>

UTGÅNGSPUNKTER

1. Elevantal: 62 elever på grundskolan.
20 elever i gymnasial utbildning.

Summa elever: 82 i grundskola och gymnasium

2. Schablonresurs: Ett schablonbidrag (inkl. sociala avgifter) på 49 000 kronor per elev, varav
26 000 kronor beräknas för löner till skolpersonal (indexeras),
12 000 kronor till övriga kostnader och
11 000 kronor i genomsnittliga lokalkostnader, brutto.

3. Index: Levnadskostnadsindex på skolorten = 83
Hyresindex för möblerad bostad = 220

Vägt index $(0,7 \times 83 + 0,3 \times 220) = 124$

RESURSSLAG

UTFALL KRONOR

Löner till skolpersonal $(82 \times 26\ 000 \times 1,24)$ → 2 643 680

+

Övriga kostnader $(82 \times 12\ 000)$ → 984 000

+

Lokalkostnader (75 % av årskostnaden för de lokaler som behövs för undervisningen) → 514 410

-

J. Avgår: Sociala kostnader (approximativt) → 895 908

SUMMA → 2 946 182

Bidrag per elev (82) ca 35 900

Beräknat på budgetåret 1992/93 - med tillgängliga kostnads-kalkyler brutto för det kommunala budgetåret (kalenderåret) 1991 som grundval - blir det samlade behovet av ytterligare medel för utlandsskolorna enligt vårt förslag ca 23 milj.kr., under förutsättning av oförändrat elevantal. Med hänsyn till den föreslagna kopplingen till de svenska skolkostnaderna avstår vi från att göra någon beräkning av medelsbehov för följande budgetår.

D. Avgifter

Vårt förslag: Huvudmannen för en utlandsskola skall ha rätt att ta ut elevavgifter. Dessa skall vara skäliga med hänsyn till skolans kostnader och det statsbidrag som skolan får.

Skälen för vårt förslag: De enskilda bidragen till utlandsskolorna, av vilka elevavgifterna är en del, varierar i dag mellan ca 2 000 kr. och drygt 80 000 kr. per elev. Av bokföringstekniska skäl redovisas SIDA:s bidrag till vissa skolor som "annan finansiering" (se tab. 1 och fig. 1). Med den ökning av det statliga bidraget, som vi föreslår, bör behovet av att finansiera den reguljära verksamheten med avgifter minska väsentligt. Detta bör bidra till att göra de svenska utlandsskolorna till realistiska alternativ för i princip alla familjer med behöriga barn. Det kan dock inte uteslutas att ett behov av avgifter kommer att finnas vid vissa skolor även i fortsättningen. Statens skolverk bör i sin tillsyn av utlandsskolorna bevaka att avgifter, som tas ut, är skäliga med hänsyn till de kostnader som skolorna har och de statsbidrag som de får.

E. Nordisk samverkan

Vårt förslag: Överläggningar tas upp med de andra nordiska länderna om att dessa skall - för barn och ungdomar från respektive land, som tas emot som elever i svenska utlandsskolor - ge ett bidrag per elev som motsvarar det för svenska elever tillämpade schablonbeloppet

Skälen för vårt förslag: Vi har redan (avsnitt 6.3.1) redovisat vår positiva syn på en nordisk samverkan i utlandsskolesammanhang och på de möjligheter detta erbjuder. På den grund som våra förslag lägger bör enligt vår uppfattning överläggningar tas upp med de andra nordiska länderna om en revidering av gällande överenskommelse på området.

En självklar strävan bör härvid vara att få med också Danmark i samarbetet. Den danska regeringen har hittills ansett det tillräckligt med principen att varje land bekostar undervisning för de barn och ungdomar, som bor i landet, även när det gäller "hemspråk" m.m. Med hänvisning till den principen har Danmark inte gjort några särskilda skolinsatser för danska barn och ungdomar i andra länder.

En utgångspunkt för det nordiska utlandsskolesamarbetet måste vara att varje deltagande land bär kostnaderna för sina elever. Eftersom berörda skolstyrelser upplevt det som vanskligt att differentiera elevavgifterna efter hemland, subventioneras i dag i praktiken undervisningen av de danska elever, som finns vid flera utlandsskolor, av de övriga länderna, när det gäller de svenska skolorna givetvis i första hand av Sverige. Vi tycker inte att detta är acceptabelt. Om inte den danska regeringen är beredd att betala för de danska eleverna, måste berörda utlandsskolor ta ut högre avgifter av de danska familjerna än av övriga. Alternativet är att inte alls bereda danska elever tillträde.

F. Ledning

Vårt förslag: En utlandsskola leds av en styrelse. I styrelsen utses en ledamot av den svenska beskickningen i landet.

För ledning av utbildningen finns en rektor. Rektor förordnas av styrelsen. För att förordnas som rektor skall man ha pedagogisk insikt, som förvärvats genom utbildning och erfarenhet.

Skälen för vårt förslag: Varje utlandsskola måste ha en styrelse som har sitt säte i värdlandet och som kan fullgöra de arbetsgivarfunktioner m m som gäller enligt det landets regler. Statens skolverk utser f.n. en ledamot i denna styrelse. Oftast utses en tjänsteman vid respektive beskickning. Vi tycker att bestämmelserna här kan anpassas efter praxis och föreslår att Skolverket avlastas denna administrativa uppgift, som dessutom knappast är förenlig med tillsynsrollen.

Det stöd från svenska staten, som en utlandsskola kan behöva inte minst i sitt umgänge med "främmande makt", kan med fördel åstadkommas genom att berörd beskickning direkt utser en styrelseledamot. Vi hoppas att detta kan stimulera utrikesförvaltningen att ytterligare engagera sig i utlandsskolorna med den roll som svenska "kulturcentra" som dessa faktiskt kan spela. Vi vill också peka på att representationen för beskickningarna kan stå för en kontinuitet och stabilitet, som kan vara värdefull, om förhållandena hos skolhuvudmannen växlar och omsättningen bland styrelseledamöterna är stor.

Dagens rektorer för utlandsskolorna återfinns inte i några statliga föreskrifter. Med den förstärkta roll som utlandsskolan som självständig enhet får enligt våra förslag är det rimligt att en rektorsfunktion föreskrivs. För behörighet till den bör gälla detsamma som för motsvarande funktion i den svenska skolan. Rektor kan utses bland lärarna vid en skola eller särskilt.

Vårt förslag: Undervisningen vid en utlandsskola skall i så stor utsträckning som möjligt fullgöras av innehavare av fasta lärartjänster. Därutöver kan en skola utnyttja timlärare, lärare vid en annan skola samt lärare hos en huvudman för distansundervisning.

Skolans styrelse bestämmer vilka fasta lärartjänster som skall finnas. Beträffande krav för sådan tjänst gäller vad som föreskrivs i skollagen i fråga om lärare i skolan i Sverige.

Lärartjänst ledigkungs görs i Sverige och tillsätts av skolans styrelse. Därvid skall hänsyn tas till insikter, erfarenheter och övriga egenskaper av särskild betydelse för tjänstgöring vid skolan i fråga.

Den som är lärare vid utlandsskola skall tjänstgöra som lärare i skolväsendet i Sverige under minst två av åtta på varandra följande år. Den som är lärare i skolväsendet i en kommun bör av kommunen medges upp till sex års ledighet för att tjänstgöra vid utlandsskola.

Värdet av tjänstgöring vid utlandsskola i olika sammanhang i det svenska samhället ses över i särskild ordning.

Skälen för vårt förslag: Antalet lärartjänster vid en utlandsskola bestäms i dag av statsbidragssystemet. I det system vi förordar ankommer det på skolans styrelse att ta ställning till hur tillgängliga medel skall utnyttjas och följaktligen bli att bedöma behovet av och innehållet i lärartjänster. Den indelning i "SÖ/skolverkstjänster" och "lokala" tjänster, som finns i dag, bortfaller således. För att inte i detta läge timlärare och tillfälliga tjänster skall bli dominerande behövs en föreskrift om att fasta tjänster skall inrättas så långt det är möjligt. Vi förutsätter då att det är fråga om helårstjänster.

FFU (se avsnitt 6.3.10) förutsätts svara för ledigkungsörandet av lärartjänsterna. De generella behörighetsföreskrifterna för lärare bör gälla också för utlandsskolorna. Samtidigt är det naturligt att vid tillsättningen ta hänsyn till meriter av särskild betydelse vid den aktuella skolan, t.ex. visst slag av utlandserfarenhet.

Utlandsskolorna kan inte fungera som en del av det svenska skolväsendet utan att det finns ett samspel mellan dem och skolan i Sverige i fråga om lärare. Att lärare efter ett antal års tjänst vid utlandsskola skall tjänstgöra en tid i Sverige för att hålla sig à jour med utvecklingen av den svenska skolan är enligt vår mening viktigt för kvaliteten i utlandsskolverksamheten. De regler som finns i detta avseende bör därför finnas kvar (se 24 § i förslaget till ny förordning i bilaga 7). Av än större betydelse är att utlandsskolorna över huvud taget kan rekrytera lärare från den svenska skolan. Att varje kommun i första hand tänker på sig är en naturlig följd av den ordning som etablerats i Sverige. Det är emellertid samti-

dig ett uppenbart hot mot hela utlandsskoleidén. Klyftan mellan å ena sidan det kommunala perspektivet, å andra sidan det nationella intresset i ett internationellt sammanhang måste enligt vår bedömning överbryggas. Antalet signaler det senaste året om att lärare vägrats tjänstledighet av sin kommun för att uppehålla eller flytta till en tjänst vid utlandsskola är alltför stort för att statsmakterna skall kunna låta bli att uppmärksamma frågan.

Före kommunaliseringen av lärartjänsterna i Sverige fanns en föreskrift om att kommunerna borde ge lärare ledighet för tjänstgöring vid utlandsskola. Mot bakgrund av det senaste årets erfarenheter anser vi det angeläget att en auktoritativ signal på denna punkt på nytt ges till kommunerna.

Att göra detta i form av en regeringsförordning är emellertid inte en naturlig lösning med de principer som numera gäller för reglering av lärares anställnings- och tjänstgöringsförhållanden. Utifrån dessa principer borde frågan närmast lösas genom kollektivavtal. Vi har framfört detta till parterna. Samtidigt handlar det inte bara om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare utan också om ett nationellt verksamhetsintresse. Det finns därför skäl för en signal till kommunerna också i annan form.

Under utredningsarbetet har Svenska kommunförbundet anslutit sig till vår uppfattning att det är viktigt att lärare i Sverige normalt bereds ledighet för tjänstgöring vid utlandsskola. Vi hälsar detta med tillfredsställelse.

Vad vi nu har anfört ger enligt vår mening grund för regering och riksdag att i samband med behandlingen av våra förslag markera för kommunerna att tjänstledigheter av det berörda slaget är nödvändiga för att utlandsskolorna skall kunna fungera. Ett uttalande av denna innebörd bör i sak få samma tyngd som den ovan nämnda bestämmelsen hade under den tid lärartjänsterna var statligt reglerade.

"SÖ/skolverkstjänster" som lärare är i dag pensionsgrundande enligt statliga regler. Med vår modell, där det inte finns någon koppling mellan statsbidrag och tjänster, bortfaller förutsättningarna för denna lösning. Samtidigt har vi vid våra kontakter med skolhuvudmännen och de olika befattningshavarna vid utlandsskolorna funnit att de sociala förmånerna i former av pensionsåtaganden, sjukförsäkringar m.m. varierar starkt beroende på en rad olika omständigheter. En icke oväsentlig faktor i detta sammanhang är den enskilda arbetstagarens formella anknytning till Sverige och dess välfärdssystem. En annan är anknytningen – utan att andra alternativ är möjliga – till värdlandets sociala system.

Mot den bakgrunden har vi valt att i de lönemedel, vilka ställs till de olika utlandsskolornas förfogande, inräkna gällande lönekostnadspålägg med sociala avgifter m.m. Utlandsskolorna får därmed full frihet att, i samråd med arbetstagarna, disponera dessa medel på sätt som de finner lämpligast. Om det är möjligt bör

det statliga systemet även fortsättningsvis kunna utnyttjas av de skolor och för de lärare, som så önskar. I vart fall bör lärare, som omfattas av nu gällande bestämmelser (SFS 1991:1427), kunna övergångsvis kvarstå i den statliga ordningen. I den mån skolorna önskar en samordnad lösning ser vi det som en naturlig uppgift för FFU (se avsnitt 6.3.10) att medverka till en sådan.

Allmänt sett anser vi det nödvändigt både för utlandsskolornas status allmänt sett och för rekryteringen av kvalificerade personer till lärar- och rektorstjänster vid dessa skolor att tjänstgöring där värderas högre från det svenska samhällets sida i olika sammanhang. Vi har själva inte inom ramen för vårt arbete haft möjlighet att penetrera dessa frågor, men vi anser att såväl meritvärdet av tjänstgöring vid utlandsskola vid tillsättning och lönesättning av tjänster i Sverige som värdet av sådan tjänstgöring som grund för pension och andra sociala förmåner bör ses över i särskild ordning. Samhällsintresset av utlandsskolverksamheten måste enligt vår mening komma till uttryck i att tjänstgöring vid utlandsskola betraktas och behandlas som likvärdig med arbete i kommunal eller statlig tjänst. I sammanhanget förefaller det lämpligt att också se över motsvarande frågor för de svenska lektorerna vid utländska universitet och högskolor, en grupp som även den är väsentlig för Sveriges internationella kontakter inom utbildningsområdet.

6.3.6 Distansundervisning

Vårt förslag: Statens skolverk skall efter anbudsförfarande träffa överenskommelse med en huvudman för distansundervisning om ersättning till denne för att svara för sådan undervisning dels för elever vid vissa utlandsskolor, dels för elever som inte är knutna till någon utlandsskola. Överenskommelsen skall också garantera att ett material för distansundervisning på grundskolans högsta stadium finns tillgängligt.

Den, som är behörig, är i grundskole- eller gymnasieålder och inte är elev vid svensk skola, har rätt att kostnadsfritt få material för och delta i distansundervisning enligt det nyss nämnda avtalet.

Skälen för vårt förslag: Vi utgår från att en marknad för distansundervisning kommer att utvecklas i Sverige. Det kan alltså komma att finnas flera huvudmän för distansundervisning att välja mellan, när det gäller att tillgodose utlandsundervisningens behov. Om en huvudman för distansundervisning skall ges rätt att – som Hermods i dag – sätta och utfärda betyg, måste detta ske genom beslut av regeringen i varje enskilt fall.

Med den modell vi föreslår blir alla deltagare i distansundervisning som är anknutna till en utlandsskola – och det gäller flertalet av dagens korrespondenselever – elever vid denna skola. De ingår

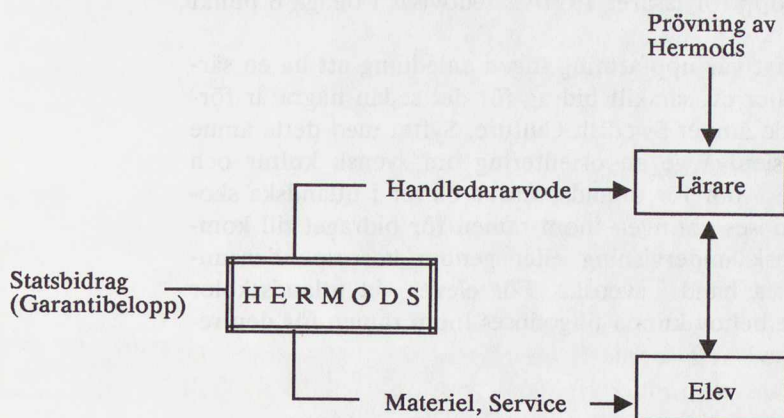
därmed i underlaget för det statsbidrag som går direkt till skolhuvudmannen. Det blir en angelägenhet för skolan själv att avgöra behovet av att utnyttja distansundervisning för vissa elever och vissa stadier eller ämnen och också att välja från vilken organisation för distansundervisning som tjänster i så fall skall köpas.

Sådana utlandsskolor, som valt att samverka i ett "nätverk" och alltså omfattas av beslut av Statens skolverk om rätt att utfärda slutbetyg från grundskolan respektive avgångsbetyg från gymnasieskolan (se avsnitt 6.3.5 punkt B), bör enligt vår uppfattning ha frihet att tillsammans välja undervisningsorganisation, innefattande eventuella samarbetspartner utanför "nätverket". För övriga skolor och för de icke utlandsskoleanknutna eleverna är det ändamålsenligt att Statens skolverk, efter normalt upphandlingsförfarande, träffar avtal med *en* huvudman för distansundervisning om att svara för undervisningen. Ersättningen till huvudmannen får då regleras i detta avtal. Den bör, utöver undervisningsanordnarens egna kostnader, täcka också kostnaderna för den handledning som i varje enskilt fall kan organiseras på platsen. För de elever, som är knutna till utlandsskola, blir ersättning till huvudmannen för distansundervisning beroende av respektive skolas avtal om köp av tjänster.

För grundskolenivån är situationen en annan än för gymnasienivån. Man kan här knappast se någon marknad utöver den som utlandseleverna utgör. I detta läge måste enligt vår mening staten ta ett grundläggande ansvar. Vi föreslår därför att Skolverkets avtal med berörd huvudman också skall syfta till att garantera att ett material för högstadieundervisning finns tillgängligt - vi bedömer att det liksom hittills inte är realistiskt att organisera låg- och mellanstadieundervisning på distans.

Vi vill tillägga att det bör vara möjligt att delta i distansundervisning såväl enligt en fullständig lärokurs som i ett eller flera ämnen.

För närvarande finns ingen annan organisation än Hermods, som kan ta på sig ansvaret för den berörda distansundervisningen. Vi förordar att fortsatta diskussioner förs med Hermods i anslutning till beredningen av våra förslag med sikte på ett avtal i god tid före ikraftträdandet av en ny ordning. En principskiss för denna verksamhet visas i fig. 7.

Med tanke på de diskussioner, som sålunda förestår, anser vi det inte lämpligt att göra någon bedömning av kostnaderna för ett kommande avtal i enlighet med vad vi här skisserat. Vi nöjer oss med att påpeka att statsbidraget till Hermods för budgetåret 1992/93 uppgår till ca 7 milj.kr. Skulle vår modell - som ju innebär att huvuddelen av berörda elever förs över till utlandsskolorna - ha tillämpats under detta budgetår skulle ersättningen till Hermods ha uppgått till ca 3,5 milj.kr.

6.3.7 Kompletterande svensk undervisning

Vårt förslag: Statsbidrag för kompletterande svensk undervisning lämnas till huvudman, som inte är utlandsskola, med ett schablonbelopp per behörig elev, som inte deltar i reguljär undervisning vid utlandsskola eller i annan av svenska staten understödd undervisning i svenska. Det särskilda statsbidraget till undervisning i Swedish Culture upphör.

Skälen för vårt förslag: Vi erinrar om vad vi sagt i avsnitt 6.3.4 om riktlinjer för den kompletterande svenska undervisningen. Den kompletterande undervisning som anordnas utanför utlandsskolorna har kostnader för lokaler m.m., som inte finns på motsvarande sätt för den undervisning som är integrerad i utlandsskolor. Vi anser det bl.a. därför motiverat med en viss förstärkning av resurserna för den kompletterande undervisning, som anordnas särskilt, och förordar ett genomsnittligt belopp av 2 400 kr. per elev, jämfört med nuvarande 1 800-1 900 kr. Eftersom det i första hand är fråga om personalkostnader, bör bidraget

till denna undervisning indexerats på det sätt som vi förordat för utlandsskolornas del i avsnitt 6.3.5 punkt C. - Nuvarande bidragsformer samt belopp för läsåret 1991/92 redovisas i bilaga 6 punkt F.

Det finns enligt vår uppfattning ingen anledning att ha en särskild kursplan eller ett särskilt bidrag för det sedan några år försöksvis anordnade ämnet Swedish Culture. Syftet med detta ämne - att på gymnasienivå ge en orientering om svensk kultur och svenskt samhälle - bör för utlandssvenska elever i utländska skolor kunna tillgodoses antingen inom ramen för bidraget till kompletterande svensk undervisning eller genom korrespondensundervisning i första hand i svenska. För elever vid utlandsskolor bör motsvarande behov kunna tillgodoses inom ramen för den reguljära timplanen.

6.3.8 Svensk undervisning vid utländsk skola

Vårt förslag: Regeringen beslutar, efter prövning av varje särskilt fall, om statsbidrag till utländsk skola som har svenska elever och anordnar undervisning i svenska och om Sverige.

Skälen för vårt förslag: Den svenska sektionen vid Lycée International i St Germain-en-Laye är det hittills enda exemplet på denna modell. Vid denna skola finns sektioner för olika länder med elever som i princip kommer från respektive land. Undervisningen följer till större delen en gemensam fransk timplan, men varje sektion disponerar ett antal veckotimmar för undervisning i sitt lands språk, historia, litteratur etc. Bidraget till den svenska sektionen vid lycéet bör enligt vår uppfattning räknas upp med utgångspunkt i den förstärkning av statsbidragen till utlandsskolorna och till kompletterande svensk undervisning utanför utlandsskolorna, som vi föreslagit i avsnitten 6.3.5 och 6.3.7.

Vi menar att modeller av detta slag bör kunna utvecklas också i andra sammanhang. De representerar en intressant väg att förena internationalism med förankring i hemlandet och bör, enligt de principer vi redovisat i avsnitt 6.3.1, kunna få stöd för den svenska delen av sin undervisning. IB-utbildningen, som vi för den svenska skolans del behandlar i kapitel 7, ger utrymme för "hemspråk" m.m. på detta sätt, och sådana IB-skolor i andra länder, som har svenska elever, bör därför kunna få bidrag från Sverige i denna del.

I detta sammanhang skall nämnas att stöd till ett annat slag av skolor, som tillämpar en internationell läroplan, blir aktuellt vid ett svenskt medlemskap i EG/EU. Vi syftar på de s.k. European Schools, Europaskolorna. Dessa är avsedda för barn till EG-anställda men tar i mån av plats emot också andra elever från respektive land. Skolorna använder en läroplan, som är avsedd att

underlätta rörlighet mellan EG/EU-länderna och som leder fram till European Baccalaureate (EB). Denna plan ger utrymme för undervisning i respektive lands språk m.m. på samma sätt som bl.a. IB-planen. Kostnader för lärare m.m. i denna del av undervisningen bestrids av respektive land, medan de "allmänna" delarna av Europaskolorna finansieras över EG:s budget.

6.3.9 Skolgång i Sverige

Vårt förslag: En kommun eller ett landsting, som i sin grundskola eller gymnasieskola tar emot utlandssvenska elever, skall få statsbidrag för dessa elever enligt samma schabloner som de som tillämpas för utlandsskolorna.

Skälen för vårt förslag: Ordningen för finansiering av den svenska skolan bygger på att varje kommun – med hjälp av statsbidrag – svarar för "sina" elever. När det gäller svenska elever, som är bosatta i annan kommun, tillämpas principen om interkommunal ersättning. I fråga om elever, vilkas föräldrar är bosatta utomlands, finns inte denna möjlighet. Staten har redan i det nuvarande systemet trätt in i sådana fall genom ett särskilt bidrag till berörd kommun, som betalas ut av Statens skolverk.

Som vi redovisat i avsnitt 6.3.1 tycker vi att det är angeläget att även i fortsättningen säkra utlandssvenska familjers valfrihet när det gäller alternativet skolgång i Sverige. Detta bör ske genom ett särskilt statsbidrag till kommuner och landsting som tar emot utlandssvenska elever. Vi anser det naturligt att detta bidrag behandlas tillsammans med bidragen till utlandsundervisningen och också att det skall vara lika stort per elev som bidraget för motsvarande ändamål vid en utlandsskola. Därigenom markeras att det är fråga om i princip utbytbara ändamål, som staten har anledning att stödja på samma sätt. Vi vill peka på den anmärkningsvärda skillnad mellan regleringsbrevets belopp och Skolverkets bokföring som finns beträffande denna anslagspost (se s. 157).

Inom ramen för detta stöd till kommunerna bör dessa också svara för de insatser när det gäller inackordering som kan vara motiverade.

Vårt förslag: En planerad ideell förening, preliminärt benämnd Föreningen för Utlandsundervisning (FFU) anförtros fördelningen av statsbidrag och andra administrativa uppgifter samt informations- och serviceuppgifter som rör undervisningen av utlandssvenska barn och ungdomar.

Staten får utse en revisor i föreningen.

Skälen för vårt förslag: Vi har i avsnitt 6.3.1 redovisat vår principiella åsikt att organisationen och fördelningen av ansvar i fråga om utlandsundervisningen bör utformas efter mönster av vad som gäller för skolan i Sverige. Förutsättningarna är olika på en väsentlig punkt, nämligen i det avseendet att det organ, som har ansvaret för utlandsundervisningens drift och personal och som på det sättet motsvarar kommunnivån i Sverige, alltid måste ha sitt säte i respektive land.

Samtidigt anser vi att verksamhetens spridning och de lokala enheternas karaktär gör det nödvändigt att utlandsundervisningen har ett centralt organ i Sverige, som kan fungera som länk mellan utlandsskolorna och det svenska skolsamhället, företräda utlandsundervisningen i olika sammanhang, inte minst i förhållande till regering och riksdag, och också svara för information och service av skilda slag både till skolor och huvudmän och till allmänhet och intressenter i utlandsundervisningen. Vi ser det inte som nödvändigt att dessa uppgifter fullgörs av en statlig myndighet. Tvärtom är det enligt vår uppfattning en fördel att, på samma sätt som för skolan i allmänhet, de statliga myndighetsinsatserna koncentreras till tillsyn, uppföljning och utvärdering. I detta avseende bör utlandsskolorna, som vi tar upp i avsnitt 6.3.11, behandlas på i princip samma sätt som kommunala och fristående skolor i Sverige.

Vi har i våra överväganden inspirerats av den ordning som skapades 1991 för folkbildningens del i samband med att Skolöverstyrelsen avvecklades och regelsystemet i stort förenklades drastiskt. En av folkhögskolornas och studieförbundens centrala organisationer bildad ideell förening, Folkbildningsrådet, anförtroddes då fördelningen av statsbidrag och andra samordnande uppgifter för folkbildningsområdet, detta inom ramen för en mera principiell och övergripande statlig reglering av folkbildningens uppgifter och organisation. Vi anser att mycket talar för en liknande lösning inom utlandsundervisningens område. Den skulle då innebära att enskilda intressenter i utlandsundervisningen bildade en förening, som förklarade sig beredd att ta på sig statsbidragsfördelning och övriga berörda uppgifter.

Barn till anställda i SAF-an slutna företag utgör en väsentlig del av utlandsskolornas elevunderlag (jfr avsnitt 6.3.1). Andra viktiga föräldrakategorier i sammanhanget är missionärer, företrädna

av Svenska Missionsrådet, samt SIDA- och UD-anställda. Också andra, som bedriver eller företräder utlandsverksamhet, är intressenter i utlandsundervisningen, liksom föreningar som främjar utlandssvenska intressen, såsom Föreningen för Svenskar i Världen och Riksföreningen Sverigekontakt. Vi bedömer efter diskussioner med ett antal av dessa intressenter att det finns förutsättningar för att bilda en ideell förening för det nämnda ändamålet. Vi använder för denna förening arbetsnamnet Föreningen för Utlandsundervisning (FFU).

Formellt är det bara enskilda juridiska personer som kan bilda föreningen, men överenskommelse bör kunna träffas om att föreningens styrelse skall innehålla också företrädare för berörda statliga intressenter. I styrelsen kan också med fördel ingå personer som - utan att vara knutna till någon direkt berörd organisation - bedöms kunna vara värdefulla när det gäller att hävda utlandsundervisningens intressen i förhållande till statsmakter och utbildningsmyndigheter liksom i samhälls- och arbetslivet i stort.

Vissa uppgifter, som innefattar myndighetsutövning, måste genom lag överlåtas till FFU. Föreningens uppgifter bör sammanfattningsvis vara följande:

att inom ramen för regeringens föreskrifter besluta om statsbidrag till huvudmän för utlandsundervisning och, i fråga om utlandssvenska elever, till kommuner och landsting i Sverige,

att verka för att den verksamhet, som stöds med statsbidrag, bedrivs enligt gällande föreskrifter,

att varje år göra en anslagsframställning för sitt område,

att ge Statens skolverk det underlag som verket behöver för sin uppföljning och utvärdering,

att informera utlandsskolor och huvudmän om beslut och förhållanden i Sverige, som är av betydelse för utlandsundervisningen, och i övrigt främja och stödja deras verksamhet samt, slutligen,

att ge råd och upplysningar om utlandsundervisningen och möjligheterna till sådan undervisning, m.m.

När det gäller information vill vi peka på ett område, där vi under vårt arbete sett ett klart behov av insatser och där FFU bör kunna fylla en viktig länkfunktion till utlandsskolorna och deras elever, nämligen studie- och yrkesinformation rörande utbildning och arbetsliv i Sverige. Vi vill också erinra om vad vi sagt i avsnitt 6.3.5 punkt G om medverkan från FFU:s sida i en eventuell ny pensionsordning för lärare vid utlandsskolorna.

Ett särskilt statsbidrag bör enligt vår uppfattning utgå till FFU för de uppgifter som föreningen fullgör. Det blir en angelägenhet för föreningen själv att besluta om hur kanslifunktionerna skall organiseras. En möjlighet är att föreningen administrativt "köper in sig" hos någon av de berörda organisationerna. Vi räknar preliminärt - utifrån hittillsvarande resurser på verksamhetsnivå och med beaktande av den ambitionshöjning som ligger i våra förslag -

6.3.11 Tillsyn och utveckling

Vårt förslag: Statens skolverk har tillsyn över samt svarar för uppföljning och utvärdering av utlandsundervisningen. Utlandsskolorna skall vara skyldiga att lämna det underlag som Skolverket behöver för dessa ändamål.

Utlandsskolorna omfattas av Skolverkets ansvar för nationell skolutveckling. De medel som Skolverket disponerar för lärarfortbildning skall kunna tas i anspråk också för insatser som avser utlandsskolorna.

Skälen för vårt förslag: Statens skolverk bör för statens räkning ha insyn i utlandsundervisningen och tillse att den bedrivs enligt uppställda mål, riktlinjer och regler. Skolverkets roll i förhållande till utlandsskolorna bör i princip inte skilja sig från verkets roll i förhållande till de kommunala och fristående skolorna.

Mot den angivna bakgrunden är det logiskt att utlandsskolorna åläggs att – på samma sätt som numera gäller för de fristående skolorna – medverka i och lämna underlag för uppföljnings- och utvärderingsinsatser från Skolverkets sida. Detta bör i praktiken främst gälla innehållsliga och pedagogiska frågor. Kvantitativa data av olika slag bör i princip kunna levereras till Skolverket av FFU (jfr avsnitt 6.3.10).

Såväl tidigare Skolöverstyrelsens som numera Skolverkets befattning med utlandsskolorna har varit väsentligen administrativ. För att utlandsskolorna skall kunna hävdas vara inte bara formellt utan också reellt jämförbara och likvärdiga med de svenska skolorna måste Skolverket ägna uppmärksamhet åt undervisningens innehåll och kvalitet också när det gäller utvecklingsinsatser. Det är vidare väsentligt att de erfarenheter som görs vid utlandsskolorna beaktas och nyttiggörs i utvecklingen av den svenska skolan i stort. Vi har erfarit att Skolverket planerar att öka sitt engagemang i fråga om utlandsskolorna i dessa avseenden.

Det är också enligt vår mening naturligt att den viktiga del av skolutvecklingen, som lärarfortbildningen utgör, organiseras på i princip samma sätt för utlandsskolorna som för det kommunala skolväsendet. I de föreslagna schablonbidragen för utlandsskolorna innefattas motsvarigheten till kommunernas medel för lokal skolutveckling. De medel som staten genom Skolverket anvisar för fortbildning bör då även kunna tas i anspråk för personal vid utlandsskolorna.

7.1 Internationell studentexamen - International Baccalaureate (IB)

Vårt förslag: För att anordna studier som leder fram till den internationella studentexamen (IB) skall en kommun i fortsättningen endast behöva ha ett godkännande av International Baccalaureate Organisation (IBO) i Genève.

Skälen för vårt förslag: IB-organisationen har medlemsskolor över större delen av världen, och IB-examen ger behörighet till universitet och högskolor i ett femtiotal länder, däribland Sverige. Utbildningen, som har engelska som undervisningsspråk, har höga studiemål och ställer krav på god studiemotivation. Studierna avslutas med skriftliga och muntliga tentamina, organiserade av IBO, som också utvärderar studierna och sätter slutbetyg. IB-examen kan i dag avläggas på tre ställen i landet - Göteborg, Sigtuna och Stockholm. I samtliga dessa fall har statsmakterna tagit ställning i budgetsammanhang.

Vi har haft i uppdrag att pröva om några förändringar behöver föreslås som kan ytterligare förbättra verksamheten med IB.

Verksamheten har nu bedrivits i Sverige under ett antal år och synes ha väl funnit sin form i sin "svenska" tappning, som innebär att de normalt tvååriga IB-studierna med bl.a. vissa förberedande inslag läggs ut över tre år.

Vi anser det, mot bakgrund av den nya treåriga gymnasieskolan och det ökande intresset för internationell utbildning, naturligt att likställa IB-studierna med de nya nationella gymnasieprogrammen. Vi föreslår alltså att detta internationella studieprogram skall få betraktas som ett reguljärt alternativ i gymnasieskolan. Med detta vinnas den administrativa fördelen att etablering av en IB-utbildning i en kommun inte behöver behandlas annorlunda än inrättande av ett program eller en gren i gymnasieskolan.

Kommunerna bör således inte längre, lika litet som för andra utbildningar, behöva ansöka hos någon statlig myndighet om att få anordna IB-utbildning. Den kommun som väljer att erbjuda IB-utbildning som ett alternativ inom sitt gymnasiala utbud måste givetvis förhandla om detta med IBO i Genève. Däremot finns det inget skäl för staten att medverka i särskild ordning vare sig studieorganisations- eller ekonomiskt. Med likställandet av IB-utbildningen med program och linjer blir betalningsansvaret detsamma för kommunen. Lika naturligt är det att staten fortsatt

7.2 Undervisning i olika ämnen på främmande språk - s.k. bilingual education

Vårt förslag: Kommunala initiativ till att bedriva undervisning på annat språk än svenska bör stödjas av staten med 1,5 milj.kr. för direkt riktade insatser för fortbildning av lärare.

Skälen för vårt förslag: Den nyss behandlade IB-utbildningen bedrivs som nämndes på engelska. Även på andra håll förekommer det att man undervisar på engelska i alla eller vissa ämnen på en linje. Detta sätt att använda främmande språk som ett instrument för undervisning i ämnen ser vi som ett värdefullt exempel på en praktisk internationalisering av den svenska gymnasieskolan.

Inför den ökande rörlighet för elever vi ser framför oss blir också undervisning på engelska inte bara ett medel för svenska elever som senare vill studera eller arbeta utomlands. Den blir också ett medel att erbjuda utbildning i Sverige för ungdomar som vill förlägga någon del av sina studier hit. Även om vi alltid torde få räkna med ett större utflöde än inflöde av elever, måste vi dock pröva att göra vad som går för att uppnå något av den reciprocitet som är en grund bl.a. för EG:s olika utbildningsprogram. Det är också värt att notera att bilingual education är ett av de prioriterade områdena i Europarådets pågående stora språkprojekt, i vilket Sverige tar en aktiv del.

Vi har genom Skolverkets fältorganisation fått veta att det ännu - förutom de tre IB-gymnasierna - bara finns ett knappt tiotal skolor med undervisning på engelska, därtill normalt endast i något eller några ämnen. Verksamheten har fått lika många utformningar som antalet skolor. På någon skola kan man pröva bilingual education i en klass i tre ämnen i en årskurs, på en annan i ett ämne under alla tre åren osv. Redovisningen anger dock samtidigt glädjande nog ett ökande intresse för bilingual education, så till vida att ett antal skolor anmält sin avsikt att starta verksamhet från läsåret 1993/94. I den kartläggning vi fått ta del av nämns ett enda försök med annat språk än engelska - nämligen med tyska.

Vi finner ansatsen att starta med endast något eller några ämnen klart lovvärd, eftersom en sådan verksamhet småningom kan byggas ut med större ambition, allteftersom man ser att de lokala förhållandena tillåter. Vi har också uppfattat att man på sina ställen prövar sig fram i delar av ämnen under en enstaka årskurs, när ett visst moment eller t.ex. ett historiskt dokument behandlas. Redan denna mer anspråkslösa ansats har, som vi ser det, ett givet värde.

I vårt uppdrag ingår också att föreslå åtgärder för att öka möjligheterna till att bedriva denna verksamhet, som nämnts om möjligt även på annat språk än engelska.

Sedan 1988 lämnas inom ramen för - de av Svenska institutet disponerade s.k. lärarstipendierna (se avsnitt 3.4.3) - ett direkt stöd till kommuner för fortbildning av lärare för att undervisa på engelska. Vi har vid vår genomgång av denna verksamhet funnit att de skolor, som fått särskilt stöd för att komma i gång med bilingual education, också lyckats med detta och i några fall också kunnat utvidga verksamheten.

Vi ser det därför som naturligt att fortsätta med den riktade insatsen i form av ett särskilt stöd till kommuner som själva är beredda att prioritera fortbildning för att bedriva bilingual education. Vi föreslår i avsnitt 3.4.3 en sammanslagning och total ökning av de statliga stipendierna m.m. för lärare m.fl. till 15 milj. kr. Eftersom s.k. bilingual education hittills fått 10 % av de nämnda tillgängliga stipendiemedlen, synes det oss rimligt att, föreslå att, åtminstone över den närmaste femårsperioden, 1,5 milj. kr. avsätts för direkt statligt stöd med 50 % till kommuner, som vill prioritera fortbildning med det här beskrivna syftet.

7.3 Insatser för barn och ungdomar som skaffat sig färdighet i främmande språk utomlands

Vårt förslag: I förordningarna för grundskolan och gymnasieskolan införs bestämmelser om att språkundervisningen så långt det är möjligt skall organiseras så att hemvändande elevers språkfärdigheter tas tillvara och utvecklas från den nivå de har när eleverna inträder i den svenska skolan.

Skälen för vårt förslag: Med en ökande internationalisering kommer alltfler barn och ungdomar att under vistelser med föräldrar utomlands få möjlighet att lära sig ett främmande språk. En sådan språkfärdighet, som förvärvas på plats, kommer att ha ett särskilt värde för både individen och det samhälle han eller hon skall verka i. Det är därför viktigt att tillfälle ges att underhålla och vidareutveckla en språkfärdighet som förvärvats "på köpet" vid en utlandsvistelse, t.ex. med föräldrar som haft utlandstjänst. Vi har enligt våra direktiv övervägt hur särskilda insatser av skolan på detta område skulle kunna utformas.

Vi vill härvid ta vår utgångspunkt i våra förslag i kapitel 4 om en strävan från skolans sida att tillgodoräkna utlandsstudier, där så är möjligt, och också så långt möjligt organisera studierna individuellt för den elev som t.ex. studerat utomlands under ett år.

Vi måste samtidigt vara helt medvetna om att en elev, som t.ex. lärt sig franska efter att ha varit med utlandsstationerade föräldrar i Paris i fem år, kan vilja tentera av ämnet för att minska

sin studiebörd och få mer tid för att koncentrera sig på andra och nya ämnen. För en elev som så önskar är särskild prövning i det aktuella språket redan i dag den vanliga lösningen. Våra förslag i kapitel 4 utgår från denna praxis, som tänks kunna bli tillämpad på även andra ämnen än språk.

Dock är det alltså egentligen det motsatta som borde gälla, utifrån vad vi inledningsvis sade om värdet av att underhålla och om möjligt förstärka en språkfärdighet som förvärvats utomlands. Till det värde detta har för individen kommer också att en elev med goda kunskaper i ett språk och om det aktuella landets realia och kultur kan tillföra mycket till den reguljära undervisningen i språket. Detta gäller såväl grundskole- som gymnasienivå.

Det synes oss emellertid lika omöjligt att föreslå konkreta föreskrifter när det gäller stöd till elever i de fall de vill behålla och fördjupa sina färdigheter i ett ämne som för de fall de vill tillgodoräkna och lämna ett ämne. Vi vill dock även här understryka hur viktigt vi anser det vara att statsmakterna uttrycker sin vilja att skolorna, i princip skolledningarna, prövar de stödmöjligheter som kan finnas i varje enskilt fall, då en elev vill få hjälp med att bevara och utveckla en språkfärdighet som, kanske under en längre tid, har förvärvats på plats. Inriktningen bör vara att ta till vara och utveckla språkfärdigheten från den nivå eleven har vid inträdet i den svenska skolan. Bestämmelser av detta slag bör införas i förordningarna för både grundskola och gymnasieskola.

Konkreta instrument för att stödja eleverna ser vi t.ex. i prioritering vid schemalaggnngen, i det utrymme för individuella val som redan beslutats för den nya gymnasieskolan och som också är att vänta för grundskolan samt i en samverkan med den kommunala vuxenutbildningens språkundervisning. Även hemspråkundervisningen bör i vissa fall kunna användas för att ge det stöd som kan behövas. På skolor, som har s.k. dubbelt timtal i språk, kan detta vara ett utmärkt instrument för att tillgodose hemvändande elever med en redan avancerad språkfärdighet.

Ett viktigt incitament för att elever skall vilja fortsätta mot högre nivåer i språkfärdighet, trots att de redan klarat av vad skolan egentligen kräver, är givetvis att den högre kompetensen kan dokumenteras på ett påtagligt sätt. Med ett målrelaterat betygssystem bör förutsättningar finnas att på ett rättvist sätt beskriva och även premiera en sådan högre kompetens. Om detta blir möjligt, kommer förhoppningsvis ett större antal elever att välja att fortsätta sina språkstudier och därigenom också bli den goda resurs för undervisningen i stort som vi nyss beskrivit.

Vi vill i detta sammanhang tillägga att särskilda insatser, anpassade till enskilda hemvändande elevers behov och förutsättningar, också kan vara motiverade när det gäller ämnet svenska.

Vi uppskattar merkostnaderna som följd av våra förslag, summerade kapitelvis, enligt följande.

Kap. 3	Stöd till projekt som integrerar internationella kontakter i undervisningen	15,0 Mkr.
	Centrum till stöd för internationella skolkontakter	2,0 Mkr.
	Stöd till kommuner som tar emot "gästelever"	5,0 Mkr.
	Stipendier för lärares m.fl. internationella kontakter	11,5 Mkr.
	(därav för "bilingual education" 1,5 Mkr.)	
Kap. 5	Studiehjälp för utlandsstudier	86,0 Mkr.
Kap. 6	Ökat stöd till utlandsundervisningen	23,0 Mkr.
	Bidrag till Föreningen för Utlandsundervisning (FFU)	1,5 Mkr.
	S:a	144,0 Mkr.

Huvuddelen av dessa kostnader - för studiehjälp för utlandsstudier och för ökat stöd till utlandsskolorna - avser ambitionshöjningar i fråga om svenska barns och ungdomars möjligheter till studier utanför Sverige. Vi har i kapitel 2 pekat på de psykologiska olägenherna av att finansiera reformer i dessa avseenden genom omprioriteringar inom de närmast berörda anslagen, dvs. för skolan respektive studiehjälpen i Sverige. Vi hävdar att våra förslag här måste ses som led i det svenska samhällets anpassning till en mera internationellt präglad omgivning och att därför prioriteringarna måste göras och finansieringsfrågorna lösas i ett vidare perspektiv än det som vi har möjlighet att anlägga.

På en punkt, nämligen i fråga om bidrag till FFU, är det i princip fråga om en överföring av uppgifter - om än med en radikal förändring av inriktningen - från Statens skolverk till den nya föreningen. Samtidigt räknar vi dock med ett ökat engagemang från Skolverkets sida i utlandsskolorna i andra avseenden. Vi har inte funnit det möjligt att inom ramen för vårt arbete göra någon slutlig bedömning av hur mycket av de för FFU erforderliga resurserna som bör finansieras genom överföring från Skolverkets anslag.

Övriga kostnader avser reformer i fråga om den svenska skolans och dess lärares och elevers utbytes- och kontaktverksamhet. Här kan man i och för sig hävda att det finns större skäl att finansiera reformer inom skolbudgetens ram. Men samtidigt finns det enligt vår mening skäl att se dessa förslag och de nyss nämnda reformförslagen som en helhet och att ta ställning till denna hel-

Vi väljer mot den här bakgrunden att presentera våra förslag som ett program för åtgärder, som det enligt vår mening är angeläget att förverkliga så snart det finns ekonomiska förutsättningar. Det är vår förhoppning att de förslag vi för fram skall bedömas som så angelägna att finansieringen skall kunna lösas redan i budgetarbetet för budgetåret 1993/94. Om denna förhoppning infrias, bör våra förslag - efter proposition i början av 1993 och riksdagsbeslut under våren - i princip kunna genomföras den 1 juli 1993. På några punkter måste dock här reservationer göras.

När ett centrum till stöd för skolans internationella kontakter kan inrättas, beror enligt vårt förslag på resultatet av ett utredningsarbete om ansvarsfördelningen mellan ett antal centrala verk m.m., som ännu inte har påbörjats. Det är därför svårt att nu bedöma förutsättningarna för förverkligande av förslaget. Om det inte skulle vara möjligt att etablera centret redan vid början av budgetåret 1993/94, bör det kunna ske senare under budgetåret.

Behovet av särskilda medel till kommuner för "gästeelever" blir givetvis beroende av i vilken takt utbyten m.m. kommer till stånd, som statsmakterna vill understödja på detta sätt.

I avsnitt 5.3.2 har vi redovisat de antaganden som ligger till grund för vår beräkning av behovet av medel för studiehjälp för utlandsstudier. Efterfrågan på sådant studiestöd kommer, också den, att vara beroende bl.a. av utvecklingen av utbytesprogram och andra anordningar, som ger förutsättningar för eller underlättar gymnasiala studier i andra länder.

För det nya systemet för utlandsundervisningen, slutligen, måste man räkna med ett successivt genomförande.

Som framgår av förordningsförslaget (bilaga 7) bör de nya reglerna kunna träda i kraft den 1 juli 1993. Däremot är det inte realistiskt att räkna med att medel till den verksamhet, som skall bedrivas under budgetåret/bidragsåret 1993/94, skall kunna fördelas enligt de nya principerna. Därtill blir planerings- och förberedelse-tiden alltför kort. För den verksamheten måste alltså, som framgår av punkten 3 i slutet av förordningsförslaget, resurser tilldelas enligt det nuvarande statsbidragssystemet. Beroende på statsmakternas ställningstaganden till resurserna för utlandsundervisningen får eventuellt modifieringar göras i de gällande bestämmelserna.

Enligt vårt förslag skall statsbidrag för grundskole- och gymnasieundervisning vid utlandsskolorna beräknas på grundval av det genomsnittliga antalet - enligt de nya reglerna "behöriga" - elever under de tre närmast föregående åren. Det innebär att denna föreskrift inte kan tillämpas fullt ut förrän det nya systemet har tillämpats i tre år, dvs. inför budgetåret/bidragsåret 1997/98. Som framgår av punkten 4 i slutet av förordningsförslaget måste därför särskilda övergångsbestämmelser gälla de närmaste åren.

Kommittédirektiv

Dir. 1991:62

Tillkallande av en särskild utredare för vissa frågor om skolans internationalisering m.m.

Dir 1991:62

Beslut vid regeringsammansammanträde 1991-07-25
Statsrådet Persson anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en särskild utredare tillkallas för att utreda vissa frågor om skolans internationalisering och internationella kontakter och om undervisningen av svenska barn och ungdomar i andra länder.

Rörlighet och utbyte

Sveriges ökande beroende av omvärlden och våra ambitioner i förhållande till det västeuropeiska integrationsarbetet kommer att påverka utvecklingen av skola och utbildning. I direktiven till läroplanskommittén (dir. 1991:9) har jag angivit internationaliseringen som ett av de speciella områden som kommittén bör uppmärksamma. Därvid framhålls särskilt vikten av såväl ökade kunskaper om internationella och globala förhållanden som förbättrade språkkunskaper.

Genom läroplanskommitténs arbete och det kommande kursplanarbetet inom statens skolverk skall det bli möjligt att tillgoda behovet av internationalisering av skolan vad gäller utbildningens mål och innehåll samt riktlinjer för undervisningen.

Det finns emellertid också andra väsentliga aspekter. Jag syftar då på olika åtgärder som främjar och underlättar rörlighet och utbyte mellan Sverige och andra länder inom skolans område. Vidare har jag i årets budgetproposition (bil. 10 s. 98) anmält min avsikt att föreslå regeringen att tillkalla en särskild utredare för att se över formerna för svensk undervisning i utlandet.

Elev- och lärarkontakter

Direkta personliga kontakter med andra länder och deras skolsystem är viktiga för att främja elevers, lärares och skolledares internationella medvetenhet och förståelse. Det kan gälla allt från kortare studiebesök till längre perioder av deltagande i undervisning eller tjänstgöring som lärare. Sådana kontakter kan äga rum som en del av den reguljära skolverksamheten i kommunerna, men också individuellt, oftast inom ramen för internationella eller bilaterala utbytesprogram. Sedan några år har särskilda medel anslagits för stipendier till lärare i detta syfte.

Också kontakter i form av t.ex. brev är självfallet av betydelse i sammanhanget. Särskilt bör uppmärksammas de vidgade möjligheter till kontakter mellan skolor i olika länder som datortekniken har öppnat.

★ Elever

Stöd till elev- och lärarutbyte har hög prioritet inom EG när det gäller åtgärder inom utbildningsområdet för att främja ett rörligt Europa. Vidare kan nämnas att utrikesdepartementet och SIDA har utarbetat riktlinjer för s.k. syskonskoleverksamhet och driver viss seminarieverksamhet på detta område.

Inom Norden har sedan några år det mesta av ekonomiska och juridiska hinder undanröjts för ett nordiskt elevutbyte. Vidare har det s.k. Nordplusprogrammet i Nordiska ministerrådets regi förbättrat möjligheterna för elever på gymnasial nivå att förlägga en del av sin utbildning till en skola i ett annat nordiskt land. En nordisk överenskommelse om möjlighet till gymnasiestudier i annat nordiskt land väntas bli ratificerad under hösten 1991.

I prop. 1990/91:78 om internationellt ungdomsutbyte anförde statsrådet Wallström (s. 7) att skolan spelar en viktig roll för att nå de ungdomar som i dag inte deltar i något utbyte. Kommuner kan som ansvariga för skolan t.ex. initiera ungdomsverksamhet med utgångspunkt i vänortsutbyte. Många kommuner har redan engagerat sig och sina skolor i verksamhet av detta slag. Särskilda insatser kan emellertid vara motiverade för att ytterligare stimulera elevutbyte. De pågående förhandlingarna om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) kan komma att öppna möjligheten för svensk medverkan i bl.a. utbytesprogram inom EG för elever i gymnasieskolan, på samma sätt som nyligen beslutats i fråga om det s.k. ERASMUS-programmet för studerande i högskolan.

Utredaren bör mot denna bakgrund överväga hur ett statligt stöd till elevutbyte skulle kunna utformas och härvid hålla sig underrättad om de nyss nämnda förhandlingarna och deras konsekvenser. En utgångspunkt för statligt stöd bör i fråga om utbyte inom ramen för skolans verksamhet vara att medel ställs till förfogande endast om respektive kommun tillskjuter medel i minst motsvarande omfattning. Möjligheterna bör också prövas att underlätta för elever att på egen hand studera i andra länder.

Flera skolor har med datorteknikens hjälp etablerat kontakter med skolor i andra länder. Utredaren bör överväga om det behövs några åtgärder från statens sida för att underlätta sådana kontakter som kan beröra betydligt fler elever än reseutbytet. Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte har fått i uppdrag att utveckla ett datoriserat informationssystem om ungdomsutbyte.

★ Lärare

Vad gäller lärare disponerar i dag Svenska institutet vissa medel för stipendier för vistelser i annat land. Vidare förekommer inom Nordplusprogrammet ett lärarutbyte mellan de nordiska länderna. SIDA har sedan 1968 givit stöd till fortbildningsseminarier för lärare, också innefattande fältstudier i andra länder.

Utredaren bör överväga behovet av ytterligare statliga insatser vad gäller lärarutbyte, lärares kontakter med andra länder samt lärarfortbildning, t.ex. i form av internationella workshops och Europarådets teacher bursary schemes. Härvidlag bör också utvecklingen inom EG följas. Därvid bör beaktas sambandet mellan sådana insatser och de stipendier för individuellt motiverad lärarfortbildning, om vilka riksdagen beslutat utifrån förslag i årets budgetproposition under anslaget B 6. Fortbildning m.m.

Studiestöd för studier utomlands

För studier utomlands, som är en del av den reguljära svenska utbildningen, lämnas självfallet studiestöd i vanlig ordning. Enligt min mening är det naturligt att detsamma gäller för elever som deltar i internationella utbytesprogram som är godkända av statsmakterna. Det finns emellertid anledning att ta fasta på enskilda ungdomars intresse för att tillbringa studieperioder utomlands också i övrigt. Därför bör övervägas en vidgad rätt till studiestöd för gymnasiala studier utomlands, i linje med vad riksdagen tidigare beslutat om studiemedel för högskolestudier i annat land.

Som statsrådet Wallström redovisat i propositionen om ungdomsutbyte (s. 14) har riksdagen flera gånger varit positiv till att den som studerar ett år utomlands på gymnasienivå skulle få behålla sitt studiebidrag, men samtidigt delat regeringens uppfatt-

ning att det saknats statsfinansiella förutsättningar för att genomföra förslag från centrala studiestödsnämnden. Riksdagen har också uttalat att det borde vara möjligt att ytterligare överväga frågan inom ramen för budgetdirektiven till nämnden om att prioritera förändringar av studiehjälpsystemet. I avvaktan på nämndens kommande anslagsframställning har regeringen därför inte lagt fram något förslag om hur studerandeutbytet kan underlättas i detta avseende.

Jag har erfarit att centrala studiestödsnämnden kommer att redovisa vissa förslag i frågan i höstens anslagsframställning. Utifrån dessa förslag kan det bli aktuellt att återkomma till regeringen med förslag till tilläggsdirektiv till utredaren.

Tillgodoräknande av utländsk utbildning

Det ökade utrymme för individuella val som gymnasieskolan får enligt riksdagsbeslutet med anledning av prop. 1990/91:85, den s.k. kunskapspropositionen, ger i sig bättre förutsättningar än i dag att inordna begränsade perioder av studier i ett annat land i den reguljära studiegången. Det är emellertid önskvärt att också längre studieperioder utomlands, då så är möjligt, kan få tillgodoräknas som en del av en svensk gymnasieutbildning. Utredaren bör pröva om det behövs några särskilda föreskrifter om tillgodoräknande av utländsk utbildning på gymnasial nivå och i så fall utarbeta förslag till sådana föreskrifter.

I detta sammanhang bör utredaren hålla kontakt med universitets- och högskoleämbetet och med riksrevisionsverket och det arbete som verket bedriver med anledning av regeringens uppdrag den 2 maj 1991 att se över verksamheten med bedömning, värdering och prövning av utländska utbildningar, examina och yrkeskunskaper.

Svensk undervisning utomlands, m.m.

För att främja Sveriges samspel och förbindelser med olika delar av världen och för att underlätta rekrytering av svenskar till arbetsuppgifter i andra länder måste svenska barn och ungdomar i andra länder kunna få undervisning motsvarande den svenska skolans. Detta måste beaktas i perspektivet såväl av en ökad rörlighet inom den europeiska gemenskapen som av ett vidgat globalt samarbete där olika delar av svenskt samhällsliv engageras.

För utlandssvenskars barn anordnas i utlandet statsunderstödd undervisning i svensk grundskola (utlandsskola) och i internationell skola samt korrespondensundervisning och kompletterande svensk undervisning. Statsbidrag till utlandsskolorna lämnas som bidrag till kostnader för lärarlöner med belopp, som i princip

motsvarar lönen för motsvarande lärartjänst vid svensk grundskola, samt till kompletterande undervisningstimmar. Bidrag till lokaler lämnas med 60 % av årskostnaden för nödvändiga undervisningslokaler. Statsbidrag som särskilt driftbidrag lämnas med 16 % av lönekostnader och vissa pensionskostnader. Vidare lämnas statsbidrag till korrespondensundervisning, kompletterande svensk undervisning och svensk undervisning vid internationell skola.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har år 1989 redovisat dels en översyn av undervisningen på högstadienivå vid de svenska utlandsskolorna, dels en analys av kostnadsutvecklingen för korrespondensundervisningen vid utlandsskolorna.

Antalet utlandsskolor är f.n. 42, antalet elever ca 1 150 och antalet lärare knappt 100.

Utredaren bör, i kontakt med företrädare för berörda delar av det svenska arbetslivet, bilda sig en uppfattning om hur behovet av svensk utlandsundervisning på både grundskole- och gymnasienivå kommer att utvecklas långsiktigt och vilka förändringar i verksamhetens totala volym detta kan leda till. I sammanhanget måste vägas in det intresse svenska familjer utomlands kan ha av att hellre utnyttja internationella skolor, ett kanske mera internationaliserat skolsystem i värdlandet eller internatskolor i Sverige.

Mot denna bakgrund bör utredaren lägga fram förslag om omfattning, inriktning och former för den svenska utlandsundervisningen samt om utformningen av det statliga stödet till verksamheten. I fråga om undervisning som för närvarande anordnas per korrespondens med material från Hermods bör utredaren samråda med den särskilde utredaren (dir. 1991:47) med uppdrag att genomföra en förstudie av utvecklingen inom distansutbildningsområdet.

När det gäller finansiering bör utredaren överväga former för att engagera de delar av samhälls- och arbetslivet som på grund av sitt ansvar för personalrekrytering till utlandsförlagd verksamhet har ett särskilt intresse av insatser inom området. Som anfördes i den senaste budgetpropositionen (prop. 1990/91:100 bil. 10) bör också samverkan med ett eller flera andra nordiska länder prövas.

Frågor om utlandsundervisningen handhas fr.o.m. den 1 juli 1991 av statens skolverk. Såsom anförts i olika sammanhang är det angeläget att verkets arbete kan koncentreras på huvuduppgifterna - skolutveckling och utvärdering. När det gäller utvärdering bör självklart utlandsundervisningen, som en del av de samlade offentliga utbildningsinsatserna för svenska barn och ungdomar, ingå i skolverkets ansvarsområde. Däremot är det angeläget att avlasta verket de administrativa uppgifterna i sammanhanget.

Samtidigt behövs enligt min bedömning även fortsättningsvis ett nationellt organ som kan dels hantera bidragen till utlandsundervisningen, dels också svara för information till allmänheten om utlandssvenska barns studiemöjligheter m.m. Särskilt om fi-

nansiering också från enskilda källor blir aktuell, kan en väg vara att skapa en särskild juridisk person, t.ex. en stiftelse, för ändamålet. Ett annat alternativ kan vara att anknyta till Svenska institutet. Detta kan vara motiverat bl.a. i det fall att också mera allmänna uppgifter i fråga om information om och kontakter med det svenska utbildningsväsendet knyts till utlandsskolverksamheten, något som enligt min mening bör övervägas.

Utredaren bör lägga fram förslag om hur de centrala uppgifterna för utlandsundervisningen skall fullgöras och härvid vara oförhindrad att pröva även andra än de nämnda alternativen.

Undervisning i Sverige ledande till internationell examen, m.m.

Den internationella studentexamen, International Baccalaureate (IB) kan i dag avläggas på tre ställen i landet, Göteborg, Sigtuna och Stockholm. Utredaren bör uppmärksamma även denna studieform och pröva om några förändringar behöver föreslås som kan ytterligare förbättra denna verksamhet.

Även på andra håll förekommer det att man undervisar på engelska i alla eller vissa ämnen på en linje. I den tidigare nämnda s.k. kunskapspropositionen (prop. 1990/91:85) har sådana projekt tagits upp som värdefulla exempel på en praktisk internationalisering av den svenska gymnasieskolan. Det förordas också att projekt av detta slag prioriteras i fråga om lärarfortbildning.

Utredaren bör redovisa en samlad bild av denna s.k. bilingual education, om möjligt även på andra språk än engelska, som för närvarande erbjuds i den svenska gymnasieskolan. Utredaren bör även föreslå åtgärder för att öka möjligheterna till sådan verksamhet.

I olika sammanhang har påtalats värdet av särskilda insatser för barn och ungdomar som under vistelse utomlands skaffat sig kunskaper i främmande språk och vill underhålla eller förstärka dessa inom den svenska skolans ram. Utredaren bör överväga behovet av och formerna för sådana insatser.

Ramar för utredarens arbete

För utredaren gäller dels regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare (dir. 1984:5) angående utredningsförslagets inriktning och konsekvenser, dels regeringens direktiv till kommittéer och särskilda utredare angående beaktande av EG-aspekter i utredningsverksamhet (dir. 1988:43).

Utredaren bör samråda med berörda myndigheter och organisationer.

Arbetet skall slutföras före utgången av september 1992.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning

att tillkalla en utredare - omfattad av kommittéförordningen (1976:119) - med uppdrag att utreda vissa frågor om skolans internationalisering och internationella kontakter och om undervisningen av svenska barn och ungdomar i andra länder och

att besluta om experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta åttonde huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Utbildningsdepartementet)

Vi vill i denna bilaga redovisa kommunernas engagemang i internationaliseringen av skolan enligt svaren på utredningens enkät till ett urval av landets kommuner.

Större delen av materialet presenterar vi i tabellform, men, eftersom allt inte låter sig inordnas i ett sådant system, har vi också ett avsnitt "Övrigt". Observera att en viss skola kan förekomma både i tabellen och i avsnittet "Övrigt". Vi vill också påpeka att denna sammanställning inte gör anspråk på att vara absolut fullständig.

Som en hjälp att läsa tabellen följer här några kommentarer.

1. Huvudindelningen är gjord efter länder och språk. Allt som t.ex. gäller England eller verksamhet som bedrivs på engelska återfinns under rubriken "England/engelska".

2. Tabellens siffror avser skolor. I regel är det fråga om gymnasieskolor. I de fall det gäller grundskolor anges detta särskilt. Skolor och kontaktpersoner förtecknas efter tabellen. (Skolorna har där av praktiska skäl tagits upp i den ordningsföljd enkätsvaren inkom. De skolor som bara förekommer under rubriken "Övrigt" tas inte upp i denna förteckning.)

3. Vi har skiljt på utbytesresor och studieresor. Under rubriken "Utbytesresor" återfinns skolor som både anordnat resor och tagit emot besök från respektive land. "Studieresor" avser endast resor utan återbesök. Vissa skolor anordnar såväl utbytesresor som studieresor. Både utbytesresor och studieresor avser elever. I de fall lärar- och skolledarutbyte förekommer anges detta särskilt med beteckningen "+ lärare".

4. Kontakter med de baltiska staterna gäller i regel Estland. Om annat land avses, anges detta.

5. Skolor uppförda under rubriken "Brev/video" har normalt brevväxling med skolor i utlandet. Om videoutbyte förekommer, anges detta särskilt.

6. Under rubriken "Dator" återfinns några skolor, som anslutit sig till olika databaser. På motsvarande sätt anges skolor anslutna till det franska Minitel.

BALTIKUM	ENGLAND/ ENGELSKA	FRANKRIKE	ITALIEN	SPANIEN	TYSKLAND/ TYSKA	ÖVRIGA
UTBYTESRESOR						
6 + lärare 7 grh (ty) 9 15 Lettland 19 + lärare i byggtekn. ämn. och skolledn. 20 + lärare och skolledn.	7 grh 8 USA lärare 9 14 grm 15	1 grh + gy 9 12 15 16 26	16	9 22	3 + lärare 4 5 + lärare 7 Estland grh 8 + lärare 12 13 + lärare och skolledn. 15 21 23 grh 24 26 38	5 Ryssland 25 Tjeckosl. 26 Ungern 50-linjen
STUDIERESOR						
10	13 18 England och Kanada 26 27 28 30	1 13 16 17 18 21 turisthotellutb. 24	13 18 21	13 16 28	2 grh 10 yrkesinr 11 13 16 17 18 21 23 grh 27 28 29	26 Ryssland
BREV/VIDEO						
17 brev 32 grh brev 37 brev på eng/ty	7 grh 8 brev och video (USA) 14 grm 33 grh 34 grh 35 gr h + m 36 gr h + m brev och video England och NZ	12 33 grh			12 33 grh	25 brev på engelska med Tjeckoslov.
DATOR						
7 grh AT&T:s skoldatanät			25 videotext		27 Campus 2000,	
30 grh Campus			31 Electronic Mail: Kids 92 åk 8,		1 gr gy 13 15 18	
36 grm datakommunikation med England och Nya Zeeland			I Minitel finns t.ex. praktikplatspool och trainee-erbjudanden			
MINITEL						

- 1 Franska Skolan, Stockholm
Carola Loughran, Tel. 08-20 78 11
- 2 Ryds rektorsområde, Linköping, grh
Elisabeth Odenteg, Tel. 031-20 78 90
- 3 Katedralskolan, Linköping, gy
Gösta Björn, Tel. 013- 20 75 00
- 4 Berzeliusskolan, Linköping, gy
Sonja Eriksson, Tel. 013-20 74 03
- 5 Hedbergsskolan, Sundsvall, gy
Barbro Thurberg, Tel. 060-12 24 34
- 6 Katrinelunds skola, Sundsvall, gy
Jan Kibe, Tel. 060-17 15 55
- 7 Haga ro, Lyckeby skolan, Haninge, grh
Walter Andersson, Tel. 08-776 00 15
- 8 Fredrika Bremerskolan, Haninge, gy
Utbyte med USA:
Benny Regner, Tel. 08-606 77 59
Utbyte med Tyskland:
Anna Gibson, Tel. 08-776 06 89
Utbyte med Estland:
Ulla Bella Larsson, Tel. 08-606 70 00
- 9 Risbergsskolan, Örebro, gy
Anna-Lena Johanson, Tel. 019-21 10 00
- 10 Tullängsskolan, Örebro, gy
Marianne Agrell, Tel. 019-15 46 17
- 11 Gångsätra gymnasieskola, Lidingö
Christina Lundvall, Tel. 08-765 92 00
- 12 Röllingby gymnasium, Österåker
Tel. 0764-810 00
- 13 Malmö, ett antal gymnasieskolor:
Yvonne Andreasson, Tel. 040-34 31 07
- 14 Hässleholm
Arne Brink, Tel. 0451-884 11

- 15 Ebersteinska skolan, Norrköping, gy
Åke Johansson, Tel. 011-15 30 02
- 16 Lundellska skolan, Uppsala, gy
Patrik Rydell, Tel. 018-25 26 10
- 17 Linnéskolan, Uppsala, gy
Tel. 018-27 49 03
- 18 Katedralskolan, Uppsala, gy
Gunnar Salomonsson, Tel. 018-55 00 10
- 19 Bolandsskolan, Uppsala, gy
Anita Stenmark, Tel. 018-27 22 40
- 20 Fyrissskolan, Uppsala, gy
Ove Bergvall, Tel. 018-27 21 30
- 21 Strömstads gymnasieskola
Johannes Törnqvist, Tel. 0526-190 00
- 22 Staffanskolan, Söderhamn, gy
Åke Sundin, Tel. 0270-750 13
- 23 Örgryte, grh
Sture Palmqvist, Tel. 031-85 48 35
- 24 Friaborgsskolan, Simrishamn, gy
Per-Erik Åkesson, Tel. 0414-118 70
- 25 Bräckegymnasiet, Göteborg
Kerstin Linton, Tel. 031-54 01 00
- 26 Burgårdens gymnasium, Göteborg
Margareta Eklund-Jimar, Tel. 031-20 36 07
- 27 Katrinelundsgymnasiet, Göteborg
Per-Olof Jakobsson, Tel. 031-18 33 11
- 28 Kortedalagymnasiet, Göteborg
Marianne Hallin, Tel. 031-32 80 00
- 29 Lundby gymnasium, Göteborg
Stefan Eliasson, Tel. 031-23 19 23
- 30 Önneredsskolan, Göteborg, grh
Tel. 031-49 63 40

- 31 Kärna skola, Linköping, grh
Kent R. Nilsson, Tel. 013-29 90 51
- 32 Tornhagsskolan, Linköping, grh
May Ahlfeldt, Tel. 013-20 79 50
- 33 Ribby ro, Haninge, grh
Kersti Hansell, Tel. 08-606 75 56
- 34 Fredriksdalsskolan, Helsingborg, grh
Göran Sonidsson, Tel. 042-10 77 25
- 35 Alftaskolan, Ovanåker, gr
Inger Engman, Tel. 0271-227 50
- 36 Hultdalsskolan, Norrköping, grh
Rune Bagler, Tel. 011-692 40
- 37 Schillerska gymnasiet, Göteborg
Sandra Björck, Tel. 031-10 15 20
- 38 Rönnowska skolan, Helsingborg, gy
Olof Mathiasson, Tel. 042-10 50 00

SOU 1992: 93
Bilaga 2

Övrigt

Franska skolan, Stockholm: Praktik i Paris, European Youth Parliament, Frankfurt/M. Carola Loughran, 08-20 78 11

Hedbergsskolan, Sundsvall: Treårigt projektarbete avslutas med lägervecka i England. Barbro Thurberg, 060-12 24 34

Katrinelunds skola, Sundsvall: a) Enstaka elever 10 veckors utlandspraktik på Nnv-linjen. Kent Morén, 060-15 98 11, b) Engelskspråkig S-linje. Vathier Karström, 060-12 10 30, direkt: 060-12 13 60

Västermalms skola, Sundsvall: Produktionsteknisk linje 2 veckors lägerskola med företagspraktik i England. Barbro McDonald, 060-19 17 39 (arb.), 060-51 36 51 (hem)

Musikskolan, Haninge: Orkesterutbyte England/USA. Iréne Ohlsson-Blendulf, 08-606 87 45

Risbergsskolan, Örebro: Internationellt miljöläger med Ungern, Polen och Holland. Anna-Lena Johnson, 019-15 45 28

Röllingby gymnasium, Österåker: Undervisning på engelska och tyska i ett antal ämnen, temadag om interkulturell förståelse SOU 1992: 93
Bilaga 2

Kirsebergsskolan, grh, Malmö: Lägerskola i Tyskland. Folke Olsson, 040-34 69 18

Stenkulaskolan, grh, Malmö: Lägerskola i Tyskland. Studierektor, 040-34 67 26

Lindeborgsskolan, grh, Malmö: Lägerskola i England. Birgitta Ringnér, 040-13 70 05

Kroksbäcksskolan, grh, Malmö: Informationsutbyte med Botswana, egentillverkade läromedel på engelska. Ulla-Karin Holgersson, 040-13 21 32

Gymnasiekansliet, Stockholms läns landsting: EG-utbildning, samarbete med bl.a. Irland, Tyskland och Spanien. 10 praktikplatser (vård) i England. Marie Braunerhielm, 08-737 39 63

Alftaskolan, grh, Ovanåker: Projektarbete/utbyte med Ungern i sv, so, en, ty och hk. Inger Engman, 0271-227 50

Hässleholm: Gemensam lärar- och skolledarfortbildning med England i England och Sverige. Arne Brink, 0451-884 11

Matteus ro, grundskola, musikklasser, Norrköping: Körutbyte med olika länder. Birgitta Larsson, 011-15 31 51

Ebersteinska skolan, Norrköping: Utbyte av praktikanter, 4-5 gymnasieelever 6 veckor på sommaren, med Frankrike. Engelskspråkig internationell bygglinje. Åke Johansson, 011-15 30 02

Katedralskolan, Uppsala: Lärarutbyte med Österrike. Gunnar Salomonson, 018-55 00 10

Bolandsskolan, Uppsala: Lärarutbyte med yrkesutbildningsexperten i Tyskland, skolledarutbyte med Österrike. Anita Stenmark, 018-27 22 40

Kungsholmens gymnasium, Stockholm: IB-linje. (International Baccalaurate), engelskspråkig N- och S-linje, 08-653 39 40

Kungsholmens gymnasium/Stockholms musikgymnasium: kör- och orkesterutbyten med flera länder.

Frans Schartaus gymnasium, Stockholm: EG-utbildning inom samhällsprogrammet med franskspråkig/tyskspråkig profil. 4 veck-

ors utlandspraktik. Stig Scholander 08-644 96 10, projektledare
Ingrid Jacobsen-Ahlnäs

SOU 1992: 93
Bilaga 2

Hvitfeldtska gymnasiet, Göteborg: IB-linje (International Baccalaurate). Olof Johnard, 031-81 52 50

Kortedalagymnasiet, Göteborg: 5 elever två veckors studier på industriskola i Tyskland. Marianne Hallin, 031-32 80 00

Redogörelse för enkät till utlandsföräldrar

Urval m.m.:

Tre större kategorier var möjliga att identifiera: anställda i SAF-anslutna företag, i SIDA och i UD. Det finns inte anledning att förmoda att föräldragrupper utanför dessa tre skulle vara så omfattande eller ha så avvikande åsikter att undersökningsresultatet skulle påverkas. Utredningen har fått stöd av ovannämnda myndigheter och organisation vid genomförandet av enkätundersökningen.

Arbetsgivaren har ofta på platsen överlämnat enkäten till dem som skall besvara den och också sett till att svar inkommit. SIDA och UD har också via sina personallängder stämt av inkomna svar och i förekommande fall sänt ut påminnelser. De som valt att inte svara hänvisar till pågående hemresa, personliga förhållanden, pensionering o.d. Enkäten har av misstag tillsänts vissa föräldrar på platser där det saknas svensk utlandsskola. Dessa och andra felsända enkäter har sorterats bort.

Underlaget utgörs av 284 svar från anställda i SAF-anslutna företag, 64 stycken från UD-personal och 125 stycken från SIDA-personal - totalt 473 svar. Utlandsskoleutredningens enkät (se SOU 1977:21), som var utformad på ett likartat sätt, fick 381 svar. Antalet ogiltiga och därför bortsorterade svar uppgår till 24 stycken. Antalet svar är inte liktydigt med antalet barn i skolåldrarna, eftersom vissa föräldrar har två eller flera barn som berörs av enkäten. I det följande är det den faktiska fördelningen av barnen på olika skolformer som redovisas.

Sammanställningen inleds med frågorna 3, 4 och 5 i nämnd ordning. Frågorna 1 och 2 ger ett förklarande underlag till dessa och behandlas därför därefter. Fråga 6 om skolavgifterna har enbart ställts till anställda i SAF-anslutna företag och behandlas för sig. Avslutningsvis görs en jämförelse med resultaten från utlandsskoleutredningen. Frågeformuläret bifogas denna sammanställning.

I genomsnitt väljer 63 % av de berörda utlandsföräldrarna *svenskt lågstadium* för sina barn. Populärast är detta hos dem som är anställda i SAF-anslutna företag, där 86 % valde detta alternativ.

De SIDA-anställda har en något lägre andel - 72 %, medan preferenserna för svenskt lågstadium är lägst hos de UD-anställda - 33 %. Alternativet är *internationell skola*, som 57 % av de UD-anställda, 26 % av SIDA-gruppen och 9 % i SAF-gruppen valde, vilket i genomsnitt blir 31 %. *Inhemsk skola* är ett ovanligt val, men 10 % bland de UD-anställda valde detta. Genomsnittssiffran för samtliga grupper blir knappt 6 %.

Intresset för *svenskt mellanstadium* är lägre. 56 % uppger att de valt denna skolform. UD-kategorin är fortfarande lägst med 16 %, medan SAF- och SIDA-kategorierna har 78 respektive 75 % av sina barn där. I stället väljer 72 % av de UD-anställda *internationell skola*, men enbart 21 % av de SIDA-anställda och 9 % i SAF-gruppen - i genomsnitt 34 %. Denna skolform kompletteras med *kompletterande svensk undervisning*.

Siffrorna för *svenskt högstadium* blir svårare att tolka. Reguljär högstadiundervisning finns enbart på sex platser, men det förekommer även att lärare från låg- och mellanstadiet handleder elever i skolliknande former inom ramen för något som formellt är korrespondensstudier. Dessutom återfinns på vissa platser en variant, där korrespondensstudier bedrivs med viss handledning utan direkt koppling till en skola. Av svaren framgår att alternativen har sammanblandats. Eftersom det är bekant var den reguljära undervisningen bedrivs har svaren från dessa orter skiljts ut och sammanställts. I övrigt redovisas korrespondensalternativen tillsammans.

På platser med reguljärt högstadium väljer knappt 25 % av föräldrarna denna undervisning. SAF-gruppen dominerar följd av de SIDA-anställda. Enbart 4 % av de UD-anställda väljer denna skolform. Korrespondensundervisning i de former som beskrivits ovan väljs i snitt av 16 %, nästan helt SIDA-personal. Korrespondensundervisning *utan* handledning återfinns över huvud taget inte i materialet på platser, där det finns svensk utlandsskola.

I genomsnitt väljer 53 % en *internationell skola* och det är där UD-gruppen som dominerar följd av SAF-gruppen. Resterande 6 procentenheter hänförs sig till *skola i Sverige* och till *inhemsk skola*.

Gymnasieundervisningen består i princip helt av korrespondensstudier - någon reguljär undervisning finns inte för närvarande utom försöksvis i Bryssel. Det är totalt 28 % som följer någon form av gymnasieundervisning. Bryssels andel är hög och utgör 54 % därav. Madrid och Nairobi, som har korrespondensundervisning i gymnasielika former, har tillsammans en andel på 14 %.

Det är de SAF-anställda som i huvudsak utnyttjar denna skolform för sina barn, medan UD- och SIDA-anställda ytterst sporadiskt väljer sådan undervisning. – Endast 9 % väljer alternativet *korrespondensundervisning med viss handledning* och enstaka elev *korrespondensundervisning utan handledning*.

Skola i Sverige tycks däremot vara ett mer aktuellt alternativ. Drygt 24 % placerar sina barn på gymnasieskola i Sverige (främst de SIDA-anställda). De UD-anställda utgör relativt sett den största andelen av dem som placerar sina barn på riksinternatskolorna.

Det populäraste alternativet på gymnasial nivå är emellertid *internationell skola*, som väljs av 39 %, och där dominerar UD-kategorierna. *Inhemsk skola* väljs inte av någon på gymnasial nivå.

Fråga 4 Ange varför Ni valt ovanstående alternativ för respektive barn.

Motiv för val av *svensk skola*, vilket är det dominerande valet för undersökningsgruppen på låg- och mellanstadienivå, är i första hand betydelsen av att få lära sig det svenska språket väl. Många betonar också att detta alternativ är bäst med tanke på återflyttningen till Sverige och svensk skola. Några pekar på det svenska skolkonceptet och det goda rykte som den svenska skolan har. Vidare är skolavgifterna lägre i svensk skola än i en internationell. Svensk skola anses också personligare än de ofta större internationella skolorna. Ett negativt skäl, som ibland framförs, är att det kan råda platsbrist i de internationella skolorna.

Motiv för val av *internationell skola* (vilket är det dominerande på högstadie- och gymnasienivåerna) anges främst vara att det är bäst med tanke på flyttningen mellan olika stationeringsorter. Ofta anges också att undervisningen har hög kvalitet, att det ställs krav och att ordning och uppförande prioriteras högre än i svensk skola.

Inhemsk skola väljs för att barnen skall lära sig det inhemska språket. Ibland talar någon av föräldrarna språket och de vill därför att barnen skall behärska det väl och samtidigt få kännedom om landets kultur och samhällsliv. Ett vanligt skäl till valet av inhemsk skola är, att den ligger närmare bostaden än andra alternativ och att barnen har kamrater i denna skola.

Fråga 5 Oberoende av Ert faktiska val, vilken undervisningsform skulle Ni föredragit på respektive stadium om Ni hade haft möjlighet att välja fritt bland nedanstående (delvis hypotetiska) alternativ?

SOU 1992: 93
Bilaga 3

Alternativet *svenskt lågstadium* väljs av 28 % vid fritt val (mot 63 % i det faktiska valet i fråga 3). *Svenskt lågstadium med internationell inriktning* lockar ytterligare 26 % – sammantaget blir detta 54 % för svensk skola, dvs. 10 % färre väljer svensk skola vid fritt val på detta stadium. *Internationell skola med svenska inslag* väljs av 22 % och *internationell skola med kompletterande svensk undervisning* av 16 %. Alternativen är likartade, varför det finns anledning att se dem sammantagna – 38 %. Intresset för *internationell skola i övrigt* är lågt – enbart 2 %. Olika varianter av *inhemsk skola* lockar endast enstaka personer.

Svenskt mellanstadium väljs av knappt 20 % mot 56 % i fråga 3. Den *internationella inriktningen* väljs också här av ytterligare 26 % – sammantaget 46 % för svenskt alternativ. I fråga 3 väljer 56 % svenskt mellanstadium, dvs. en minskning med 10 %. De *internationella alternativen med svenskt inslag* väljs sammantaget av hela 45 %.

Svenskt högstadium lockar i snitt 7 % – med en *internationell inriktning* ytterligare 24 %, dvs. sammanlagt 31 %. De *internationella alternativen med svenska inslag* blir på högre stadier allt populärare. Hela 58 % anger preferenser för ett sådant alternativ.

Svenskt gymnasium önskas av 8 % – med *internationell inriktning* av ytterligare 20 %. De två *internationella alternativen med svenska inslag* är lika populära som på högstadienivå – 58 %. *Internationell skola i övrigt* uppger 8 % som ett tänkbart alternativ. *Skola i Sverige* anger knappt 5 % som ett aktuellt val.

Fråga 1 Beskriv karaktären av Er utlandsvistelse.

Denna fråga är kopplad till frågorna 4 och 5 och ger bakgrundsvaren på dessa. Den ger således en förklaring till varför olika svar ges. De UD-anställda flyttar från land till land och det ger en förklaring till varför de i första hand väljer internationella skolor. I SIDA- och SAF-grupperna utgörs hälften av anställda som är ute på sin första och kanske enda utlandsvistelse. Valet av svensk skola blir därför mer naturligt. Vistelsen är en "parentes" och man avser att återgå till svensk skola.

De UD-anställda har också längre perioder utomlands (3–6 år), medan den vanligaste kontraktstiden för de övriga två kategorierna är 1–3 år. Det påverkar valet på samma sätt som ovan. De som inom SIDA- och SAF-kategorierna flyttar från land till land väljer emellertid liksom de UD-anställda oftare internationell skola.

Inhemsk skolor väljs företrädesvis av dem som vistas utomlands under längre tid och detsamma gäller för valen av skola i Sverige. Sådan väljs också av dem som har ungdomar som bara har ett eller två års studier kvar i gymnasieskolan.

Fråga 2 Hur har Ni fått information om olika utbildningsalternativ?

Den huvudsakliga informationen om valet av utlandsskola ges av respektive arbetsgivare. Ofta har arbetsgivaren en utbildningskonsulent (motsvarande) som ansvarar för informationen - många gånger i anslutning till en introduktionskurs inför utlandsvistelsen. I andra hand är det arbetskamrater och bekanta som ger sådan information. Cirka en tredjedel hävdar att de inte har fått någon information utan har tvingats att själva söka sig fram på olika vägar, bl.a. genom kontakt med skolöverstyrelsen, Hermods m.fl. Skriftlig information av olika slag har kompletterat bilden.

Det förekommer att kontakt tas direkt med den berörda svenska skolan eller andra skolor i området. En del har valt att kontakta myndigheter i mottagarlandet, eftersom det inte har gått att få relevant information i Sverige. Svenska ambassader och Svenska Kyrkan har också bidragit med information.

Fråga 6 Vad betydde skolavgifterna för Ert val av skola läsåret 1991/92?

Denna fråga har enbart ställts till utlandsstationerad personal i SAF-anslutna företag, eftersom UD och SIDA regelmässigt bekostar eventuella skolavgifter för sina anställdas barn. Av svaren i SAF-gruppen framkommer att avgifterna också här saknar betydelse för valet av skola, eftersom arbetsgivaren nästan uteslutande svarar för dessa. Cirka 10 % uppger dock att skolavgifterna hade marginell betydelse, eftersom de fick stå för en del av kostnaderna själva. Enbart 6 stycken uppger att skolavgifterna var avgörande för valet av skola.

Skolavgifterna varierar mellan 2 000 kronor och 100 000 kronor per läsår. De svenska skolorna har lägst avgifter och de privata och internationella skolorna har högst. De inhemska offentliga skolorna är vanligen kostnadsfria.

Den genomsnittliga avgiften för den enskilde, när arbetsgivaren har betalt sin del, uppgår till mellan 10 och 20 % av elevavgiften. Detta kan komma att ändras 1992, då 50 % av det s.k. lönetillägget kommer att beskattas. På företagarkåll har man redan uppmärksammat detta och planerar någon form av kompensation för att villkoren skall vara desamma för alla som har utlandstjänst.

Vid jämförelse med motsvarande undersökning i slutet av 1970-talet framkommer att likheterna är större än skillnaderna. På några punkter finns det avvikelser. Benägenheten att välja svensk utlandsskola är nu större i SAF- än i SIDA-gruppen. Vidare har UD-kategorin i allt större utsträckning valt internationell skola före svensk utlandsskola. Detta gäller även för de övriga två kategorierna om än i mindre utsträckning. Detta får till resultat att valet av internationell skola kraftigt ökar, från 24 till 39 %. Alternativet inhemsk skola har följdriktigt minskat hos samtliga kategorier.

I den avgörande frågan, om fler eller färre väljer svensk utlandsskola, går det inte att få ett entydigt besked. P.g.a. olikheter i materialet kan den jämförelsen göras på låg-, mellan- och högstadierna (då med förbehållet att det 1977 endast fanns 4 reguljära högstudier). Det visar sig emellertid här att 48 % nu väljer svensk utlandsskola mot 52 % år 1977, vilket således skulle vara en svag minskning.

Vid ett helt fritt val av undervisningstyp i fråga 5 i enkäten får den svenska utlandsskolan stöd på låg- och mellanstadienivå - men inte odelat. Hälften av dem som valt dessa alternativ önskar att undervisningen skall ha en starkare internationell inriktning. Denna tendens blir tydligare på högstadie- och gymnasienivå.

De som faktiskt valt en internationell skola föredrar vid fritt val en internationell skola med olika typer av svenska inslag. Det svenska inslaget i den internationella skolan prioriteras så mycket att alternativet "internationell skola i övrigt" nästan helt faller bort. På högstadie- och gymnasienivå är internationell skola med svenska inslag rangordnad som nummer ett, men även på mellanstadiet är den lika populär som svensk utlandsskola.

Det visar sig också att internationell skola med svenska inslag är populärare än internationell skola med kompletterande svensk undervisning. Den senare ges efter skoltid och i flera fall på lördagar. Uppenbarligen kan detta ha påverkat inställningen. Man föredrar en uniform skoltyp med "allt i ett".

På ett alternativ ges ett helt entydigt svar. Ingen önskar "korrespondensundervisning med viss handledning". Detta framstår som den nödlösning det är och måste vara.

Valet av skolform skiljer sig mellan de tre undersökta kategorierna föräldrar. UD-gruppen är den kategori som har lägst preferenser för svensk skola och som i stället väljer internationell skola. I detta val dominerar gruppen helt.

SAF-gruppen utgör den viktigaste basen för svensk skola utomlands, eftersom den är störst till antalet. De SAF-anställda väljer denna skolform för sina barn trots att hälften flyttar från land till land. Det borde ha medfört att internationell skola valts av flera. De lägre avgifterna vid den svenska skolan kan vara en för-

klaring. Detta faktum kan också föranleda arbetsgivarna att styra valet till svensk utlandsskola.

SOU 1992: 93
Bilaga 3

SIDA-gruppen väljer liksom SAF-gruppen svensk skola i stor utsträckning, men är också av naturliga skäl den kategori som mest utnyttjar korrespondensundervisningen.

Tabell 1 Utlandsföräldrarnas val av undervisningstyp uttryckt i procent

Undervisningstyp	L	M	H	G	Totalt i %
A. Svensk utlandsskola	63	56	25	28	
B. Korrespondensundervisning i skolliknande former	-	-			43
C. Korrespondensundervisning med viss handledning	-	-	16		
D. Korrespondensundervisning utan handledning	-	-	-	9	6
E. Skola i Sverige	-	2	2	24	7
F. Inhemsk skola	6	8	4	-	5
G. Internationell skola	31	34	53	39	39
H. Kompletterande svensk undervisning*)	-	-	-	-	
Totalt	100	100	100	100	100

*) Endast enstaka elever väljer detta alternativ.

Tabell 2 Utlandsföräldrarnas val av undervisningstyp vid helt fritt val. SOU 1992: 93
 Anges i procent. Bilaga 3

Undervisningstyp	L	M	H	G	Totalt i %
A. Svensk utlandsskola	28	20	7	8	16
B. Svensk utlandsskola med internationell inriktning	26	26	24	20	24
C. Korrespondensundervisning med viss handledning	-	-	-	-	
D. Skola i Sverige	1	1	1	5	2
E. Inhemsk skola med svenska inslag	3	4	3	1	3
F. Inhemsk skola med kompletterande svensk undervisning	1	1	1	-	-
G. Inhemsk skola i övrigt	1	1	1	-	1
H. Internationell skola med svenska inslag	22	31	38	35	32
I. Internationell skola med kompletterande svensk undervisning	16	14	20	23	18
J. Internationell skola i övrigt	2	2	5	8	4
Summa	100	100	100	100	100

En alternativ internationell skola väljer föräldrarna i stort sett bort. På högstadies- och gymnasienivå är internationella svenska skolor marginella som rannor ett men även på mellanstadiet är den lite populär som svensk utlandsskola.

Det visar sig också att internationell skola med svenska inslag är populärare än internationell skola med kompletterande svensk undervisning. Den senare ges efter skoltid och i flera fall på lördagar. Uppenbarligen kan detta ha påverkat inställningen. Man lihedrar en uniform skoltyp med "allt i en".

På ett alternativt ges ett helt outydligt svar, lagar önskar "korrespondensundervisning med viss handledning". Detta framstår som det närliggande det är och måste vara.

Valen av skolform stöjer sig mer på de tre undersökta kategorierna föräldrar. UD-gruppen är den kategori som har lägst preferenser för svensk skola och som i stället väljer internationell skola. I detta val dominerar gruppen helt.

SAP-gruppen utgör den viktigaste basen för svensk skola utomlands, eftersom den är störst till antalet. De SAP-anslagna väljer denna skolform för sina barn trots att hälften flyttar från land till land. Det borde ha medfört att internationell skola väljs av flera. De lägre avgifterna vid den svenska skolan kan vara en för-

Förordning om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet

SFS 1978:591

ändr. 1988:830 (omtryck) samt 1988:1049; 1989:260; 1990:284, 1225; 1991:929; 1992:748

Inledande bestämmelser

1 § I denna förordning meddelas bestämmelser om statsbidrag till huvudman för sådan svensk undervisning i utlandet, som anordnas som

1. svensk grundskola (utlandsskola),
2. korrespondensundervisning,
3. kompletterande svensk undervisning samt
4. undervisning vid internationell skola.

Huvudmannen svarar för de kostnader som inte täcks av statsbidrag eller andra medel.

2 § Statsbidrag till huvudman för utlandsskola får utgå endast om regeringen har förklarat skolan berättigad till statsbidrag.

3 § Statsbidrag beräknas för tiden 1 juli–30 juni nästa år.

4 § Statens skolverk har tillsyn över den verksamhet för vilken statsbidrag utgår enligt denna förordning. (SFS 1991:929)

5 § Statens skolverk skall lämna råd och upplysningar om möjligheten till skolgång för svenska barn i utlandet.

Statens skolverk får meddela de ytterligare föreskrifter och fastställa de formulär som behövs för verkställigheten av denna förordning. (SFS 1991:929)

5 a § Statens skolverk skall meddela de föreskrifter som kan föranledas av Sveriges tillträde till sådan överenskommelse som avser samarbete om undervisning i utlandet.

Sådana föreskrifter får i den omfattning som behövs avvika från 11, 18–20, 22 och 29 §§. (SFS 1991:929)

6 § När det i denna förordning hänvisas till grundskoleförordningen (1988:655) gäller vad som där föreskrivs om styrelsen i stället utlandsskolans styrelse. (SFS 1992:748)

Utlandsskola

Allmänna bestämmelser

8 § För utlandsskola skall finnas en särskild styrelse med säte i det land där skolan drivs.

Om särskilda skäl föreligger, får huvudmannen efter medgivande av statens skolverk utse enskild person att svara för de uppgifter som enligt denna förordning ankommer på styrelsen. (SFS 1991:929)

9 § Styrelsen leder skolans verksamhet.

Styrelsen består av det antal ledamöter som skolans huvudman bestämmer. Av ledamöterna skall en utses av statens skolverk och minst en bland elevernas föräldrar. (SFS 1991:929)

10 § Vid utlandsskola skall tillfredsställande skolhälsovård vara anordnad.

11 § Utlandsskola skall i huvudsak drivas enligt de grunder som gäller för grundskolan i Sverige.

12 § Läromedel antas av styrelsen.

Eleverna skall ha tillgång till läromedel bestående av tryckt material som täcker väsentliga delar av ett ämne, en ämnesgrupp eller ett kursmoment enligt läroplanen och som är ägnat att ge fasthet och sammanhang i studierna. Statens skolverk får meddela föreskrifter om undantag från detta krav för ämnen där det inte är naturligt att använda tryckta läromedel i nämnvärd utsträckning. (SFS 1991:929)

Elever

13 § En elev som tas emot i en utlandsskola skall i regel placeras i den årskurs som eleven skulle ha tillhört i grundskolan i Sverige eller i annat fall i den årskurs där eleven kan antas få största nytta av undervisningen.

För eleverna i utlandsskolor skall, om inte annat följer av särskilda bestämmelser, så långt möjligt tillämpas följande föreskrifter i 6 kap. grundskoleförordningen (1988:655):

3-6 §§ om uppflyttning,

7-21 §§ om betyg,

22 och 23 §§ om ledighet,

24 och 25 §§ om åtgärder för elevers tillrättaförande,
26 § med tillhörande bilaga, såvitt gäller flyttningsprövning.
(SFS 1988:830)

SOU 1992: 93
Bilaga 4

14 § Elev som avses i 29 § får inte skiljas från undervisningen på grund av bristande studieprestationer.

15 § Andra elever än de som avses i 29 § får inte tas in i utlandsskola i sådan omfattning att undervisningen blir lidande.

Lärarnas anställning och tjänstgöring

16 § Med tjänst avses i 18–23 och 24–27 §§ en sådan tjänst som berättigar till statsbidrag enligt 30 § 1 denna förordning. (SFS 1990:1225)

17 § Upphävd genom SFS 1990:1225.

18 § Vid tillsättning av tjänst som lärare vid en utlandsskola skall föreskrifterna om anställning av lärare i 2 kap. 3–5 §§ skolagen (1985:1100) tillämpas. (SFS 1992:748)

19 § Lärare vid utlandsskolor är skyldiga att fullgöra uppgifter som hör samman med den utbildning som deras tjänstgöring omfattar samt andra uppgifter som ligger inom ramen för deras yrkeskvalifikationer och som stämmer överens med deras roll enligt läroplan eller föreskrifter i andra författningar. Lärare är vidare skyldiga att handha kompletterande svensk undervisning och handleda vid korrespondensundervisning, om det behövs. (SFS 1992:748)

20 § Tjänst som lärare vid utlandsskola tillsätts av skolans styrelse.

Till sådan tjänst utses sökande som är behörig till tjänsten och av styrelsen prövas vara lämpligast med hänsyn till insikter, erfarenheter och övriga egenskaper som fordras för tjänst vid utlandsskola. (SFS 1983:725)

21 § Tjänst som lärare vid utlandsskola kungörs ledig av statens skolverk. (SFS 1991:929)

22 § Lärare vid utlandsskola skall tjänstgöra som lärare inom skolväsendet i Sverige under minst två av åtta på varandra följande år. Statens skolverk kan dock medge att tiden för tjänstgöring i Sverige bestäms till kortare tid än två år. (SFS 1991:929)

23 § Tjänstgöringsbetyg för den som innehar tjänst som lärare vid utlandsskola utfärdas av skolans styrelse inom två veckor från det läraren har framställt begäran därom. SOU 1992: 93
Bilaga 4

Resurser för undervisning

23 a § De resurser för undervisning vid utlandsskolan, som utgör grund för statsbidrag, innefattar

- fasta lärartjänster (grundresurs) enligt föreskrifterna i 24–27 §§, beräknade som heltidstjänster,
- kompletterande undervisningstimmar (kompletteringsresurs) enligt grunderna i 28 a och 28 b §§.

Omfattningen av grundresurs och kompletteringsresurs för en utlandsskola fastställs för varje redovisningsår av statens skolverk. (SFS 1991:929)

24 § Vid en utlandsskola får i förhållande till antalet elever på låg- och mellanstadierna finnas

1. en tjänst som lärare, om elevantalet uppgår till minst 10 i årskurserna 1–6,
2. två tjänster som lärare, om elevantalet uppgår till minst 15 i årskurserna 1–6,
3. tre tjänster som lärare, om elevantalet uppgår till minst 45 i årskurserna 1–6.

Om elevantalet är högre än 74 i årskurserna 1–6, får ytterligare en tjänst som lärare finnas för varje påbörjat 30-tal elever över 74. (SFS 1988:830)

25 § Finns vid en utlandsskola endast två tjänster som lärare på låg- och mellanstadierna och beräknas för ett redovisningsår ett lägre elevantal än 15 får båda tjänsterna bibehållas det redovisningsåret, om elevantalet kan beräknas varaktigt uppgå till minst 13 och huvudmannen gör sannolikt att elevantalet för det följande redovisningsåret kommer att stiga till sammanlagt minst 15.

Finns vid en utlandsskola endast en tjänst som lärare på låg- och mellanstadierna och beräknas för ett redovisningsår ett lägre elevantal än tio, får tjänsten bibehållas även om elevantalet under det redovisningsåret och det följande uppgår till mindre än tio. För ytterligare ett redovisningsår får tjänsten bibehållas endast om huvudmannen gör sannolikt att elevantalet för detta redovisningsår kommer att vara minst nio. (SFS 1988:830)

26 § Om statens skolverk finner särskilda skäl föreligga, får för en utlandsskolas högstadium finnas statsbidragsgrundande tjänster som lärare. Därvid får i förhållande till antalet elever på högsta-
di-
et finnas

1. två tjänster som lärare, om elevantalet uppgår till minst 14,
2. tre tjänster som lärare, om elevantalet uppgår till minst 20,
3. fyra tjänster som lärare, om elevantalet överstiger 35. (SFS 1991:929)

27 § Finns vid en utlandsskola endast två tjänster som lärare för högstadiet och beräknas för ett redovisningsår ett lägre elevantal än 14, får båda tjänsterna bibehållas det redovisningsåret om elevantalet kan beräknas uppgå till minst tolv och huvudmannen gör sannolikt att elevantalet för det följande redovisningsåret kommer att stiga till minst 14. (SFS 1988:830)

28 § Regeringen kan medge undantag från bestämmelserna i 24-27 §§ om lägsta elevantal.

28 a § Kompletteringsresursen för låg- och mellanstadierna får uppgå till fem veckotimmar per läsår för varje elev i intervallet 10-14 elever. Vid högre elevantal får kompletteringsresursen omfatta fem veckotimmar för varje påbörjat femtal elever inom det för skolan tillämpliga av följande intervall:

- 15-44 elever
- 45-74 elever
- 75-104 elever
- 105-134 elever
- 135-164 elever
- 165-194 elever.

Kompletteringsresursen kan högst omfatta 30 veckotimmar.

Under ett redovisningsår då en utlandsskola enligt 25 § andra stycket får behålla en lärartjänst för låg- och mellanstadierna trots att elevantalet understiger tio, får kompletteringsresursen uppgå till en veckotimme under läsåret för varje elev i intervallet sex till nio elever. (SFS 1988:830)

28 b § Kompletteringsresursen för högstadiet får per läsår uppgå till:

- en veckotimme för varje elev i intervallet 14-19 elever,
- en veckotimme för varannan elev i intervallet 20-35 elever,
- en veckotimme för varje påbörjat tretal elever över 36. (SFS 1988:830)

29 § När omfattningen av en utlandsskolas grundresurs enligt 24-27 §§ och kompletteringsresurs enligt 28 a och 28 b §§ skall fastställas, får i antalet elever medräknas bara de elever för vilka gäller att åtminstone en av föräldrarna är svensk medborgare och att åtminstone en av dem vistas i utlandet på grund av

1. tjänstgöring vid svensk myndighet eller organisation,
2. tjänstgöring vid internationell organisation,

3. tjänstgöring vid företag med nära anknytning till Sverige eller en i förväg tidsbegränsad tjänstgöring vid utländsk juridisk person,

4. studier eller forskning för vilka studiemedel, stipendier eller lön utgår,

5. kulturarbete på vilket vederbörandes huvudsakliga försörjning beror eller

6. verksamhet i utlandet som i övrigt bedöms väsentlig för det svenska samhället.

Om synnerliga skäl föreligger med hänsyn till sociala förhållanden får medräknas även andra elever än de som avses i första stycket. (SFS 1988:830)

Statsbidrag

30 § Till en utlandsskola lämnas statsbidrag i form av

1. bidrag till lönekostnader för fasta lärartjänster (grundresursern),

2. bidrag till lönekostnader för kompletterande undervisningstimmor (kompletteringsresursen),

3. bidrag till kostnader för tilläggspensionsavgifter,

4. bidrag till skolans lokalkostnader,

5. särskilt driftbidrag. (SFS 1991:929)

31 § Statsbidrag till lönekostnader enligt 30 § 1 och 2 lämnas med de belopp som regeringen fastställer för varje redovisningsår.

Till kostnad för pensionering av lärare vid en utlandsskola lämnas statsbidrag enligt bestämmelser som regeringen meddelar särskilt. (SFS 1991:929)

31 a § Statsbidrag till kostnader för tilläggspensionsavgift enligt lagen (1981:691) om socialavgifter lämnas med ett belopp som motsvarar 13 procent av det bidrag som enligt 31 § lämnas till kostnader för lärare på vilka det allmänna pensionsavtalet för statliga och vissa andra tjänstemän skall tillämpas.

Bidrag lämnas endast till huvudmän som är bosatta i Sverige. (SFS 1991:929)

32 § Statsbidrag till skolans lokalkostnader lämnas med 60 procent av årskostnaden för de lokaler som behövs för undervisningen. (SFS 1988:830)

33 § Särskilt driftbidrag lämnas med 16 procent av lönekostnaderna och pensionskostnaderna enligt 31 §. (SFS 1991:929)

34 § Till stöd för studier per korrespondens kan förekomma följande slag av ekonomiska förmåner:

- rätt för en elev att kostnadsfritt få material för korrespondensundervisningen enligt beslut av statens skolverk,
- statsbidrag till den huvudman som anordnar handledning åt elever vid korrespondensstudier. (SFS 1991:929)

35 § Vid bestämmandet av sådana ekonomiska förmåner som avses i 34 § skall reglerna om elever i 29 § tillämpas.

De ekonomiska förmånerna får lämnas endast för sådant ämne, som enligt gällande läroplaner förekommer på grundskolans högstadium eller i gymnasieskolan i Sverige.

Förmånerna får inte lämnas efter det redovisningsår under vilket eleven fyllt 19 år. (SFS 1988:830)

36 § För handledning åt elever vid korrespondensstudier lämnas statsbidrag till faktiska lönekostnader med högst det belopp som regeringen fastställer för varje redovisningsår.

Antalet bidragsgrundande veckotimmar för handledning för ett läsår bestäms av statens skolverk enligt följande grunder:

- 3 veckotimmar vid 1-2 elever,
 - 11 veckotimmar vid 3-7 elever,
 - 15 veckotimmar vid 8-12 elever,
 - 19 veckotimmar vid 13-17 elever,
 - 23 veckotimmar vid 18-23 elever samt vid högre elevantal än 23
- fyra veckotimmar för varje påbörjat sextal elever utöver 23. (SFS 1991:929)

Kompletterande svensk undervisning

37 § Till den som är huvudman för kompletterande svensk undervisning får statsbidrag lämnas till faktiska lönekostnader med högst det belopp som regeringen fastställer för redovisningsåret. Vidare får allmänt driftbidrag lämnas med det belopp som regeringen fastställer per elev och redovisningsår. (SFS 1991:929)

38 § Vid bestämmandet av statsbidraget till kompletterande svensk undervisning räknas som elever barn vilka går i utländsk skola och för vilka gäller att åtminstone en av föräldrarna är svensk medborgare.

39 § Statsbidrag till svensk undervisning vid internationell skola utgår efter prövning av regeringen.

Rekvisition, utbetalning m. m.

40 § Ansökan om statsbidrag görs för varje redovisningsår av huvudmannen hos statens skolverk inom tid som skolverket bestämmer.

Skolverket beslutar om statsbidrag enligt denna förordning i den mån detta inte ankommer på regeringen. Statsbidraget skall betalas ut utan dröjsmål. (SFS 1991:929)

41 § Statens skolverk får betala ut förskott med sammanlagt högst 90 procent av det statsbidrag som beräknas utgå till huvudmannen för redovisningsåret. Förskott som avser bidrag till löne-kostnader enligt 30 § 1 och 2 eller särskilt driftbidrag får betalas ut med högst 50 procent i juli och högst 40 procent i januari. (SFS 1991:929)

41 a § En huvudman som får statsbidrag enligt denna förordning är skyldig att på begäran av statens skolverk eller rikskontrollverket lämna de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning. (SFS 1991:929)

Överklagande

42 § Beslut som statens skolverk har fattat enligt denna förordning får inte överklagas. (SFS 1991:929)

A. 1964 års utlands- och internatskoleutredning och dess konsekvenser

1964 års utredning var den första genomgripande kartläggningen av svensk utlandsundervisning. Den behandlade tre olika skolfrågor dels svensk undervisning åt svenska barn i utlandet, dels skol-inackordering i Sverige för vissa elevgrupper, dels skolgång för vissa minoriteters barn i Sverige. Den svenska undervisningen i utlandet föreslogs anordnas i form av grundskola (svensk utlandsskola), svensk undervisning vid internationell skola, kompletterande svensk undervisning för svenska barn i utländska skolor samt korrespondensundervisning.

I sina direktiv hänvisade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, Ragnar Edenman, till 1963 års statsverksproposition där han framhållit att utlandsskolorna syntes kämpa med betydande ekonomiska svårigheter. Han hade bl.a. framhållit följande: "I ett läge, då det framstår som önskvärt, att svenska medborgare beredes tillfälle att tjänstgöra såväl inom olika internationella organisationer som i den direkt hjälpen till andra länder, bör det övervägas, om inte statsmakterna borde åtaga sig ett ökat ansvar för utlandsskolorna. I detta sammanhang torde också behovet av svensk undervisning för barn till utrikesförvaltningens personal böra beaktas."

Utredningen utgick från begreppet **utlandssvensk** och framhöll att detta inte var entydigt. Den förordade att alla personer, oavsett medborgarskap och mantalsskrivningsort, skulle betraktas som utlandssvenskar om de var bosatta utomlands och om de var eller under någon del av sitt liv varit svenska medborgare, var eller varit gifta med svensk medborgare, var barn till person som var eller hade varit svensk medborgare eller använt svenska som vardagsspråk med en av föräldrarna samt betraktade sig som svenskar. I tveksamma fall rekommenderade utredningen en generös tolkning.

Utredningen ansåg det motiverat att förbättra de utlandssvenska barnens skolmöjligheter utomlands och ansåg att en ändring av villkoren för och omfattningen av statsbidragen till svenska utlandsskolor var den mest angelägna åtgärden för att åstadkomma en sådan förbättring.

I propositionen (1968:67) biträddde departementschefen utredningens förslag om en förbättring av undervisningen för de utlandssvenska barnen. Som en första åtgärd föreslogs förbättringar av möjligheterna till svensk undervisning utomlands. I propositionen biträdades även förslaget om en mer generös tolkning av begreppet utlandssvensk. Svensk utlandsskola borde dock få inrättas

endast på plats där det fanns utlandssvenskar med reell anknytning till Sverige.

Denna syn på behovet av utlandsundervisning och den liberalare tolkningen av begreppet utlandssvensk ledde fram till ett förslag om ökade statliga insatser för utlandsundervisningen.

Riksdagen (SU 1968:129) beslutade att ett utökat statsunderstöd från och med den 1 juli 1968 skulle utgå till svensk undervisning i utlandet.

Undervisningen kom att regleras i Kungl. Majt:s kungörelse om undervisning av utlandssvenskars barn (1968:321).

Under tiden april-december 1971 gjorde Skolöverstyrelsen (SÖ) på Kungl. Majt:s uppdrag en genomgång av behovet av svensk undervisning i utlandet. Genomgången byggde på huvudmännens och SÖ:s erfarenheter av 1968 års statsbidragsbeslut.

Enligt kungörelsen utgick statsbidrag till svensk undervisning i utlandet och till kommun, som svarade för undervisning av utlandssvenskars barn. Statsbidrag utgick bl.a. till kostnader för lärarlöner och vissa sociala kostnader. Därtill kunde SÖ, om synnerliga skäl förelåg, bevilja statsbidrag till hyra för lokaler för svensk utlandsskola och för första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Bidrag utgick vidare för undervisning per korrespondens och för kompletterande svensk undervisning för elever på orter utan svensk utlandsskola.

SÖ ansåg att planeringen av organisationen hade försvårats genom en icke förutsägbar ökning av efterfrågan på svensk skolutbildning i utlandet. Exportnäringens svårigheter att förvarna om kommande framställning om utlandsskola och oförutsedd emigration uppgavs vara ett par av orsakerna. SÖ menade att tillväxten av befintliga skolenheter och efterfrågan på bl.a. korrespondensundervisning hade ökat i en grad som varit omöjlig att förutse.

Utbildningsministern (Ingvar Carlsson) konstaterade i 1973 års statsverksproposition (prop. 1973:1, bil. 10, UbU 4) att det ökade internationella samarbetet lett till att allt fler svenskar under längre tidsperioder bodde och arbetade utomlands som anställda inom internationella organ och organisationer. Den oväntad snabba expansionen av den svenska utlandsundervisningen hade medfört en betydligt större medelsförbrukning än vad som ursprungligen hade budgeterats. Det bedömdes som angeläget att ge berörda barn och ungdomar sådana möjligheter till undervisning under deras vistelse utomlands att de vid sin återkomst utan problem skulle kunna fortsätta i det svenska skolväsendet. Utlandsskolorna fyllde i det avseendet en viktig funktion.

I samma proposition diskuterades också en principiell fråga, nämligen den om vissa familjers reella anknytning till Sverige. SÖ:s enkät visade att vissa familjer, företrädesvis på orter där de var sysselsatta inom rese- och turistbranschen, planerade att under mycket lång tid stanna utomlands. Det ifrågasattes om det här inte rörde sig om familjer som snarast var att betrakta som ut-

vandrare från Sverige och som alltså saknade den reella anknytning till Sverige, vilken skulle motivera att deras barn bereddes undervisning i statsunderstödd svensk utlandsskola.

I den fortsatta diskussionen om elevers rätt till undervisning i svensk utlandsskola används begreppet behörighet varmed menas dels elevens rätt till nämnda undervisning, dels statens skyldighet att med bidrag stödja utbildningsverksamheten vid berörda utlandsskolor.

Svensk utlandsskola fick inrättas efter medgivande av SÖ. Ett första krav för inrättande av skola borde enligt utbildningsministern vara ett elevunderlag som bedömdes vara tämligen stabilt under ett antal år (prop. 1973:1, bil. 10, s. 223) Som exempel kan nämnas att det krävdes minst tolv elever på låg- och mellanstadierna för att få inrätta en skola. Om synnerliga skäl förelåg kunde medgivande att inrätta av skola på nämnda stadier ges vid lägst sju elever.

Utbildningsministern ansåg att de faktorer som redovisats i SÖ:s kartläggning inte ensamma kunde motivera den snabba elevutvecklingen. Mot den bakgrunden bedömdes det som motiverat att föreslå vissa preciseringar av bestämmelserna om rätt till statsbidrag till svensk utlandsundervisning. Föredraganden medgav att det kunde vara mycket svårt att göra behörighetsprövningar i det enskilda elevfallet, och att sådana prövningar kunde försätta skolornas personal i en mycket svår situation. Risken för subjektivitet fanns alltid, samtidigt som det kunde innebära stora påfrestningar för det enskilda barnet. Av det skälet borde någon prövning av de enskilda elevernas förhållanden inte ske.

Utbildningsministern menade emellertid att det var principiellt önskvärt att berörda elevers föräldrar hade någon form av reell anknytning till Sverige, eftersom de svenska utlandsskolorna finansierades av svenska skattebetalare. Detta ställningstagande ledde till att medgivanden om inrättande av utlandsskolor och resurser till dessa skolor även fortsättningsvis skulle komma att kringgärdas av olika bestämmelser och tillämpningsföreskrifter.

Mot bakgrund av bl.a. oklarheter beträffande elevernas behörighet m.m. var regeringen inte beredd att föreslå en uppräkningslista av anslaget för att möjliggöra en utbyggd organisation.

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag.

B. Utlandsskoleutredningen och dess konsekvenser

I maj 1974 bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet Lena Hjelm-Walén att tillkalla tre sakkunniga med uppdrag att utreda frågor rörande svensk undervisning i utlandet.

Enligt direktiven skulle de sakkunniga (utlandsskoleutredningen)

★ se över statsbidragsbestämmelserna m.m. för svensk utlandsskola,

★ pröva vilka elevgrupper som skulle vara berättigade till svensk undervisning i utlandet med utgångspunkt i respektive familjers reella anknytning till Sverige,

★ diskutera bidrag till kompletterande svensk undervisning på platser, där det fanns andra skolor av god standard,

★ behandla frågan om skolstadgans regler om högsta antal elever i klass och läroplanens bestämmelser om lärartimmar för viss klassanordning,

★ behandla frågor om statsbidrag till hyra av skollokaler, till undervisningsmateriel m.m.,

★ göra en bedömning av den nivå på elevavgiften som med hänsyn till skolornas speciella karaktär var lämplig,

★ behandla om det var möjligt att tillämpa ett sjukförsäkrings-system för dem som innehade lärartjänst vid svensk utlandsskola samt

★ behandla frågan om hur den för utlandstjänstgöring mest lämpade lärarpersonalen skulle tas ut.

En central uppgift för utredningen var frågan om för vilka grupper svensk undervisning borde anordnas. Utredningen menade att det formellt inte fanns någon skyldighet att anordna svensk undervisning i utlandet. Med utgångspunkt i en jämförelse med sjukförsäkring och barnbidrag konstaterades att dessa förmåner var strikt förbehållna personer som var bosatta i Sverige.

Utredningen gick tillbaka till 1964 års utredning men menade att, om man betraktade tillgång till undervisning som en social förmån i analogi med barnbidrag eller sjukförsäkringsförmåner, skulle det inte föreligga någon reell skyldighet för samhället att ordna och finansiellt stödja undervisning för i utlandet bosatta svenskar. Dessa personer betalade i regel inte skatt i Sverige. Om deras barn då fick tillgång till av svenska staten understödd undervisning skulle samstämmighet inte råda mellan förmåner och skyldigheter.

Detta ställningstagande gällde enligt utredningen inte för barn till svenska medborgare som vistades i utlandet periodvis men som ändå borde betraktas som bosatta i Sverige. Till denna grupp förde utredningen personal som var utsänd för svenska statens räkning för en viss tid och som betalade skatt i Sverige. För att reda ut statens skyldigheter gjordes en distinktion mellan å ena sidan sociala förmåner som består av ett penningbidrag och å andra sidan stöd i form av personal och/eller materiel. Utredningen fann det inte rimligt att det svenska samhället skulle ha en skyldighet att tillhandahålla de sistnämnda förmånerna i utlandet med tanke på de konsekvenser detta skulle kunna ha på andra områden.

Utredningen sammanfattade sitt ställningstagande med att konstatera att motivet för samhällets stöd till svensk undervisning i

utlandet inte kan vara samhällets skyldighet utan det berättigade i att den svenska staten stöder undervisningen för barn till utlandssvenskar, vilkas vistelse utomlands ligger i Sveriges intresse.

Utredningen fann vidare att det fanns ett behov av behörighetsregler och att dessa regler borde vara mer entydiga än de då existerande. Ett villkor för behörighet borde vara gemensamt för all svensk undervisning i utlandet, nämligen att elevens föräldrar eller ena förälder borde vara svensk medborgare. Vad beträffar utlandsskolor och korrespondensundervisning borde dessutom som krav för behörighet gälla att elevens ena förälder skulle vistas i utlandet på grund av

- tjänstgöring vid svensk myndighet
- tjänstgöring vid internationell organisation
- tjänstgöring vid företag med nära anknytning till Sverige
- studier eller forskning för vilka studiemedel, stipendier eller lön utgår
- kulturarbete på vilket vederbörandes huvudsakliga försörjning beror
- verksamhet i utlandet som i övrigt bedöms väsentlig för det svenska samhället.

Vid beräkningen av statsbidrag till kompletterande svensk undervisning var borde alla elever, vilkas ena förälder var svensk medborgare, vara behöriga.

För att undvika en oenhetlig bedömning vid de enskilda skolorna föreslog utredningen en central bedömning på grundval av ett särskilt ansökningsformulär.

Utredningen var inte beredd att föreslå någon principiell förändring av regelsystemet för tilldelning av statsbidrag på grundval av vissa elevtal, delningstal för tilldelning av lärartjänster etc.

Genom att avvisa den principiella skyldigheten att erbjuda svensk undervisning i utlandet tog utredningen ställning för ett medgivande att ta ut elevavgifter. Någon norm för dessa avgifter ansåg utredningen varken som lämplig eller rättvis.

Beträffande bidragsnivån föreslogs att de svenska utlandsskolorna skulle tillförsäkras statsbidrag, vilka täckte en väsentlig del av basresurserna, dvs. tillgång till lärare, lokaler och viss utrustning.

Utredningen föreslog vissa förändringar av de nyckeltal som låg till grund för tilldelning av lärarkrafter men föreslog ingen principiell förändring av det då rådande systemet för dimensionering av lärarinsatserna.

Utlandsskoleutredningen avslutade sitt arbete i april 1977 med betänkandet (SOU 1977:21) Svensk undervisning i utlandet.

Utlandsskoleutredningens förslag behandlades i 1978 års budgetproposition (prop. 1977/78:100, bil. 12, UbU 18).

Föredragande statsrådet (Britt Mogård) instämde i utredningens bedömning, att det låg i det svenska samhällets intresse att stödja undervisning för barn till utlandssvenskar, vilkas vistelse i

utlandet var av intresse för samhället, men framhöll samtidigt att begreppet intresse inte fick ges en alltför snäv tolkning. Beträffande utredningens förslag om att bibehålla möjligheten att inrätta högstadium vid svensk utlandsskola, om särskilda skäl förelåg, ansåg hon att reguljärt högstadium borde inrättas först om det av någon anledning inte var möjligt att bedriva korrespondensundervisning med handledning på högstadiet.

Föredraganden delade utredningens syn att behörighetsregler borde finnas och tillstyrkte de av utredningen föreslagna reglerna. Det framhölls att elevens behov skulle vara avgörande vid tillämpningen och mot den bakgrunden bedömdes utredningens förslag till administrativ kontroll av behörigheten i utlandsskolorna som alltför omfattande.

Utredningens förslag till vissa minimiantal behöriga elever för en första tilldelning av statsbidrag tillstyrktes liksom dess förslag till regler för tilldelning av lärartjänster. Regeringen skulle dock kunna medge undantag från dessa och vissa andra regler.

Utredningens förslag att det existerande stödet till utlandsskolorna i form av hyresbidrag skulle ersättas av ett lokalbidrag motsvarande 50 % av den verkliga kostnaden tillstyrktes i propositionen. Föredraganden instämde också i förslaget om ett särskilt driftbidrag motsvarande 8 % av lärarlönkostnaden inkl. vissa utlandstillägg.

Utbildningsutskottet biträdde regeringens förslag att de olika formerna för svensk undervisning i utlandet skulle bibehållas, och att ansvaret för verksamhetens drift och ekonomi skulle åligga den som var huvudman för verksamheten.

Utskottet fann vidare, i likhet med föredragande statsrådet, att svenska staten borde stödja undervisning som anordnades för barn till utlandssvenskar, vilkas vistelse utomlands låg i Sveriges intresse. Utskottet menade i likhet med regeringen att begreppet intresse inte borde ges en alltför snäv tolkning.

Begreppet behörighet gav upphov till olika särmeningar i form av motioner. Utskottet tillstyrkte bifall till regeringsförslaget. Vid bedömningen av tveksamma behörighetsfall borde emellertid elevens behov vara avgörande. Beträffande regler för inrättande av lärartjänster, grunder för tilldelning av statsbidrag till olika verksamheter m.m. hade utskottet inga invändningar mot det lagda förslaget. Utskottet tillstyrkte vidare att beslut om statsbidrag första gången till svensk utlandsskola skulle fattas av regeringen.

Samma riksmöte som beslutade om en fortsatt detaljreglering av bidraget till utlandsskolorna fattade en månad senare beslut (prop. 1977/78:85, UbU 1977/78:21) om ett nytt statsbidrag till grundskolan. Detta statsbidrag utgick från riksdagens principbeslut våren 1976 om skolans inre arbete m.m. (prop. 1975/76:39, UbU 1975/76:30, rskr. 367) och en promemoria (DsU 1977:8) Förslag till nytt statsbidragssystem för det allmänna skolväsendet, vilken upprättats inom utbildningsdepartementet. Kärnan i den

nya bidragskonstruktionen var basresurser och förstärkningsresurser. Kommunerna fick betydligt större frihet än tidigare att använda dessa resurser för att organisera grundskolan. När det gällde utlandsskolorna öppnades inte någon motsvarande frihet.

Vid en jämförelse mellan 1968 års kungörelse och 1978 års förordning kan man göra följande iakttagelser. Den tidigare kungörelsen tillkom i ett skede, då de statliga bidragen till det allmänna skolväsendet var starkt detaljreglerade. Detta till trots gav kungörelsen skolmyndigheterna stora möjligheter till en relativt liberal tolkning och tillämpning av föreskrifterna. Den senare förordningen tillkom i ett skede, då förenklingen av statsbidragssystemet för det allmänna skolväsendet påbörjats. Förordningen bär ringa spår av detta, utan fastställer detaljerade "tröskelnivåer" för de statliga bidragen till utlandsundervisningen.

C. Skolöverstyrelsens översyn och dess konsekvenser

I februari 1986 gav regeringen skolöverstyrelsen (SÖ) i uppdrag att göra en översyn av bestämmelserna om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet. Uppdraget, som utfördes av en utredningsman (länsskolinspektören Olle Engqvist), kan sammanfattas i följande punkter.

★ Statsbidragen till kostnader för lärarlöner betalas ut i svensk valuta. Genom devalveringar har bidragens realvärde minskat, varför det behövdes en närmare granskning av detta förhållande.

★ En översyn av gällande statsbidragsbestämmelser och reglerna för elevers behörighet. Därvid borde särskilt övervägas definitionen vad gäller tjänstgöring vid företag med nära anknytning till Sverige.

En utgångspunkt för översynen skulle vara att alla förslag som lades också skulle rymmas inom oförändrade resurser inom det obligatoriska skolväsendet.

Utredaren föreslog ett modifierat lärarlönesystem som till vissa delar liknade det bidragssystem som sedan läsåret 1978/79 tillämpades i den svenska grundskolan. Bidraget för utlandsskolorna föreslogs utgå med en grundresurs och en förstärkningsresurs. Grundresursen föreslogs bestå av bidrag till lärartjänster till klasser på samma sätt som tidigare med angivna delningstal för tilldelning av lärartjänster. Förstärkningsresursen föreslogs utgå elevrelaterat. Utredarens finansiella förslag omfattade sammanfattningsvis:

★ Sänkning av delningstalet från 50 till 40 för att erhålla en tredje lärartjänst.

★ Införande av förstärkningsresurs.

★ Höjning av särskilda driftbidraget.

- ★ Höjning av lokalkostnadsbidraget.
- ★ Ökning av antalet handledartimmar för korrespondensundervisning.

- ★ Höjning av driftbidraget till kompletterande undervisning.
- ★ Höjning av bidraget till rese- och flyttningskostnader.

Utredaren konstaterade att utlandsskoleutredningen i sitt betänkande hade ägnat behörighetsfrågan relativt stort utrymme. SÖ hade i en enkät till skolhuvudmännen funnit ett övervägande stöd för en förenkling av behörighetsvillkoren. Utredaren konstaterade mot bakgrund av tidigare utredning, regeringsförslag och riksdagsbeslut att behörighetsbestämmelserna i förordningen var väl förankrade. Samtidigt konstaterades att SÖ:s tillämpningsföreskrifter nära anslöt till förordningen. Mot bakgrund av att riksdagsbehandlingen våren 1986 hade givit ett ganska klart belägg för att förordningstexten i allt väsentligt hade stöd i riksdagen, ansåg utredaren det svårt att föreslå någon förändring.

Utredaren fann emellertid att tillämpningsföreskrifterna på vissa punkter inte var fullt tidsenliga eller ändamålsenliga. Han belyste detta med följande exempel:

- ★ "Utvecklingen inom internationell företagarkerksamhet har ibland medfört komplicerade ägarförhållanden. Det kan stundom vara svårt att avgöra, om en svensk juridisk person har ett avgörande inflytande över den juridiska person i utlandet hos vilken en svensk medborgare är anställd. Ett serviceföretag kan t.ex. i sin verksamhet vara helt inriktad på service av nuvarande eller tidigare produkter av ett svenskt företag, utan att detta i juridisk mening har ett avgörande inflytande. Behörighetsfrågan bör inte utgöra ett hinder vid rekrytering av svensk arbets kraft.
- ★ Svenska medborgare tjänstgör i viss omfattning som experter eller konsulter i utlandet vid utländska företag som inte har verksamhet i Sverige. I många fall kan man, även om beroende i juridisk mening mellan företaget och svensk juridisk person inte föreligger, anse dessa personers verksamhet gagna svenska intressen. Icke sällan är sådan tjänstgöring tidsbegränsad. Barnen bör anses vara behöriga.
- ★ Svenskar har startat företag, som ger olika slag av service till svenskar som mer eller mindre tillfälligt vistas på utländsk ort. Behörigheten bör normalt inte heller i sådana sammanhang ifrågasättas.
- ★ Många gånger beräknas svenskars utlandsvistelser vara högst två å tre år. I sådana fall bör deras barn vara behöriga till utlandsskoleundervisning, även om övriga behörighetskrav inte är uppfyllda."

Det visade sig vid en analys av SÖ:s enkät att elevantalet vid utlandsskolorna inte skulle stiga i någon högre grad om behörighetsbegreppet vidgades.

Mot den bakgrunden föreslog utredaren vissa förändringar av 29 § i förordningen (1978:591) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet.

SOU 1992: 93
Bilaga 5

I skrivelse till regeringen i februari 1987 redovisade SÖ dels ovannämnda uppdrag, dels en slutförd undersökning som syftade till belysning av den aktuella situationen vid svensk undervisning i utlandet.

SÖ fann att den reella bidragsnivån som en konsekvens bl.a. av de olika ländernas valutakursutveckling jämte pris- och löneutvecklingen varierade. Av det skälet hade SÖ i sin undersökning fört fram frågan om en indexreglering av det svenska statsbidraget. Reaktionerna från huvudmännen hade varit delade. Det fanns ingen klar linje, men några av de negativa kunde tänka sig en indexering under förutsättning att totalramarna för statsbidragen höjdes och inga av de andra utgående bidragen sänktes.

Beträffande behörighetsfrågan föreslog SÖ en ändring av gällande statsbidragsbestämmelser (p. 3) med följande nya lydelse: "tjänstgöring vid företag med nära anknytning till Sverige eller tidsbegränsad tjänstgöring vid utländsk juridisk person".

SÖ återkom med detaljerade kvantitativa förslag i sin anslagsframställning inför budgetåret 1988/89. I stort sett gick SÖ på samma linje som utredaren Engquist, och verkets förslag innebar för budgetåret 1988/89 en kostnadsökning med om sammanlagt ca 9,8 Mkr., vilket skulle ha inneburit en uppräkningsökning av anslaget med ca 30 %.

I 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 10) föreslog föredragande statsrådet (Bengt Göransson) en reell höjning, efter avräkning för löne- och prisomräkning m.m., med ca 7,5 Mkr. Huvuddelen av budgetförstärkningen bestod av

- ★ införande av kompletteringsresurs,
- ★ höjning av procentsatsen för det särskilda driftbidraget och
- ★ höjning av bidragsandelen för lokalkostnader.

Förslaget om en justering av beräkningsgrunderna för lärartjänster tillmötesgicks i endast blygsam omfattning. Regeringens förslag innebar en utökning med endast en lärartjänst. Någon vidgning av behörighetsbegreppet diskuterades över huvud taget inte. Inte heller blev frågan om en indexreglering av statsbidraget föremål för någon diskussion i budgetpropositionen.

30 § I Skolverket tillfälligtvis förordningen (1988:102) om utvärdering av utbildningsinsatser

31 § I Skolverket tillfälligtvis förordningen (1988:102) om utvärdering av utbildningsinsatser

32 § I Skolverket tillfälligtvis förordningen (1988:102) om utvärdering av utbildningsinsatser

33 § I Skolverket tillfälligtvis förordningen (1988:102) om utvärdering av utbildningsinsatser

34 § I Skolverket tillfälligtvis förordningen (1988:102) om utvärdering av utbildningsinsatser

A. De samlade statliga bidragen till utlandsundervisningen budgetåren 1991/92 och 1992/93

I 1991 års budgetproposition (prop. 1991/92:100, bil. 10, UbU8) diskuterades och föreslogs en uppräknig av anslaget med drygt 8 Mkr. eller med drygt 18 %. Huvuddelen av denna ökning var kopplad till en uppräknig av lärarlönerna på grundval av träffade avtal på skolområdet i samband med att bl.a. lärar- och skollära tjänsterna blev kommunaliserade den 1 januari 1991. I 1992 års budgetproposition (prop. 1991/92:100, bil. 9, UbU 11) föreslogs endast vissa pris- och löneomräkningar. Förslaget innebar en anpassning till den generella nivåförändringen med en höjning av nästan 4 %.

Den kostnadsbild som presenteras och analyseras i det följande bygger på två huvudkällor:

1) Uppgiftsinsamling från utlandsskolorna om olika kostnader för driften av skolorna. Målgruppen har omfattat 6 skolor med låg-, mellan- och högstadium och 30 skolor med låg- och mellanstadium. Samtliga skolor med alla tre grundskolestadierna och 29 skolor med låg- och mellanstadium har besvarat enkäten.

2) Uppgifter om statsbidragsbeslut för budgetåret 1991/92 och anslagsbelastning per den 31 maj 1992 från Statens skolverk.

De samlade statsbidragen till svensk undervisning i utlandet m.m. (anslaget B 15) var enligt regleringsbrev för budgetåret 1991/92 52 086 000 kronor och är för budgetåret 1992/93 förslagsvis 53 931 000 kronor.

Enligt Skolverkets avräkning per den 31 maj 1992 fördelar sig de bokförda utbetalningarna på följande bidragssposter. Beloppen hänför sig i sin helhet till budgetåret 1991/92, eftersom den särskilde utredaren med uppgift att slutföra avvecklingen av Skolöverstyrelsen m.fl. myndigheters svarat för slutregleringen av statsbidrag för budgetåret 1990/91, vilket därigenom förts i särskild räkning:

Tabell 1. Skolverkets bokföring av olika anslagsposter för budgetåret 1991/92 per den 31 maj 1992.

SOU 1992: 93
Bilaga 6

Delpost	Kronor	Rel. andel
Lärlöner m.m. vid utlandsskolor	16 683 986	33,0
Lönekostnadspåslag, ATP-avg. m.m.	2 335 490	4,6
Kompletteringsresurs	2 176 510	4,3
Särskilt driftbidrag	2 945 135	5,8
Handledning vid korrespondens- undervisning och material till d:o	7 011 620	13,9
Lokalkostnader och lokalbidrag	8 518 289	16,9
Reseersättningar	881 863	1,7
Kompletterande svensk undervisning och allmänt driftbidrag	5 141 196	10,2
Undervisning av utlandssvenskars barn jämte material	4 794 200	9,5
Summa bokfört per 1992-05-31	50 488 289	—

En jämförelse mellan de olika posterna i regleringsbrev 1991-06-20 och skolverkets bokföring redovisas i tab. 2.

Tabell 2. Budgetposter i regleringsbrev 1991-06-20 anslaget B 15 i jämförelse med Skolverkets bokföring per 1992-05-31

Budgetposter Regleringsbrev 1991-06-20	Delposter	Budgetposter Skolverkets bokföring	Bokfört per 1992-06-31 Delposter	Delsummor	Differens BP 91 (Regl.br.) /. Skolver- kets bokf.
Lönekostnader	28 790 000	Huvudman i Sverige, löner Huvudman i Sverige (LKP 11%) Huvudman i utlandet, löner Huvudman i utlandet (LKP 15%) Kompletteringsresurs ATP	2 294 130 252 354 14 389 856 1 784 903 2 176 510 298 233	21 195 986	7 594 014
Resersättningar	1 533 000	Resersättningar	881 863	881 863	651 137
Särskilt driftbidrag	3 577 000	Särskilt driftbidrag	2 945 135	2 945 135	631 865
Undervisningsmateriel till korrespondensundervisning, svensk undervisning vid inter- nationell skola och komplet- terande svensk undervisning i utlandet	8 150 000	Handledning korr. und. Materiel korr. und. Kompl. svensk undervisning Allmänt driftbidrag	2 148 176 4 863 444 3 502 126 1 639 070	12 152 816	-4 002 816
Lokalbidrag	8 399 000	Lokalkostnader (lokalbidrag) Nybyggnation i Nairobi	6 518 289 2 000 000	8 518 289	-119 289
Undervisning av utlands- svenskers barn i Sverige	1 000 000	Underv. av utlandssvenskers barn Materiel till d:o underv.	4 630 200 164 000	4 794 200	-3 794 200
Summa	51 449 000	Summa	50 488 289	50 488 289	960 711 ¹⁾

Bidrag till Riksföreningen Sverigekontakt (637 000 kronor) bokförs av Svenska Institutet.

1) Ej bokfört belopp per 1992-05-31.

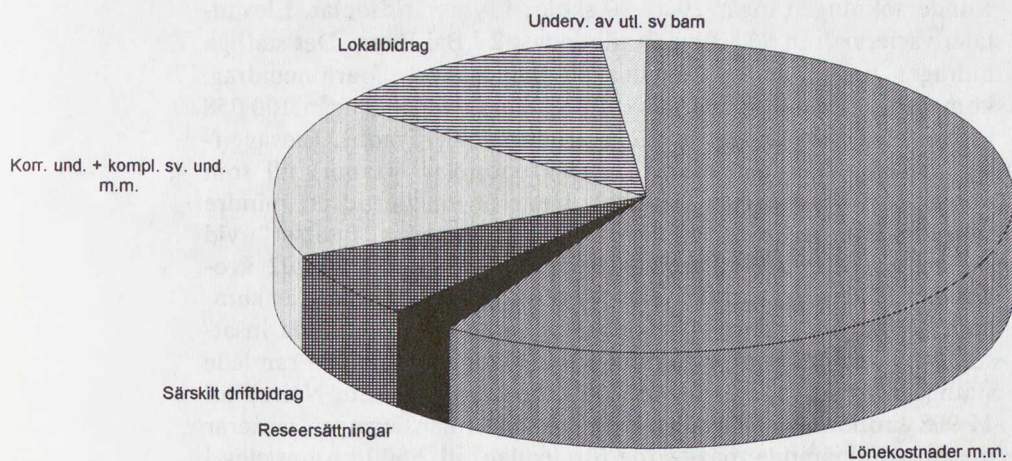
I tab. 3 och fig. 1 nedan redovisas anslagsposten B 15. Bidrag till svensk undervisning i utlandet m.m. ur regleringsbrevet 1992-06-25.

SOU 1992: 93
Bilaga 6

Tabell 3. Anslagsposter i regleringsbrev 1992-06-25 avseende budgetåret 1992/93

Anslagspost	Belopp	Rel. andel
Lönekostnader m.m.	31 376 000	58,9
Resersättningar	1 533 000	2,9
Särskilt driftbidrag	3 773 000	7,1
Undervisningsmateriel till korrespondensundervisning, svensk undervisning vid internationell skola och kompletterande svensk undervisning i utlandet	8 720 000	16,4
Lokalbidrag	6 847 000	12,9
Undervisning av utlandsvenskers barn i Sverige	1 000 000	1,9
Summa kronor	53 249 000	100,1

Bidrag till Riksföreningen Sverigekontakt redovisas inte ovan.

I undersökningen ingår 29 av 30 skolor i fyra världsdelar. Elevantalet varierar från 73 i Riyadh till endast 2 i Bai Bang. Det statliga bidraget under de sammanlagda delposterna lärarlönebidrag, kompletteringsbidrag och särskilt driftbidrag varierar från 100 058 kronor/elev (Bai Bang) till 9 278 kronor/elev (Riyadh). Elevavgiften varierar från maximalt 52 363 kronor/elev (Hanoi) till som minst 2 170 kronor/elev (Jeddah). Detta är emellertid ett mindre tillfredsställande mått, eftersom "övriga enskilda insatser" vid skolan i Jeddah enligt skolans uppgift uppgick till 83 702 kronor/elev. Ett mer korrekt och objektivt jämförbart mått är summan av statliga insatser jämförd med summan av enskilda insatser. Med undantag för extremfallet Bai Bang varierar den samlade statliga finansieringen från 49 260 kronor/elev (Pointe Noire) till 11 908 kronor/elev (Riyadh). Den enskilda finansieringen varierar mellan ovannämnda max-värde för Jeddah till 2 500 kronor/elev i Berlin. Strävan vid skolan i Berlin är, enligt uppgift, att genom låg enskild finansiering göra den tillgänglig för elever till föräldrar, vilka saknar möjligheter till finansiellt stöd från större arbetsgivare. De samlade kostnaderna för skolverksamheten uppgår i medeltal till 53 359 kronor/elev med en spridning från 116 250 kronor/elev (Jeddah) till 27 290 kronor/elev (Berlin).

Uppgivna data kan innehålla vissa icke särredovisade belopp som berör distansundervisning för högstadiel elever.

C. Utlandsskolor med låg-, mellan- och högstadium

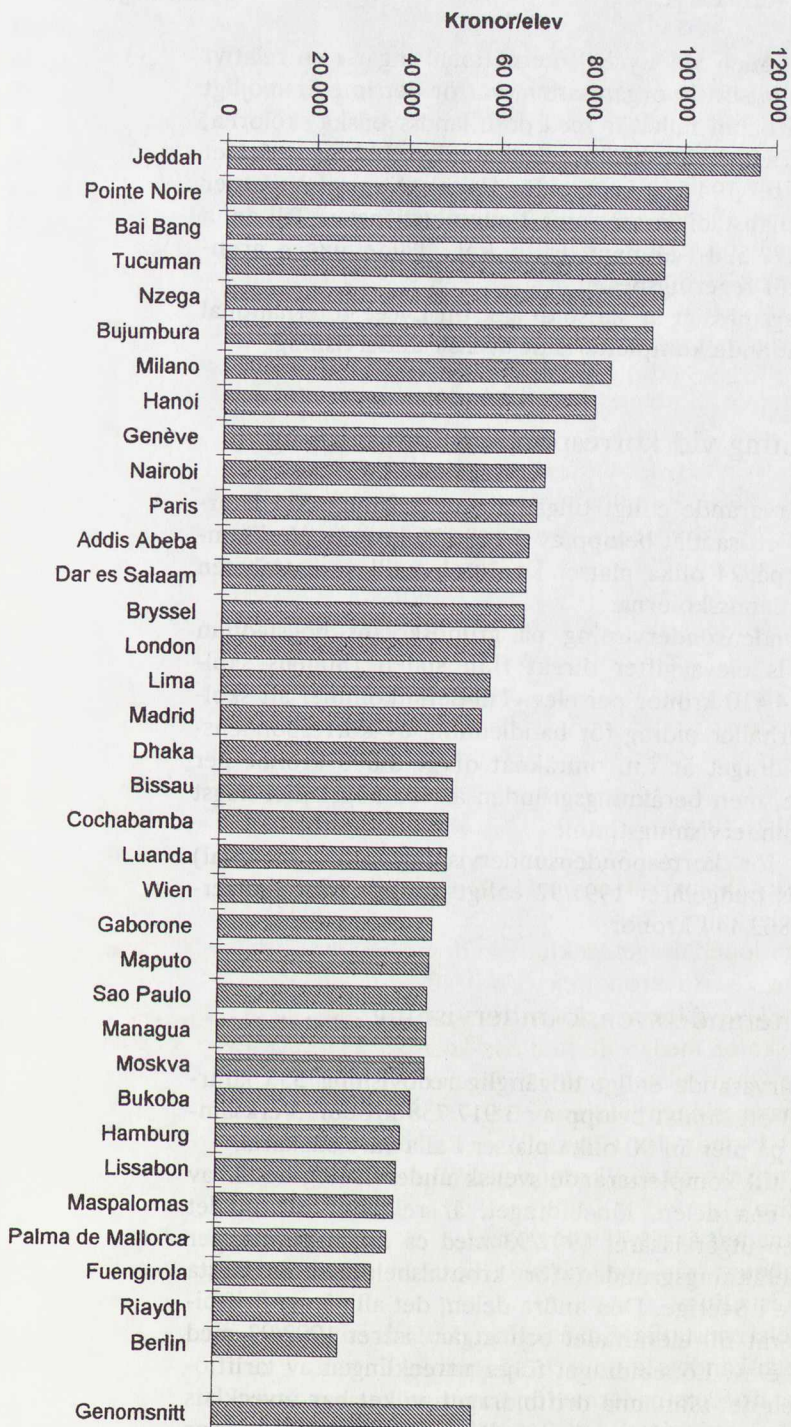
I materialet ingår sex skolor, varav fem ligger i Europa och en i Afrika (Nairobi). Elevantalet varierar från 281 i Bryssel till 36 i Nairobi. Det statliga lönebidraget, inkluderande ovannämnda delposter, varierar från 28 585 kronor/elev (Nairobi) till 8 622 kronor/elev (Bryssel). Elevavgifterna, mätta i kronor per elev, varierar även vid dessa skolor medan de samlade kostnaderna med ett undantag (Paris) uppvisar relativt små variationer.

Den statliga finansieringen varierar från 35 305 kronor/elev (Nairobi) till 15 201 kronor/elev (Bryssel), medan den enskilda finansieringen varierar från 50 863 kronor/elev (Bryssel) till 14 838 kronor/elev (Fuengirola).

Genomsnittskostnaden är 59 429 kronor/elev och avviker med cirka 10 procentenheter från motsvarande kostnad för skolorna med låg- och mellanstadium.

De relativa andelarna statlig finansiering och annan finansiering redovisas i betänkandets avsnitt 6.3.5, punkt C, tab. 1 och fig. 1. De samlade driftkostnaderna för samtliga utlandsskolor, mätt i kronor per elev, redovisas i fig. 2 nedan.

Figur 2. Totala driftkostnader för utlandsskolorna i kronor/elev läsåret 1991/92.

Den svenska sektionen vid Lycée International ingår i en relativt komplex skoladministrativ organisation, varför det inte är möjligt att, på samma sätt som fallet är med de utlandssvenska skolorna, redovisa olika finansieringskällor. Det statliga bidraget läsåret 1991/92 uppgick till 794 510 kronor för finansiering av 2 tjänster som låg- och mellanstadielärare samt 2 adjunktstjänster. Till detta lönebidrag kom 72 590 i allmänt driftbidrag. Tilldelningen grundade sig på särskilt regeringsbeslut.

Rent bokföringsmässigt är statsbidraget till Lycée International en form av omfattande kompletterande svensk undervisning.

E.Handledning vid korrespondensundervisning

Omfattar för närvarande enligt tillgänglig redovisning 344 lärarveckotimmar till ett samlat belopp av 2 148 176 kronor. Verksamheten äger rum på 24 olika platser i anlutning till verksamheten vid de svenska utlandsskolorna.

För korrespondensundervisning på grundskolans högstadium erhåller Hermods elevavgifter direkt från staten (Statens skolverk) med f.n. 14 410 kronor per elev. Till detta kommer att skolhuvudmännen erhåller bidrag för handledning av korrespondensundervisning. Bidraget är f.n. omräknat drygt 6 000 kronor per lärarveckotimme, men beräkningsgrunden är för högstadiet högst 165 kronor per undervisningstimme.

För insatser för korrespondensundervisning (inkl. material) har till Hermods budgetåret 1991/92 enligt uppgift från Skolverket utbetalats 4 863 444 kronor.

F. Kompletterande svensk undervisning

Omfattar för närvarande enligt tillgänglig redovisning 533 lärarveckotimmar till ett samlat belopp av 3 917 738 kronor. Verksamheten äger rum på mer än 90 olika platser i alla världsdelarna.

Statsbidraget till kompletterande svensk undervisning består av två delar. Den ena delen, lönebidraget, är relaterat till antalet veckotimmar och utgår läsåret 1992/93 med ca 5 100 kronor per veckotimme. Beräkningsgrunden för krontalsbeloppet är lägsta timlön för lärare i Sverige. Den andra delen, det allmänna driftbidraget, är relaterat till elevantalet och utgår läsåret 1992/93 med 635 kronor per elev. Lönebidraget följer utvecklingen av tarifflöner i Sverige och det allmänna driftbidraget, vilket har utvecklats positivt under de senaste åren, baseras på index med 500 kronor som bas ett visst basår.

Denna undervisning finns idag på endast ett fåtal platser. Statsbidraget till Hermods var läsåret 1991/92 3 000 per elev och läsår. Tilldelningen är 2 lärarveckotimmar (lvtr) för minst 4 elever och 4 lvtr för minst 9 elever. Veckotimpriset var föregående läsår 6 845 kronor, vilket innebar att undervisningen av 39 redovisade elever tilldelades bidrag med drygt 150 000 kronor, till vilket skall läggas det direkta bidraget till Hermods.

Denne undersøgelse har til formål at undersøge ...

De data er indsamlet gennem ...

Resultaterne viser ...

Disse resultater har betydning for ...

Derfor er det vigtigt at ...

For yderligere oplysninger ...

Denne undersøgelse er støttet af ...

Forfatterne er taknemmelige for ...

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Statens stöd till undervisning av utlandssvenska barn och ungdomar syftar till att bereda dessa

- undervisning som motsvarar grundskolan och, så långt möjligt, gymnasieskolan,
- undervisning i svenska och om Sverige, om de går i utländska skolor,
- undervisning i grundskolan och gymnasieskolan i Sverige.

2 § I underlaget för statsbidrag enligt denna förordning ingår barn och ungdomar, som är svenska medborgare, är bosatta utanför Sverige och har svenska som normalt umgängesspråk med minst en av vårdnadshavarna.

3 § Statsbidrag kan enligt denna förordning lämnas till huvudman för

1. svensk utlandsskola,
2. distansundervisning,
3. kompletterande svensk undervisning samt
4. utländsk skola, som anordnar undervisning i svenska och om Sverige.

Statsbidrag kan också lämnas till en kommun eller ett landsting, som i grundskolan och gymnasieskolan tar emot utlandssvenska elever.

4 § Statsbidrag lämnas för tiden den 1 juli ett kalenderår - den 30 juni följande kalenderår (bidragsår).

5 § Föreningen för Utlandsundervisning (FFU) fullgör vissa uppgifter i fråga om statsbidrag enligt denna förordning och den verksamhet för vilken statsbidrag lämnas.

6 § Statens skolverk har tillsyn över samt svarar för uppföljning och utvärdering av verksamheten.

FFU:s uppgifter

7 § FFU beslutar, inom ramen för denna förordning och de föreskrifter regeringen meddelar särskilt, om statsbidrag till huvudman som avses i 3 §. Föreningen beslutar också om ordningen

8 § FFU skall verka för att den verksamhet, för vilken statsbidrag lämnas enligt denna förordning, bedrivs i enlighet med föreskrifterna i förordningen.

9 § FFU skall informera huvudmän och skolor inom föreningens ansvarsområde om sådana beslut och föreskrifter rörande skolan i Sverige och sådana förhållanden i övrigt som är av betydelse för utlandsundervisningen. Föreningen skall också i övrigt främja och stödja huvudmän och skolor i deras verksamhet.

FFU skall lämna råd och upplysningar om möjligheterna att få statsbidrag för att anordna utlandsundervisning, om den utlandsundervisning som anordnas, om möjligheterna för svenska barn och ungdomar att få del av sådan undervisning samt om utlandssvenska barns och ungdomars möjligheter till skolgång i Sverige.

10 § FFU skall varje år lämna en anslagsframställning till regeringen i enlighet med de föreskrifter som regeringen meddelar.

Föreningen skall lämna Statens skolverk de uppgifter om verksamheten och den verksamhetsredovisning som skolverket behöver som underlag för uppföljning och utvärdering.

Svensk utlandsskola

Styrelse

11 § En utlandsskola leds av en styrelse med säte i det land där skolan drivs.

Om det finns särskilda skäl, får huvudmannen utse en enskild person att svara för de uppgifter som enligt denna förordning ankommer på styrelsen.

12 § Styrelsen består av det antal ledamöter som huvudmannen bestämmer. En av ledamöterna skall utses av den svenska beskickningen i det land där skolan drivs.

Skolledning

13 § För ledningen av utbildningen vid en utlandsskola skall det finnas en rektor. Rektorn skall hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan.

Rektor förordnas av styrelsen bland lärarna vid skolan. Styrelsen får i stället förordna någon annan person som rektor.

Arbetets anordning m.m.

14 § Vid svenska utlandsskolor anordnas undervisning enligt läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan. Därutöver kan anordnas handledning i anslutning till distansundervisning enligt nämnda läroplaner samt kompletterande svensk undervisning.

15 § Grundskoleförordningen (1988:655) och gymnasieförordningen (1992:394) skall tillämpas på utbildningen vid utlandsskolorna så långt det är möjligt, om något annat inte följer av denna förordning eller av särskilda föreskrifter.

16 § Styrelsen för en utlandsskola får enligt föreskrifter som Statens skolverk meddelar jämka grundskolans och gymnasieskolans timplaner för att

- ge undervisningen en mera internationell inriktning,
- bereda utrymme eller öka utrymmet för undervisning i språk som talas i det land, där skolan drivs, samt om det landet eller
- skapa förutsättningar för undervisning som är gemensam för svenska elever och elever från ett eller flera andra nordiska länder.

17 § Statens skolverk beslutar om rätt för en utlandsskola att utfärda slutbetyg från grundskolan respektive avgångsbetyg från gymnasieskolan. Sådan rätt kan avse också elever vid annan utlandsskola, med vilken utlandsskolan samverkar.

18 § En utlandsskola är skyldig att lämna underlag för och delta i sådan uppföljning och utvärdering av skolverksamheten som genomförs av Statens skolverk.

19 § Om elevavgifter tas ut för undervisningen vid en utlandsskola, skall dessa vara skäliga med hänsyn till skolans kostnader för verksamheten och det statsbidrag som lämnas.

Skolhälsovård

20 § En utlandsskolas elever skall erbjudas tillfredsställande skolhälsovård.

21 § Undervisning, handledning och därmed förenade uppgifter vid en utlandsskola skall i så stor utsträckning som möjligt fullgöras av innehavare av fasta lärartjänster samt, i förekommande fall, rektorstjänst vid skolan.

Därutöver kan styrelsen anlita timplärare samt, efter överenskommelse med en annan skola, lärare vid den skolan.

Styrelsen kan även, efter överenskommelse med en huvudman för distansundervisning, anlita lärare hos huvudmannen. Härvid skall styrelsen för skola, som inte omfattas av beslut enligt 17 § om rätt att utfärda betyg, anlita lärare hos den huvudman som avses i 31 §.

22 § Styrelsen beslutar vilka lärartjänster som skall finnas vid en utlandsskola.

23 § Tjänst som lärare tillsätts av styrelsen.

Vid tillsättningen skall föreskrifterna om anställning av lärare i 2 kap. 3-5 §§ skollagen (1985:1100) tillämpas.

Tjänsten skall kungöras ledig i Sverige av FFU. I fall som avses i 2 kap. 5 § skollagen skall tjänsten kungöras ledig på nytt inför varje läsår.

Av de sökande som uppfyller kraven enligt 2 kap. 4 § skollagen skall styrelsen förordna den som bedöms vara lämpligast med hänsyn till de insikter, erfarenheter och övriga egenskaper som är av särskild betydelse för tjänstgöring vid utlandsskolan.

24 § Lärare vid utlandsskola skall tjänstgöra som lärare inom skolväsendet i Sverige under minst två av åtta på varandra följande år.

Statsbidrag

25 § Statsbidrag lämnas till huvudman för utlandsskola som regeringen har förklarat berättigad till statsbidrag.

26 § Statsbidrag som för svensk utlandsskola får lämnas även till huvudman för annan nordisk utlandsskola, i vars undervisning svenska elever deltar.

27 § Beträffande bidrag till att täcka kostnaderna för elever från annat nordiskt land, som deltar i undervisningen vid en svensk utlandsskola, gäller föreskrifter som regeringen meddelar särskilt.

28 § Statsbidrag till huvudman för utlandsskola utgör ett allmänt finansiellt stöd till skolans verksamhet. Huvudmannen beslutar hur statsbidraget skall utnyttjas för att täcka kostnader för verksamheten.

29 § Statsbidraget för en utlandsskola beräknas

1. för undervisning enligt läroplanen för grundskolan och handledning i anslutning till motsvarande studier i förhållande till antalet elever i denna undervisning vid skolan, som uppfyller kraven enligt 2 §,

2. för undervisning enligt läroplanen för gymnasieskolan och handledning i anslutning till motsvarande studier i förhållande till antalet elever i denna undervisning vid skolan, som uppfyller kraven enligt 2 §,

3. för kompletterande svensk undervisning i förhållande till antalet elever i denna undervisning vid skolan, som uppfyller kraven enligt 2 § och inte deltar i den reguljära undervisningen vid skolan eller i av svenska staten understödd undervisning i svenska vid annan skola, samt

4. för lokalkostnader med ett belopp som motsvarar 75 procent av skolans kostnader för de lokaler som är nödvändiga för verksamheten.

Beräkningen av bidrag enligt första stycket 1 och 2 skall grundas på det genomsnittliga antalet elever under de tre åren närmast före bidragsåret.

Distansundervisning

30 § I fråga om rätt för huvudman för distansundervisning att utfärda slutbetyg från grundskolan respektive avgångsbetyg från gymnasieskolan och om rätt för lärare hos sådan huvudman att sätta betyg för deltagare i distansundervisning gäller föreskrifter som regeringen meddelar särskilt.

31 § Statsbidrag till kostnader för distansundervisning lämnas till den huvudman för sådan undervisning, med vilken Statens skolverk träffat avtal, i enlighet med vad som sägs i avtalet.

32 § Den, som uppfyller kraven enligt 2 §, är i sådan ålder att han eller hon i Sverige skulle ha gått på högstadiet i grundskolan eller i gymnasieskolan och inte är elev vid svensk skola, har rätt att kostnadsfritt få material för och delta i distansundervisning som anordnas av den huvudman som avses i 31 §.

33 § Till annan huvudman för kompletterande svensk undervisning än svensk utlandsskola lämnas bidrag i förhållande till antalet deltagare i sådan undervisning som uppfyller kraven enligt 2 § och inte deltar i annan av svenska staten understödd undervisning i svenska.

Utländsk skola

34 § Statsbidrag kan efter prövning av regeringen lämnas till huvudman för utländsk skola, som anordnar undervisning i svenska och om Sverige och som har elever som uppfyller kraven enligt 2 §.

Skolgång i Sverige

35 § Till en kommun eller ett landsting, som i sin grundskola eller gymnasieskola tar emot elever, som uppfyller kraven enligt 2 § och vilkas vårdnadshavare är bosatta i utlandet, lämnas bidrag i förhållande till antalet sådana elever.

Revision m.m.

36 § En huvudman som får statsbidrag enligt denna förordning är skyldig att på begäran av Statens skolverk eller Riksrevisionsverket lämna de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning.

37 § Staten skall beredas tillfälle att utse en revisor i FFU.

Överklagande

38 § Beslut av FFU eller Statens skolverk enligt denna förordning får inte överklagas.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1993, om inte något annat följer av 3 och 4.
 2. Genom förordningen upphävs förordningen (1978:591, omtryckt 1988:830, med senare ändringar) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet.

3. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om statsbidrag som avser verksamhet under bidragsåret den 1 juli 1993–den 30 juni 1994.

SOU 1992: 93
Bilaga 7

4. 29 § andra stycket tillämpas första gången i fråga om statsbidrag som avser verksamhet under bidragsåret den 1 juli 1997–den 30 juni 1998. Intill dess gäller bestämmelser som regeringen meddelar särskilt.

Statens offentliga utredningar 1992

Kronologisk förteckning

1. Frihet – ansvar – kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. U.
2. Regler för risker. Ett seminarium om varför vi tillåter mer föroreningar inne än ute. M.
3. Psykiskt stördas situation i kommunerna – en probleminventering ur socialtjänstens perspektiv. S.
4. Psykiatri i Norden – ett jämförande perspektiv. S.
5. Koncession för försäkringssammanslutningar. Fi.
6. Ny mervärdesskattelag.
– Motiv. Del 1.
– Författningstext och bilagor. Del 2. Fi.
7. Kompetensutveckling - en nationell strategi. A.
8. Fastighetstaxering m.m. – Bostadsrätter. Fi.
9. Ekonomi och rätt i kyrkan. C.
10. Ett nytt bolag för rundradiosändningar. Ku.
11. Fastighetsskatt. Fi.
12. Konstnärlig högskoleutbildning. U.
13. Bundna aktier. Ju.
14. Mindre kadmium i handelsgödsel. Jo.
15. Ledning och ledarskap i högskolan – några perspektiv och möjligheter. U.
16. Kroppen efter döden. S.
17. Den sista undersökningen – obduktionen i ett psykologiskt perspektiv. S.
18. Tvångsvård i socialtjänsten – ansvar och innehåll. S.
19. Långtidsutredningen 1992. Fi.
20. Statens hundskola. Ombildning från myndighet till aktiebolag. S.
21. Bostadsstöd till pensionärer. S.
22. EES-anpassning av kreditupplysningslagen. Ju.
23. Kontrollfrågor i tulldatoriseringen m.m. Fi.
24. Avreglerad bostadsmarknad. Fi.
25. Utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. U.
26. Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. S.
27. Årsarbetstid. A.
28. Kartläggning av kasinospel – enligt internationella regler. Fi.
29. Smittskyddsinstitutet – ny organisation för Sveriges nationella smittskyddsfunktioner. S.
30. Kreditförsäkring – Några aktuella problem. Fi.
31. Lagstiftning om satellitsändningar av TV-program. Ku.
32. Nya Inlandsbanan. K.
33. Kasinospelverksamhet i folkrörelsernas tjänst? C.
34. Fastighetsdatasystemets datorstruktur. M.
35. Kart- och mätningutbildningar i nya skolformer. M.
36. Radio och TV i ett. Ku.
37. Psykiatri och dess patienter – levnadsförhållanden, vårdens innehåll och utveckling. S.
38. Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter. U.
39. Begreppet arbetsskada. S.
40. Risk- och skadehantering i statlig verksamhet. Fi.
41. Angående vattenskotrar. M.
42. Kretslopp – Basen för hållbar stadsutveckling. M.
43. Ecocycles – The Basis of Sustainable Urban Development. M.
44. Resurser för högskolans grundutbildning. U.
45. Miljöfarligt avfall – ansvar och riktlinjer. M.
46. Livskvalitet för psykiskt långtidssjuka – forskning kring service, stöd och vård. S.
47. Avreglerad bostadsmarknad, Del II. Fi.
48. Effektivare statistikstyrning – Den statliga statistikens finansiering och samordning. Fi.
49. EES-anpassning av marknadsföringslagstiftningen. C.
50. Avgifter och högkostnadsskydd inom äldre- och handikappomsorgen. S.
51. Översyn av sjöpolisen. Ju.
52. Ett samhälle för alla. S.
53. Skatt på dieselolja. Fi.
54. Mer för mindre – nya styrformer för barn- och ungdomspolitik. C.
55. Råd för forskning om transporter och kommunikation. K.
Råd för forskning om transporter och kommunikation. Bilagor. K.
56. Färjor och farleder. K.
57. Beskattning av vissa naturaförmåner m.m. Fi.
58. Miljöskulden. En rapport om hur miljöskulden utvecklas om vi ingenting gör. M.
59. Läraruppdraget. U.
60. Enklare regler för statsanställda. Fi.
61. Ett reformerat åklagarväsende. Del. A och B. Ju.
62. Forskning och utveckling för totalförsvaret – förslag till åtgärder. Fö.
63. Regionala roller – en perspektivstudie. C.
64. Utsikt mot framtidens regioner – sju debattinlägg. C.
65. Kartboken. C.
66. Västsverige – region i utveckling. C.
67. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 1. Fi.
68. Långsiktig miljöforskning. M.
69. Meningsfull vistelse på asylförläggning. Ku.
70. Telelag. K.
71. Bostadsförmedling i nya former. Fi.
72. Det kommunala medlemskapet. C.

Statens offentliga utredningar 1992

Kronologisk förteckning

73. Valfärd och valfrihet – service, stöd och vård för psykiskt störda. S.
74. Prova privat – Proving och mätteknik inom SP och SMP i europaperspektiv. N.
75. Ekonomisk politik under kriser och i krig. Fi.
76. Skogspolitiken inför 2000-talet. Huvudbetänkande. Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor I. Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor II. Jo.
77. Psykiskt störda i socialförsäkringen – ett kunskapsunderlag. S.
78. Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor. Ju.
79. Statens fastigheter och lokaler – ny organisation. Fi.
80. Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. Ju.
81. Trafikpolisen mer än dubbelt bättre. Ju.
82. Genteknik – en utmaning. Ju.
83. Aktiebolagslagen och EG. Ju.
84. Ersättning för kränkning genom brott. Ju.
85. Förvaltning av försvarsfastigheter. Fö.
86. Ett nytt betygssystem. U.
87. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG – förslag om vegetabiliesektorn, livsmedelsexporten och den ekologiska produktionen. Jo.
88. Veterinär verksamhet – behov, organisation och finansiering. Jo.
89. Bostadsbidrag – enklare – rättvisare – billigare. S.
90. Biobränslen för framtiden. Jo.
91. Biobränslen för framtiden. Bilagedel. Jo.
92. Pliktleverans. U.
93. Svensk skola i världen. U.

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Bundna aktier. [13]
- EES-anpassning av kreditupplysningslagen. [22]
- Översyn av sjöpolisen. [51]
- Ett reformerat åklagarväsende. Del A och B. [61]
- Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor. [78]
- Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. [80]
- Trafikpolisen mer än dubbelt bättre. [81]
- Genteknik – en utmaning. [82]
- Aktiebolagslagen och EG. [83]
- Ersättning för kränkning genom brott. [84]

Försvarsdepartementet

- Forskning och utveckling för totalförsvaret – förslag till åtgärder. [62]
- Förvaltning av försvarsfastigheter. [85]

Socialdepartementet

- Psykiskt stördas situation i kommunerna – en probleminventering ur socialtjänstens perspektiv. [3]
- Psykiatri i Norden – ett jämförande perspektiv. [4]
- Kroppen efter döden. [16]
- Den sista undersökningen – obduktionen i ett psykologiskt perspektiv. [17]
- Tvångsvård i socialtjänsten – ansvar och innehåll. [18]
- Statens hundscola. Ombildning från myndighet till aktiebolag. [20]
- Bostadsstöd till pensionärer. [21]
- Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. [26]
- Smittskyddsinstitutet – ny organisation för Sveriges nationella smittskyddsfunktioner. [29]
- Psykiatri och dess patienter – levnadsförhållanden, vårdens innehåll och utveckling. [37]
- Begreppet arbetsskada. [39]
- Livskvalitet för psykiskt långtidssjuka – forskning kring service, stöd och vård. [46]
- Avgifter och högkostnadsskydd inom äldre- och handikappomsorgen. [50]
- Ett samhälle för alla. [52]
- Välfärd och valfrihet – service, stöd och vård för psykiskt störda. [73]
- Psykiskt störda i socialförsäkringen – ett kunskapsunderlag. [77]
- Bostadsbidrag – enklare – rättvisare – billigare. [89]

Kommunikationsdepartementet

- Nya Inlandsbanan. [32]
- Råd för forskning om transporter och kommunikation. Råd för forskning om transporter och kommunikation. Bilagor. [55]
- Färjor och farleder. [56]
- Telelag. [70]

Finansdepartementet

- Koncession för försäkringssammanslutningar. [5]
- Ny mervärdesskattelag. – Motiv. Del 1. – Författningstext och bilagor. Del 2. [6]
- Fastighetstaxering m.m. – Bostadsrätter. [8]
- Fastighetsskatt. [11]
- Långtidsutredningen 1992. [19]
- Kontrollfrågor i tull datoriseringen m.m. [23]
- Avreglerad bostadsmarknad. [24]
- Kartläggning av kasinospel – enligt internationella regler. [28]
- Kreditförsäkring – Några aktuella problem. [30]
- Risk- och skadehantering i statlig verksamhet. [40]
- Avreglerad bostadsmarknad, Del II. [47]
- Effektivare statistikstyrning – Den statliga statistikens finansiering och samordning. [48]
- Skatt på dieselolja. [53]
- Beskattnings av vissa naturaförmåner m.m. [57]
- Enklare regler för statsanställda. [60]
- Fortsatt reformering av företagsbeskattnings. Del 1. [67]
- Bostadsförmedling i nya former. [71]
- Ekonomisk politik under kriser och i krig. [75]
- Statens fastigheter och lokaler – ny organisation. [79]

Utbildningsdepartementet

- Frihet – ansvar – kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. [1]
- Konstnärlig högskoleutbildning. [12]
- Ledning och ledarskap i högskolan – några perspektiv och möjligheter. [15]
- Utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. [25]
- Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter. [38]
- Resurser för högskolans grundutbildning. [44]
- Läraryrket. [59]
- Ett nytt betygssystem. [86]
- Pliktleverans. [92]
- Svensk skola i världen. [93]

Statens offentliga utredningar 1992

Systematisk förteckning

Jordbruksdepartementet

- Mindre kadmium i handelsgödsel. [14]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Huvudbetänkande. [76]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor I. [76]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor II. [76]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG – förslag om vegetabilie-sektorn, livsmedelsexporten och den ekologiska produktionen. [87]
Veterinär verksamhet – behov, organisation och finansiering. [88]
Biobränslen för framtiden. [90]
Biobränslen för framtiden. Bilagedel. [91]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Kompetensutveckling - en nationell strategi. [7]
Årsarbetstid. [27]

Kulturdepartementet

- Ett nytt bolag för rundradiosändningar. [10]
Lagstiftning om satellitsändningar av TV-program. [31]
Radio och TV i ett. [36]
Meningsfull vistelse på asylförläggning. [69]

Näringsdepartementet

- Prova privat – Provning och mätteknik inom SP och SMP i europaperspektiv. [74]

Civildepartementet

- Ekonomi och rätt i kyrkan. [9]
Kasinospelsverksamhet i folkrörelsernas tjänst? [33]
EES-anpassning av marknadsföringslagstiftningen. [49]
Mer för mindre – nya styrformer för barn- och ungdomspolitiken. [54]
Regionala roller – en perspektivstudie. [63]
Utsikt mot framtidens regioner – sju debattinlägg. [64]
Kartboken. [65]
Västsverige – region i utveckling. [66]
Det kommunala medlemskapet. [72]

Miljö- och naturresursdepartementet

- Regler för risker. Ett seminarium om varför vi tillåter mer föroreningar inne än ute. [2]
Fastighetsdatasystemets datorstruktur. [34]
Kart- och mättningsutbildningar i nya skolformer. [35]
Angående vattenskotrar. [41]
Kretslopp – Basen för hållbar stadsutveckling. [42]

Ecocycles – The Basis of Sustainable Urban Development. [43]

Miljöfarligt avfall – ansvar och riktlinjer. [45]

Miljöskulden. En rapport om hur miljöskulden utvecklas om vi ingenting gör. [58]

Långsiktig miljöforskning. [68]

